

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ, EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMINDAKİ
DUYUŞSAL VE SOSYAL BECERİLERE YÖNELİK
HEDEFLERE UYGUN OLARAK HAZIRLANAN
AİLE KATILIMLI SOSYAL BECERİ EĞİTİMİ
PROGRAMININ ÇOCUKLARDA SOSYAL
BECERİLERİN GELİŞİMİNE ETKİSİ**

DENİZ EKİNCİ VURAL

İzmir

2006

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ, EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMINDAKİ
DUYUŞSAL VE SOSYAL BECERİLERE YÖNELİK
HEDEFLERE UYGUN OLARAK HAZIRLANAN
AİLE KATILIMLI SOSYAL BECERİ EĞİTİMİ
PROGRAMININ ÇOCUKLARDA SOSYAL
BECERİLERİN GELİŞİMİNE ETKİSİ**

DENİZ EKİNCİ VURAL

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Işık GÜRŞİMŞEK

İzmir

2006

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Okul Öncesi Eğitim Programındaki Duyuşsal ve Sosyal Becerilere Yönelik Hedeflere Uygun Olarak Hazırlanan Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının Çocuklarda Sosyal Becerilerin Gelişimine Etkisi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynak dizininde gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../ 2006

Deniz EKİNCİ VURAL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne

İşbu alışma, j¼rimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalında Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan (Danışman): Yrd.Doç.Dr. Işık Gürşimşek

¼ye: Yrd.Doç.Dr. G¼nseli Girgin

¼ye: Yrd.Doç.Dr. Hadiye K¼c¼kkaragöz

Onay:

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim ¼yelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../ 2006

Prof:Dr. Sedef GİDENER

Enstit¼ M¼d¼r¼

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No: **Konu Kodu:**   **Üniversite Kodu:**

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının

Soyadı: EKİNCİ VURAL

Adı: Deniz

Tezin Türkçe adı: Okul Öncesi Eğitim Programındaki Duyuşsal Ve Sosyal Becerilere Yönelik Hedeflere Uygun Olarak Hazırlanan Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının Çocuklarda Sosyal Becerilerin Gelişimine Etkisi

Tezin yabancı dildeki adı: The Effects Of Family Involved Social Skills Training Programme Prepared In Accordance With The Goals Related To Affective And Social Skills In Pre-School Education Programme, On Children's Social Skill Development

Tezin yapıldığı,

Üniversite: Dokuz Eylül Üniversitesi

Enstitü:Eğitim Bilimleri

Yılı: 2006

Tezin türü: 1- Yüksek Lisans (X)

Dili: Türkçe

2- Doktora ( )

Sayfa sayısı: ....149....

3- Sanatta Yeterlilik

Referans sayısı: 127

Tez danışmanının,

Ünvanı: Yrd.Doç.Dr.

Adı: Işık

Soyadı: GÜRŞİMŞEK

Türkçe anahtar kelimeler:

İngilizce anahtar kelimeler:

1. Okul öncesi eğitim
2. Sosyal Beceri Eğitimi
3. Aile Katılımı

1. Preschool Education
2. Social Skills Education
3. Family Involement

Teşekkür

Bu araştırmanın amacı, aile katımlı sosyal beceri eğitiminin çocukların temel sosyal becerilerinin gelişimine etkisi ile aileden destek alan bir yaklaşıma dayanan programın ailelerin okuldaki eğitime katılım düzeylerine etkisinin incelenmesidir.

Bu araştırmanın gerçekleşmesi için gerekli olan uygulamaları içtenlikle yerine getiren değerli arkadaşım Aslı Öztürk'e, özverili yaklaşımı ve gerçek dostluğu için ne kadar teşekkür etsem azdır. Uygulamalarım sırasında bana yardımcı olan sevgili Okul Öncesi Öğretmenliği öğrencilerine teşekkür ediyorum. Çalışmamın sonuçlarının değerlendirilmesinde olanaklarını zorlayarak ve sabırla bana yardım eden değerli dostum Zahit Harmanlı'ya ve çevirileriyle çalışmama katkıda bulunan Gül Ünal'a binlerce kez teşekkürler.

Sevgili ailem, siz bana sorumluluğu, çalışmayı, paylaşmayı öğrettiniz ve bu çalışma tüm bunların eseridir. Sevginiz, desteğiniz ve sıcaklığınız her zaman yanımda oldu. Sevgili anne, baba ve Demet size sonsuz teşekkürler bu çalışma size ithaftır. Değerli eşim Gökhan Vural, eğitim yaşamımda payın büyük, sevgi dolu yüreğin ve sınırsız sabrın ile her zaman yanımda oldun. Sevgin ve desteğin için sana binlerce teşekkürler.

Lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca değerli bilgilerinden yararlandığım sevgili hocalarım Yrd.Doç.Dr. Günseli Girgin ve Öğr.Gör.Dr. Yasemin Argun'a sonsuz teşekkürler. Bu araştırma danışmanım Yrd.Doç.Dr. Işık Gürşimşek'in desteği ve etkili yönlendirmeleriyle tamamlanmıştır. Araştırmam boyunca bana gösterdiği ilgi ve sabır ayrıca benimle paylaştığı engin bilgi birikimi ve sevgi dolu yüreği için, bir bilim insanı olma konusunda bana model olduğu, her zaman yanımda olup beni destekleyip yüreklendirdiği için değerli hocam Yrd.Doç.Dr. Işık Gürşimşek'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım .

Araştırmanın ilgili alana önemli katkılar getirmesi dileğiyle.

Deniz Ekinci Vural

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
Yemin Metni	i
Değerlendirme Kurulu Üyeleri	ii
Yüksek Öğretim Dokümantasyon Merkezi Tez Veri Formu.....	iii
Teşekkür.....	iv
İçindekiler.....	v
Tablo Listesi	viii
Özet.....	x
Abstract	xii
BÖLÜM I	
GİRİŞ	
Problem Durumu.....	1
Amaç ve Önem.....	4
Problem Cümlesi.....	8
Alt Problemler.....	8
Sayıtlılar.....	9
Sınırlılıklar.....	9
Tanımlar.....	10
Kısaltmalar.....	10
BÖLÜM II	
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	
Okul Öncesi Eğitimin Tanımı ve Önemi.....	11

Okul Öncesi Dönem Çocuğunda Sosyal-Duygusal Gelişim ve Ahlak Gelişimi.....	14
Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişim.....	14
Okul Öncesi Dönemde Ahlak Gelişimi.....	23
Sosyal Beceri ve Sosyal Beceri Eğitimi.....	27
Sosyal Becerinin Tanımı ve Önemi.....	27
Sosyal Yeterlilik ve Sosyal Beceri.....	28
Sosyal Beceri Eğitimi.....	33
Sosyal Becerileri Değerlendirme Yöntemleri.....	36
Aile Katılımı.....	37
Aile Katılımı ve Önemi.....	37
Aile Katılımının Amaçları ve Yararları.....	40
Aile Katılım Yöntemleri.....	43
Aile Katılımında Yönetici, Öğretmen ve Ailelerin Rollerini.....	47
Aile Katılımını Engelleyen Faktörler.....	49
Aile Katılımı Sağlanırken Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar.....	51
Yurt İçi ve Yurt Dışında Yapılan İlgili Yayın ve Araştırmalar.....	54
Sosyal Beceri İle İlgili Yayın ve Araştırmalar.....	54
Aile Katılımı İle İlgili Yayın ve Araştırmalar.....	63

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırma Modeli.....	70
Evren ve Örneklem.....	72
İşlem Yolu.....	73
Denel İşlemler.....	75

Veri Toplama Araçları.....	79
Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği.....	79
Okul Öncesi Çocuklar İçin Psikolojik Gözlem Formu.....	84
Aile Katılım Ölçeği.....	85
Bilgi Toplama Formu.....	87
Verileri Çözümleme Teknikleri.....	87
BÖLÜM IV	
BULGULAR VE YORUMLAR	
Örnekleme Tanıtıcı Bulgular.....	88
Örneklemin Ölçeklerden Aldıkları Ön-test Puanlarına İlişkin Bulgular.....	89
Örneklemin Ölçeklerden Aldıkları Son-test Puanlarına İlişkin Bulgular.....	92
Örneklemin Ölçeklerden Aldıkları Sürekli Test Puanlarına İlişkin Bulgular.....	95
BÖLÜM V	
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	
Sonuç ve Tartışma.....	101
Öneriler.....	106
KAYNAKÇA.....	107
EKLER.....	120

Tablo Listesi

Tablo No		Sayfa
1	Bowlby'nin Bağlanma Kuramı.....	17
2	Ericson'un Psikososyal Gelişim Kuramına Göre Okul Öncesi Dönem	19
3	Deney Deseni.....	71
4	Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı.....	78
5	Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin bütünü ile alt ölçeklere ait cronbach alfa güvenirlik değerleri.....	84
6	Örnekleme Tanıtıcı Bulgular.....	88
7	Deney ve kontrol gruplarında yer alan ailelerin Aile Katılım Ölçeğinden aldıkları ön-test puanların Mann Whitney U-testi sonuçları.....	89
8	Deney ve kontrol gruplarında yer alan çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinden aldıkları ön-test puanların Mann Whitney U-testi sonuçları.	90
9	Deney ve kontrol gruplarında yer alan çocukların Okul Öncesi Çocukları İçin Psikolojik Gözlem Formundan aldıkları ön-test puanların Mann Whitney U-testi sonuçları.....	91
10	Deney ve kontrol gruplarında yer alan ailelerin Aile Katılım Ölçeğinden aldıkları son-test puanların Mann Whitney U-testi sonuçları.....	92
11	Deney ve kontrol gruplarında yer alan çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinden aldıkları son-test puanların Mann Whitney U-testi sonuçları.....	93
12	Deney ve kontrol gruplarında yer alan çocukların Okul Öncesi Çocuklar İçin Psikolojik Gözlem Formundan aldıkları son-test puanların Mann Whitney U-testi sonuçları.....	94

- 13** Deney grubunda yer ailelerin deney öncesi ve deney sonrası Aile Katılım ölçeğinden aldıkları puanların Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları.....95
- 14** Deney grubunda yer alan çocukların deney öncesi ve deney sonrası Sosyal Becerileri Değerlendirme ölçeğinden aldıkları puanların Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları.....96
- 15** Deney grubunda yer alan çocukların deney öncesi ve deney sonrası Okul Öncesi Çocukları İçin Psikolojik Gözlem Formundan aldıkları toplam puanlarının Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları.....97
- 16** Kontrol grubunda yer alan örneklemin sekiz haftalık süre sonunda Aile Katılım ölçeğinden aldıkları puanların Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları.....98
- 17** Kontrol grubunda yer alan örneklemin sekiz haftalık süre sonunda Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinden aldıkları puanların Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları.....99
- 18** Kontrol grubunda yer alan örneklemin sekiz haftalık süre sonunda Okul Öncesi Çocuklar İçin Psikolojik Gözlem Formundan aldıkları puanların Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları.....100

ÖZET

Bu araştırmanın amacı geliştirilen aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programı ile ailelerden destek alan bir yaklaşımla okul öncesi eğitim almakta olan 6 yaş grubu çocukların temel sosyal becerilerinin desteklenmesi ve geliştirilmesidir.

Bu araştırma, anaokuluna devam eden 6 yaş grubu kırk çocuk ve ailelerinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın modeli öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desen olarak belirlenmiştir. İlgili desen uyarınca, deney ve kontrol grupları belirlendikten sonra her iki grubun öğretmenleri tarafından, Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği, Okul Öncesi Çocuklar İçin Psikolojik Gözlem Formu doldurulmuş, çocukların ailelerine ise Aile Katılım Ölçeği ve kişisel bilgi formu uygulanmıştır. Deney Grubundaki çocuklara sekiz hafta süresince toplam 43 aktiviteden oluşan “Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi” uygulanmıştır. Kontrol grubunda günlük eğitim öğretim aktivitelerine herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Sekiz haftalık program uygulamasının sonunda deney ve kontrol gruplarına aynı ölçekler son test olarak tekrar uygulanmış ve toplanan veriler analiz edilerek değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda:

1. Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı uygulanan grupta yer alan ailelerin Aile Katılım Ölçeğinden aldıkları son-test puanlarının kontrol grubunda yer alan ailelerin aynı ölçekten aldıkları son-test puanlarına göre anlamlı derecede artış gösterdiği görülmüştür. Deney grubunun ön test-son test puanlarının Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçlarına göre ölçeğin her boyutu için anlamlı fark elde edilmiştir. Ayrıca kontrol grubunda yer alan ailelerin ön test-son test puanları analiz edildiğinde ölçeğin Okul Temelli Katılım alt Boyutunda anlamlı fark bulunurken diğer iki boyutta anlamlı farka rastlanmamıştır.

2. Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı uygulanan grupta yer alan çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin; Kişiler Arası İlişkiler, Sözel Açıklama Becerileri, Dinleme Becerileri ve Kendini Kontrol Etme becerileri alt ölçeklerinden aldıkları son-test puanların kontrol grubunda yer alan çocukların aynı ölçekten aldıkları son-test puanlarına göre anlamlı derecede artış gösterdiği görülmüştür. Deney grubunda yer alan çocukların ön test-son test puanlarının karşılaştırılması sonucunda ölçeğin her boyutu için anlamlı fark elde edilmiştir. Ayrıca kontrol grubunda yer alan çocukların ön test-son test puanlarının karşılaştırılmasından elde edilen sonuca göre ölçeğin Kendini Kontrol Etme becerileri alt boyutunda anlamlı fark bulunurken diğer üç boyutta anlamlı farka rastlanmamıştır.

3. Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı uygulanan grupta yer alan çocukların Psikolojik Gözlem Formunun, Psikososyal Gelişim alt boyutundan aldıkları son-test puanlarının kontrol grubunda yer alan çocukların aynı ölçekten aldıkları son-test puanlarına göre anlamlı derecede artış gösterdiği yönünde sonuçlar elde edilmiştir. Deney grubunda yer alan çocukların formdan aldıkları ön test-son test puanlarının karşılaştırılması sonucunda anlamlı fark elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Eğitim, Aile Katılımı, Sosyal Beceri Eğitimi.

ABSTRACT

The purpose of this research is to support and develop the basic social skills of preschool children by a with parent involved social skill programme with a parent involvement approach.

The research was conducted with 40 six years old preschool children attending kindergarten and their parents. The research was demonstrated as pre-post test experimental design with experimental and control group. After experimental and control groups determined, teachers in each group has filled Social Skills Evaluation Scale and Psychological Observation Form for Preschool Children and parents were given Parents Involvement Scale and Personal Information Form. The children in experimental group received “Parents Involved Social Skill Instruction” consisting of 43 activities during eight weeks whereas the control group were treated normally without any interference of their daily routine activities. At the end of programme application, the same scales and forms were given to both groups as post test and the gathered data were analysed and evaluated.

At the end of the research:

1. The results demonstrate that the Parents Involvement Scale pre and post-test scores of parents in Parents Involved Social Skills Programme has increased significantly with respect to the parents in control group. The pre-test post-test scores of each subscale determine a significant difference between the scores. The only significant difference between the score of pre-test and post-test of the control group parents were seen to be in School Based Involvement Subscale.
2. Post-test scores of children in the experimental group were observed to increase significantly compared with post-test scores of children in control group regarding the subscales of Interpersonal Relations, Verbal Explanation Skills, Listening Skills and Self-Control Skills in The Social Skills Evaluation Scale. The pre-test post-test scores were observed to differ significantly for

each subscale for the experimental group. Moreover, when the pre-test post-test scores of the children in control group were analyzed it only significant difference is found in Self-Control Skills subscale whereas there was no significant difference in other three subscales.

3. The experimental group and control group regarding the subscale of Psychosocial Development in The Psychological Observation Form for Preschool Children. There was significant difference between the post-test scores of the form differed significantly for the experimental group.

Keywords: Preschool Instruction, Parents Involvement, Social Skills Instruction

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, amaç ve önem, problem cümlesi, alt problemler, sayıtlılar, sınırlılıklar, tanımlar ve kısaltmalar yer almaktadır.

Problem Durumu

Okul öncesi eğitim, çocuğun doğumundan itibaren, ilköğretim çağına kadar olan tüm yaşantılarını içeren eğitim sürecidir. Sıfır altı yaş arasını kapsayan bu dönem, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminin hızlı olduğu ve kişilik yapısının biçimlenmeye başladığı, temel alışkanlıkların çocuğa kazandırıldığı önemli bir dönemdir (Razon, 1987). Yaşamın erken yılları, birçok araştırmacı tarafından zeka, kişilik ve sosyal davranış şekillenmesi açılarından son derece önemli bulunmaktadır (Bloom, 1964; Piaget, 1951;akt, Yavuzer, 2003). Bloom tarafından yapılan araştırmaya göre 17 yaşına kadar olan zihinsel gelişmenin %50'si 4 yaşına, %30'u 4 yaşından 8 yaşına, %20'si ise 17 yaşına kadar oluşmaktadır. Ayrıca, çocukların 18 yaşına kadar gösterdikleri okul başarısının % 33'ü 0-6 yaş arasındaki başarı ile açıklanabilmektedir (Bloom, 1964: akt., Fidan ve Erden tarihsiz). Sosyal duygusal gelişim açısından bakıldığında ise, erken çocukluk yıllarında kazanılan davranışların büyük bir kısmının yetişkinlikte, bireyin kişilik yapısını, tavır, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını biçimlendirdiği ortaya çıkmaktadır (Oktay, 2004). Erken yıllar konusunda yapılan araştırmalarla birlikte bu dönemdeki eğitime verilen önem günden güne artış göstermektedir.

İnsanlar, doğduklarında toplumun kurallarını bilmezler. Dünyayı başkalarıyla paylaşmayı, duygularını açığa vurmaya sonradan öğrenirler. Oysa, yaşamak için, bu davranışların öğrenilmesi gerekir. Bunların elde edilmesi sürecine sosyalleşme denir (Binbaşoğlu, 1978). Bireyin yaşamında sosyalleşme süreci ayrı bir öneme sahiptir. Sağlıklı olarak sosyalleşen bireyler toplumsal işlevlerini sağlıklı biçimde yerine getirebilirler. Sosyal beceriler, kişilerin başkaları ile olumlu etkileşimleri başlatmaları ve sürdürmeleri için önemli davranış elemanlarıdır (Westwood, 1993, akt: Avcıoğlu, 2001). İçinde bulunan sosyal ortama uygun davranma becerisi olarak tanımlanan sosyal beceriler, kişiler arası ilişkilerin kurulmasında ve sosyal amaçların gerçekleştirilmesinde çok önemli rol oynarlar (Avcıoğlu, 2001). Gelişim ile ilgili araştırmalar okula uyum ve okul başarısında çocukların sosyal davranışlarının önemini vurgular (DeRosier, Kupersmidt and Patterson, 1994; Dishion, 1990; Ladd, 1990; Ladd and Price, 1987, akt: McClelland, Morrison, 2002; Porath, 2003). Okula düşük sosyal yeterlilikle giren çocuklarda sıklıkla, akranlar tarafından red edilme, davranış problemleri ve düşük akademik başarı gibi problemlerle karşılaşmaktadır (Alexander, Entwisle and Dauber, 1993; Cooper and Farran, 1988; McClelland, Morrison and Holmes, 2000, akt: McClelland, Morrison, 2002.). Bu bilgiler, çocuğun erken dönemde sosyal becerileri sağlıklı biçimde kazanmasının önemli olduğunu göstermektedir. Sosyal becerilerin gelişiminde temelleri atacak kurumlar ise önce aile ve daha sonra okul öncesi eğitim kurumlarıdır.

Bireyin yaşamı üzerinde doğum öncesinden başlayarak ömrünün sonuna kadar etkisini sürdüren ebeveynler, çocuğun gelişiminde büyük önem taşımaktadır. Okul öncesi dönemde çocuğun anne ve babasıyla kuracağı duygusal bağlar, onun ileriki yaşamında nasıl bir insan olacağını büyük ölçüde belirleyen bir etkidir. Aileler çocukların ilk öğretmenleridir ve anne-babalar günlük yaşam olayları içinde çocuklarının araştırmasına, çevreyle aktif etkileşim içine girmelerine ve gözlemlerini taklit etmeleri yoluyla öğrenmelerini için zengin olanaklar sunabilmektedir (Gürşimşek, 2002).

Ailenin çocuğun gelişimine katkısı büyüktür ancak aile çocuğun gelişiminde etkili olan tek unsur değildir. Bronfenbrenner'e (1979: akt. Sucuka ve Kimmet, 2003) göre aile iç içe geçmiş birçok sistemle ilişki halindedir. Aileyi ve çocuğu etkileyen bir diğer önemli sistem okuldur. Okul bir diğer sistem olan toplumla ilişki halindedir. Bu durumda, okul ve ailenin işbirliği çocuğun çok yönlü ve sağlıklı gelişimi için çok önemlidir. Bu işbirliği, öğretmen ile ebeveynin çocuğun gelişimini birlikte takip ederek desteklemesini ve öğrenilenlerin pekiştirilerek sorumlulukların paylaşımını sağlar (Sucuka ve Kimmet, 2003). Gordon, aileyi toplumsal bağlamda mikro-sistem olarak tanımlamıştır. Okul kurumlarının ve yakın çevreyi içeren mezo- sistem ile bunun kuşatan ve genel olarak eğitim sistemini oluşturan eko-sistemle çevrelendiğini ve tüm bu sistemler arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusu olduğunu belirtmiştir. Bu durum eğitim sisteminde iyileştirmeyi hedefleyen her tür girişimin aile ile okul kurumunun birlikte ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu görüşten hareketle, eğitim sistemi içerisine aileyi yetkisiz ve atıl durumda değerlendiren “geleneksel model” son 15-20 yıldır yerini “aile destek modeli”ne bırakmıştır. Ailelerin okuldaki eğitim sürecine etkin olarak katılımı hem eğitim programlarının zenginleştirici, hem de çocuğun ve ailenin gelişimini destekleyici nitelik taşımaktadır (Gürşimşek, 2002).

Bireyin sosyalleşme süreci ailede başlar ancak okul öncesi eğitim sosyalleşmede önemli adımların atıldığı, temel sosyal becerilerin kazanıldığı eğitim aşamasıdır. Çocuğun okula başlamasıyla birlikte topluma uyum ve toplum içerisinde kendini ifade becerileri gelişmeye başlar. Bu becerilerin olumlu yönde gelişmesi bu dönemde çocuğun alacağı eğitimin niteliğiyle doğru orantılıdır. Okulöncesi eğitim çocukların sosyal becerilerinin gelişiminin desteklenmesi için en etkili ve uygun ortamdır. Ancak çocuklarda sosyal becerilerin gelişiminde bir diğer etkin kurum kuşkusuz ailedir. Bu nedenle erken çocukluk dönemine geliştirilen programlarda aileden destek almak önemlidir. Bu hem programda işlenen konuların pekişmesi, hem de ailelere

sağlayacağı eğitim olanakları açılarından önemlidir. Aile katımlı sosyal beceri eğitimi uygulamalarının, çocukların sosyal gelişimlerine sağlam temeller atılmasının yanı sıra eğitimcilerin programların etkililiği doğrultusunda bu alanı desteklemenin önemini kavramalarını böylece yeni programlar geliştirerek çocukların sosyal-duygusal gelişimlerini olumlu yönde desteklenmesini sağlanması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu düşüncelerden hareketle araştırmanın problemi “Okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda sosyal becerilerin gelişimine etkisi nedir?” ifadesidir.

Amaç ve Önem

Eğitimin ilk basamağını oluşturan “okul öncesi eğitim”, çocuğun doğduğu günden temel eğitime başladığı güne kadar geçen yılları kapsayan ve çocukların daha sonraki yaşamlarında önemli rol oynayan; bedensel, psikomotor, sosyal-duygusal, zihin ve dil gelişimlerinin büyük ölçüde tamamlandığı, kişiliğin şekillendiği ve çocuğun devamlı olarak değiştiği bir süreçtir (Myers, 1990: akt, Aral, Kandır, Can , 2002).

Okul öncesi eğitim kurumları; kişiliğin şekillendiği bu dönemi, çocukların fiziksel, sosyal duygusal ve zihinsel gelişimleri açısından en sağlıklı şekilde geçirmesini, onları hayata hazırlamayı ve aileyi okul öncesi eğitim konusunda bilgilendirmeyi amaçlamaktadır (Kandır, 2001). Yapılan araştırmalar, okul öncesi eğitimin çocuğun gelişimi üzerinde uzun vadeli etkileri olduğunu ve bu dönemde verilen eğitimin niteliğinin önemli olduğunu göstermektedir (Evans, 1996; Weikart, 1993; akt, Yavuzer, 2003).

Okul öncesi eğitimin çocuğu, bir birey olarak toplumsal yaşama hazırlamada temel bir işleve sahip olması nedeniyle bu dönem eğitimine verilen önem giderek artmaktadır. Ülkemizde okul öncesi eğitim henüz örgün eğitim kapsamına alınmamış olmakla birlikte geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar hızlanmıştır. Özel ve resmi okulöncesi eğitim kurumlarının sayısı günden güne artmakta ve bu kurumlar ailelerin ve çocukların ilköğretime hazırlık ve okula uyum sürecinde birer köprü görevi üstlenmektedir.

Erken dönemde çocuğun yaşamını önemli ölçüde etkileyen bir diğer kurum kuşkusuz ailedir. Gelişim ve öğrenmede erken çocukluk döneminin önemini ortaya koyan araştırmalar, aileyi okul yaşamının parçası haline getirmek gerektiği de vurgulamaktadır (Seçkin, Koç, 1997;akt., Zembat ve Unutkan 2001).

Aile yaşantısı, çocuğun zamanının büyük bölümünün geçtiği ve gelişimi açısından doğal yaşantıların paylaşıldığı temel etkileşim ortamıdır. Her çocuk, okula başladığı zaman, yetiştiği aile ortamında belirgin izler taşır. Okul, eğitim-öğretim görevini yerine getirirken aile ortamının çocuk üzerindeki etkisine dayanmak ve onlardan yola çıkarak hareket etmek zorundadır (Gürşimşek, 2002). Çocuk eğitiminin öneminin artmasıyla birlikte evde de nitelikli bir eğitim verilmesi gerektiği bilincine varılmıştır (Zembat ve Unutkan 2001). Çocuk için gerekli olan etkin eğitim aile ve öğretmenin birlikte çalışmasıyla gerçekleşir (İşmen ve Yıldız, 1996).

Okul öncesi eğitim kurumlarının temel amaçlarından biri de çocuğun çok yönlü eğitim öğretimini sağlamaktır ve eğitimin sürekliliği ilkesinden hareketle çocuğun evde aldığı eğitimle okulda aldığı eğitimin uygunluğunu sağlayıcı önlemler alınması gerekmektedir. (Oktay, 1993). Anne-babaya eğitim vererek ailenin okul öncesi eğitimine destek olabilmesini sağlanması hem

çocukların en iyi şekilde büyüme ve gelişmelerine destek olunması hem de daha sonraki dönemlerdeki okul başarısını olumsuz yönde etkileyebilecek etkenleri azaltması açılarından önem taşımaktadır (Mağden, 1993; akt. Gürşimşek, 2002).

Yapılan araştırmalarda, aile katılımı programları içeren eğitim uygulamalarının çocukların gelişimleri üzerindeki olumlu etkileri çeşitli çalışmalarda ortaya koyulmuştur (Şahin ve Turla, 1996; Seçkin ve Koç, 1997; Can Yaşar, 2001; Temel, 2001; Gürşimşek, 2003). Bunun yanı sıra, yürütülen çeşitli çalışmalarda ailelerin de eğitim sürecinin aktif katılımcısı olmaktan kaynaklanan temel bazı yararlar elde ettiği belirtilmektedir (Henderson, 1987; Lontos 1992; Epstein, 1992; akt. Gürşimşek, 2003). Okul-aile işbirliği yoluyla, ebeveynlerin eğitim sürecinin işleyişini ve eğitim programlarının amaç ve yürütülmesini tanımaları ve okula karşı daha olumlu tutum geliştirmeleri sağlanabilmektedir. Ev yaşantısı içinde çocuklarının öğrenmelerine destek olan ve artırıcı önlemler alan ebeveynlerin çocuklarının okula karşı daha olumlu tutum geliştirdikleri ve çocukların bireysel gelişimlerinin ve akademik başarılarının arttığı görülmektedir (Kağıtçıbaşı, Bekman ve Sunar; 1993). Aile katılım çalışmalarına katılmak yoluyla ebeveynler çocuk yetiştirme konusunda bilgi ve becerilerini arttırmakta, çocuklarını daha iyi tanımaları yoluyla onların gelişimlerine daha olumlu katkıda bulunmaktadır (Temel, 2001).

Okul öncesi dönem gelişiminin her alanında olduğu gibi sosyal-duygusal gelişim açısından da kritik öneme sahiptir. Araştırmalar, akranlar tarafından kabul görmüş olan yeni davranışların giderek daha fazla benimsendiğini ve kişinin yaşamına yerleşmeye başladığını, öğrenilmiş davranışın zamanla kişinin doğal davranış repertuarına kazandırılmış olduğunu göstermektedir (Bierman,1987;akt, Çetin, Bilbay, Kaymak, 2002.). Yetersiz akran ilişkilerinin ve sosyal beceri eksikliğinin yaygınlığına ilişkin gözlemler, sosyal ilişki becerilerini öğretmek üzere eğitim programlarının hazırlanması gereğini doğurmuştur (Çetin, Bilbay, Kaymak, 2002.).

Çocuklar davranışları, duygu ve düşünceleri ile gelişim özellikleri bakımından yetişkinlerden farklıdır ve değişime yenileşmeye açık son derece alıcı kendilerine özgü varlıklardır. Bunun için erken çocukluk dönemde uyarıcılarla karşı karşıya gelmelerini sağlayıcı bir eğitim ortamının oluşturulması son derece önemlidir. Çocuğun sağlıklı bir biçimde sosyalleşebilmesi onun evde ve okulda alacağı eğitimin niteliğiyle doğru orantılıdır. Bu nedenle özellikle okul öncesi eğitim için geliştirilen programlar aileden bağımsız olmak yerine aileyi içine almayı hedef almalıdır. Aileden destek almak hem program hedeflerine daha kısa zamanda ulaşılmasını hem de ailelerin bu alanda bilinçlenmesini sağlayacaktır. Okul öncesi eğitim hem eğitimin ilk basamağı olması hem de bu dönem çocukların sosyal becerileri edinme sürecinde kritik öneme sahip olması itibariyle çocuklarda sağlıklı sosyal becerilerin gelişmesini desteklemek, sağlıklı sosyal becerilerin temellerini atmak için en uygun ortamdır.

Okul öncesi eğitim sürecinde gerçekleştirilen günlük aktivitelerin daha çok birlikte oyuna dayanması itibariyle çocukların sosyal becerilerini desteklemektedir. Ancak eğitimin tüm kademelerinde de olduğu gibi bu dönemde de sosyal becerilerden çok akademik beceriler üzerinde durulmaktadır. Oysa geliştirilecek aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programları ile çocukların sosyal becerileri sağlıklı ve bilinçli biçimde desteklenirse çocuklarda akademik becerilerin gelişimi için de sağlam temeller atılacağı düşünülmektedir. Bu amaçla oluşturulmuş olan sosyal beceri eğitimi programının alan uygulayıcıları tarafından çocukların gereksinimlerine göre oluşturulacak farklı programlara ışık tutacağına inanılmaktadır.

Bu görüşlerden hareketle araştırmanın amacı geliştirilen aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programı ile ailelerden destek alan bir yaklaşımla çocukların temel sosyal becerilerinin desteklenmesi ve geliştirilmesidir.

Problem Cümlesi

Araştırmanın problemi “Okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda psikososyal gelişim ve sosyal becerilerin gelişimine etkisi nedir?” ifadesidir.

Alt Problemler

1. Okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda **kişiler arası becerilerin** gelişiminde etkili midir?
2. Okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda **dinleme becerilerinin** gelişiminde etkili midir?
3. Okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda **sözel açıklama becerilerinin** gelişiminde etkili midir?
4. Okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda **kendini kontrol etme becerilerinin** gelişiminde etkili midir?
5. Aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programı çocukların **psikososyal davranışlarının** gelişimleri üzerinde etkili midir?
6. Okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programının çocukların **ailelerinin eğitime katılımını** sağlamada etkili midir?

Sayıtlılar

- Erken dönemin sosyal becerilerin gelişimi açısından önem taşıdığı,
- Okul öncesi eğitime aile katılımının gerekli ve önemli olduğu,
- Geliştirilen aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programının katılımcıların hedeflenen sosyal becerilerini geliştireceği,
- Modülde yer alan etkinliklerin öğretmenlerce titizlikle uygulandığı,
- Ailelerin ölçekleri içtenlikle doldurduğu,
- Öğretmenlerin gözlem formlarını içtenlikle doldurduğu, varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

- Araştırma; İzmir ilinde Milli Eğitim Bakanlığı İzzet Gökçimen İlköğretim Okulu Ana sınıfı ve Konak Nuri Öz İlköğretim Okulu Ana Sınıfı,
- Okul öncesi kuruma devam eden 6 yaş çocukları ve anne-babaları ile,
- İki ana sınıfı ve iki öğretmenle,
- 20 deney, 20 kontrol grubu olmak üzere 40 çocukla,
- Program, kişiler arası beceriler, sözel açıklama becerileri, dinleme becerileri ve kendini kontrol etme becerileri ile
- Uygulama süreci toplam sekiz hafta ve 43 etkinlikle sınırlıdır.

Tanımlar

Okul Öncesi Eğitim: Okul öncesi eğitim, 0-72 aylık çocukların; tüm gelişimlerini, toplumsal kültürel değerleri doğrultusunda yönlendiren, duyguların gelişimini ve algılama gücünü arttırarak akıl yürütme sürecinde ona yardımcı olan ve yaratıcılığını geliştiren, kendini ifade etmesini ve öz denetimlerini kazanmasını sağlayan, sistemli bir eğitim sürecidir (Yılmaz, 2003).

Sosyal Beceri: Başkalarından olumlu tepkiler getirecek ve olumsuz tepkiler gelmesini önleyerek, başkalarıyla iletişimi mümkün kılan, sosyal açıdan kabul edilebilir, çevrede etki bırakan, hedefe yönelik, sosyal içeriğe göre değişebilen hem belirli gözlenebilir hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren ve öğrenilebilir davranışlar (Yüksel, 1997).

Sosyalleşme: İnsan yavrusunun toplumun bir üyesi haline gelmesidir, yani aile, akraba ve yakın çevresinin, kent ve köyünün ve nihayet ulusunun bir parçası olduğunu öğrenmesidir (Kağıtçıbaşı, 1999).

Aile Katılımı: Aile katılımı, ailelerin kendilerini, çocukları ve erken çocukluk programına yarar sağlayacak doğrultuda yeteneklerini ortaya koyma süreci (Morrison, 1988, s.419) ya da aileleri destekleme, onlara eğitim verme ve eğitime katılımlarını sağlamada sistematik bir yaklaşımdır (Zembat ve Unutkan, 2001).

Kısaltmalar

SBDÖ : Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği

AKÖ: Aile Katılım Ölçeği

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölüm iki alt bölümden oluşmaktadır. Birinci alt bölümde çalışma kapsamında yer alan konular ilgili literatürle desteklenerek sunulmuştur. Bu alt bölümde, okul öncesi eğitim ve önemi, okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişim ve ahlak gelişimi, sosyal beceri, sosyal beceri eğitimi ve aile katılımı konuları ele alınmıştır.

İkinci alt bölümde ise çalışma ile ilgi yurt içi ve yurt dışında yapılan yayın ve araştırmalar yer almaktadır. Bu alt bölümde sosyal beceri ve aile katılımı ile ilgili yayın ve araştırmalar ele alınmıştır.

A- KURAMSAL ÇERÇEVE

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİN TANIMI VE ÖNEMİ

İlk olarak 1959'da yayınlanan ve ülkemiz tarafından da 1990 yılında imzalanan Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğu ve ülke yönetimlerinin çocukların hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı göstermesi gerektiği belirtilmektedir (Oktay, 2004).

Erken çocukluk yılları insan gelişimde kritik bir dönemi kapsamaktadır. İnsandaki potansiyelin en üst sınıra kadar gelişebilmesi ancak ona erken yıllarda sağlanacak imkânlarla mümkün olmaktadır. Bu nedenle erken yıllarda çocuğun içinde bulunduğu fiziksel ve sosyal çevre önem taşımakta ve bu

yıllarda çocuğa verilenler veya verilmeyenler onun geleceğini belirlemektedir (Oktay, 2004).

Okul öncesi eğitim kurumları; kişiliğin şekillendiği bu dönemi, çocukların fiziksel, sosyal duygusal ve zihinsel gelişimleri açısından en sağlıklı şekilde geçirmesini, onları hayata hazırlamayı ve aileyi, okul öncesi eğitim konusunda bilgilendirmeyi amaçlamaktadır (Kandır, 2001). Yapılan araştırmalar, okul öncesi eğitimin çocuğun gelişimi üzerinde uzun vadeli etkileri olduğunu ve bu dönemde verilen eğitimin niteliğinin önemli olduğunu göstermektedir (Evans, 1996; Weikart, 1993; akt, Yavuzer, 2003).

Erken çocukluk eğitimi Yılmaz (2003) tarafından , “0-72 aylık çocukların; tüm gelişimlerini, toplumun kültürel değerleri doğrultusunda yönlendiren, duyguların gelişimini ve algılama gücünü arttırarak akıl yürütme sürecinde ona yardımcı olan ve yaratıcılığını geliştiren, kendini ifade etmesini ve öz denetimlerini kazanmasını sağlayan, sistemli bir eğitim süreci” olarak tanımlanmıştır.

Poyraz ve Dere (2001), erken çocukluk eğitimi, doğumdan ilköğretimin başlangıcına kadar olan çocukluk yıllarını içine alan, bu yaş çocuklarının bireysel özelliklerine ve gelişimsel düzeylerine uygun zengin uyarıcı çevre imkânlarını sağlayan, onların tüm gelişimlerini toplumun kültürel değerleri ve özellikleri doğrultusunda en iyi bir biçimde yönlendiren bir eğitim sürecidir şeklinde tanımlamışlardır.

Erken çocukluk eğitimi çocuğun doğumdan ilköğretime başladığı güne kadar geçen yılları içine alan gün geçtikçe önemi daha da artan, araştırmacılarca da önemi sürekli vurgulanan bir eğitim aşamasıdır. Erken çocukluk eğitiminin amacı, temel kavramları kazandırarak çocuğun kendi görüşlerini geliştirmesine, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade etmesine, girişimci, araştırmacı, öz denetimi sağlayabilen kendi haklarına ve başkalarının

haklarına saygılı, yeteneklerini kullanma becerisine sahip, düşünen, soru soran, bağımsız hareket edebilen, yaratıcı, üretken çocuklar yetiştirerek onları daha sonraki eğitim aşamalarına her yönden hazırlayarak onların öğrenmeyi sevmesini ve nasıl öğreneceğini öğretmesini sağlamaktır (Beaty, 2000; Click, 2000; Stull, 1997; Taylor, 1999; akt: Yıldız, 1998).

Kaliteli bir erken çocukluk eğitimi ile kalıtsal özellikler en üst düzeyde geliştirilebilmektedir. Çünkü bu dönem çocuğun gelecekte göstereceği tüm özelliklerin (başarı, davranış biçimi, yaşam şekli, öğrenmeye karşı ilgi ve istek, kişilik gelişimi, problem çözme, yaratıcılık ve üretkenlik vb.) kazanmasında önemli olan bir evredir. İnsan gelişiminin yüzde sekseninin bu yıllarda tamamlanması durumu da erken çocukluk eğitimin öneminin artmasında etkili olmaktadır (Duffy, 1998). Bu nedenle erken çocukluk yıllarının ve bu yıllarda çocuğa sağlanan eğitimin çeşitli alanlardaki gelişimini hızlandırmaya katkıları konusundaki bilimsel çalışmalar hızla artmaktadır.

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE SOSYAL-DUYGUSAL GELİŞİM VE AHLAK GELİŞİMİ

Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişim

Gelişim bir bütündür. Fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Çocuk dünyaya sosyalleşmiş olarak gelmez, sosyalleşme süreci boyunca grubun kurallarına ve değerlerine uymayı öğrenir ve değerler sistemini benimser. Bu öğrenme bütün yaşam boyunca sürer. Bu süreçte bireyin çevresindeki diğer insanlarla ilişkileri ve diğer çevre faktörleri bireyin sosyal uyumu üzerinde etkili olur (Başal, 2003).

Duygusal ve sosyal gelişim birbirinden ayırt edilemeyecek kadar birbirine bağlıdır. Duygu gelişimini en çok etkileyen etmen bireyin diğer bireylerle olan ilişkileri, yani sosyal gelişimidir. Duygular insan olmanın en önemli unsurlarıdır. Duygular sosyal bağların oluşmasında temel rolü üstlenmektedir. Bu nedenle araştırmacılar, sosyal duygusal boyutların ne kadar içi içe geçmiş olduğunu vurgulamak için “sosyal-duygusal” terimini benimsemişlerdir (Bayhan ve Artan, 2004).

Gander ve Gardiner’a (1998) göre, sosyal gelişim, bireyin içinde yaşadığı toplumsal uyaranlarına, grup yaşamının kural ve zorunluluklarına karşı duyarlılık geliştirmesi; bunun sonucunda da yaşadığı kültürde bulunan diğer kişilerle uyum içinde olma sürecidir. Bu süreç içinde bireyler yaşamları boyunca bir grubun işlevsel üyeleri olmalarını sağlayan değerleri, davranışları ve inançları öğrenirler.

Başal’a (1998) göre bireyin sosyalleşmesi başlıca üç sosyolojik ilkeye dayanmaktadır:

- ✓ Birey sosyal davranışı, toplumun bireyleriyle etkileşim halinde öğrenir.
- ✓ Bireyin ne öğreneceğini, içinde yaşadığı toplumun kültürü belirler.
- ✓ Bireyin öğrenimi, bir sosyal organizasyona, ancak etkin bir biçimde katılması ile tamamlanır.

Havinghurst, gelişim sürecinde, biyolojik, sosyal ve kültürel değişkenlerin birbirini etkilemesinin sonucu olarak açıklar. Gelişimi yaşam boyu öğrenme olarak tanımlayan Havinghurst, çocukluk dönemini, fiziksel aktivite ve oyuna dayandırmaktadır. Havinghurst'a göre çocuk gelişim düzeyine göre farklı sosyal isteklerle karşı karşıya kalır ve bu istekleri üç temel kaynaktan alır. Bunlar: olgunlaşmaya dayalı görevler, toplumun kültürel baskısı ve bireyin kendisinden kaynaklanan görevler olarak adlandırmaktadır (Atay, 2005). Olgunlaşmaya dayalı görevler, arkadaşlarla iyi geçinme, konuşma ve yürümeyi; toplumun kültürel baskısı, sorumlu insan olma ve okuma gibi becerileri; bireyin kendisinden kaynaklanan beceriler ise bireyin kendi değerlerini ve kendine özgü arzu ve isteklerini kapsamaktadır.

Havinghurst'a göre bu görevler bireyin yaşamının belirli bir döneminde ortaya çıkan ve başarı sonucu oluşan mutluluğu ve daha sonra gelen görevlerin başarılmasını sağlamaktadır (Atay, 2005).

0-6 yaşları kapsayan okul öncesi dönem gelişimin en hızlı olduğu, kişiliğin temellerinin atıldığı ve çocuğun yakın çevresinden en çok etkilendiği, her türlü öğrenmeye açık olduğu bir dönem olup, insan hayatındaki kritik dönemleri içerir.

Çocuk gelişiminde en önemli süreçlerden biri sosyalleşmedir. Sosyalleşme, bireylerin, özellikle de çocukların belirli bir grubun işlevsel üyeleri haline geldikleri ve grubun öteki üyelerinin değerlerini, davranışlarını ve inançlarını kazandıkları süreçtir (Gander-Gardiner, 1998).

Sosyal davranışların kaynağı bebekliğin ilk günlerine kadar uzanmaktadır (Morgan, 1991, akt: Zembat ve Unutkan, 2001). Freud'a göre doğumdan bir yaşına kadar olan dönem bebeğin en duyarlı beden bölgesinin ağız olması nedeniyle oral dönem olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde bebek ağız aracılığı ile iletişim kurmaya, kendisini ve çevresini tanımaya çalışır. Çocuğun kazandığı ilk toplumsal işlev, almak, almayı bilmek ve elde etmektir. Anne-bebek ilişkisi çocuğun yaşamında önemli bir yere sahiptir. Bu ilişki çocuğun başkalarına ve kendine karşı duyacağı güven duygusunun temelini oluşturur (Güngör, 2005).

Erikson sosyalleşmeyi iki yönden kültürle ilişkilendirmiştir. Her ne kadar çocuklar tüm kültürlerde aynı aşamalardan geçerlerse de, her kültürün çocuğun her yaştaki davranışlarını yönlendiren kendine özgü bir yönelimi vardır. Her kültürde değişen zaman ve yaşam şartları ile birlikte oluşan bir kültürel görecelik mevcuttur. Bir kuşağın gereksinimlerini karşılayan kurumlar sonraki kuşak için yetersiz olabilir. Endüstrileşme, kentleşme ve göç bu yetersizlik nedenleri arasındadır. Böylelikle sağlıklı bir kişilik gösterebilmeleri için çocuklara öğretilmesi gereken konuların hepsi değişikliğe uğrar (Miller, 1989:Akt., Ulusoy, 2005).

Erikson'a göre ilk iki yıl çocuğun kişiliğinin yapılanmasında önemli rol oynar. Bebeğin doğumunu izleyen ilk aylardan itibaren dış dünyadan ve çevresindeki varlık ve insanlardan ayrı bir varlık olduğunu fark etmeye başlaması, bebekte kendini güven içinde hissetme ihtiyacını doğurur. Bu dönemde çocuğun güven duygusunu geliştirmesi, annesiyle olan ilişkisine

bağlıdır. Çocuk annenin kendisine önem verdiği ve kendisini bırakıp gitmeyeceğine inanırsa, güven duygusu gelişir ancak tersi durumda ise çocukta güvensizlik gelişir (Cüceloğlu, 1991).

Ayrıca Güngör (2005)'e göre, çocukta güçlü bir güven duygusu gelişiminin, aynı zamanda “umut”un da gelişmesine neden olmaktadır. Umut bir kimsenin gereksinim ve isteklerinin karşılanabileceğine olan sürekli inanç duygusudur ve insan yaşamında önemli rol oynamaktadır. Bebek, anne-babasına güven duymakla haklı olduğunu öğrendikçe “umut”unda gerçekleştirilebilecek bir amaç olduğunu öğrenmeye başlar.

Tablo:1

Bağlanma Gelişiminin Kronolojisi

YAŞ	ÖZELLİK	DAVRANIŞ
4 AY	Ayrırt edilmiş algı: Annenin hareketlerini gözleme	Anne ile birlikteyken gülme ve çeşitli sesler çıkarma Anneden ayrılma durumunda endişe
9 AY	Ayrılma anksiyetesi Yabancı anksiyetesi	Anneden ayrıldığında ağlama Anne ana nesne
2-3 YIL	Bağlanma davranışının tekrarı ve şiddeti sabit kalır	Ayrılışları olmasına yakın farkına varma dış dünyaya ilişkin daha iyi bir anlayışa sahip olmayı işaret eder.
3-4 YIL	Güven gelişimi: Azalan bağlanma figürleri ile yabancı bir yerde kendini güvende hissetme eğilimi.	Annenin geçici yokluğunda kaçma ve diğer çocuklarla oynama.
4-10 YAŞ	Şiddeti azalan fakat hala gücünü koruyan ayrılma anksiyetesi	Bu dönemde çocuk yürüken anne babasının elini tutabilir fakat onlara bağlı değildir çocuğun herhangi bir sebeple anne babasına tekrar bağlanması beklenmedik bir şeydir.

Dacey, Travers, (2002).

Bowlby, bebekte ağlama, gülümseme, ses çıkarma gibi davranışları bağlanma davranışı olarak nitelendirmiş ve bu davranışlarla bebeğin amacının annenin ilgisini çekmek olduğunu belirtmiştir. 6 aylıktan başlayarak bebekler, gerçek bir bağlanma, duygusu oluştururlar. 6-7 aylıkken bağlanma davranışı

değişiklik gösterir. Çünkü bu dönemde bebek çevresinde daha özgür davranmaya, sürünmeye, emeklemeye başlar, böylelikle kendine bakan kimseye yaklaşma gücünü edinmiş olur. 10. ayda adeta güvenli bir bölgeye sığınma duygusunu yönlendirecek biçimde bebekte değişik yüzleri ayırtma yeteneğini kullanma davranışı başlar. Aynı dönemde bebekte yabancı korkusu veya ayrılık kaygısı da görülmeye başlar (Güngör, 2005).

Bebeğin sosyal gelişiminde anne kadar babayla olan ilişkisinin de büyük etkisi bulunmaktadır. Babanın bebeğe gösterdiği sıcaklık ve sevecenlik baba-bebek ilişkisini güçlendirirken düşmanlık ve reddetme gelişime en fazla zarar veren durumlar olarak görülmektedir. Yapılan araştırmalar, babanın olumlu ilgisi ve sevgisi ile çocukların yaşlılarıyla iyi ilişkiler kurabilmesi, liderlik, uyum yeteneği ve olumlu cinsel kimlik gelişimi arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermektedir (Ekşi, 1990; Gander, Gardiner, 1998;Güngör, 2005).

2 yaşın başlamasıyla birlikte çocuklar, kendilerinden, bağımlı bir kişi yerine, bağımsız bir varlık olmalarının beklendiğini öğrenirler. Yine onlar, birtakım davranış türlerinin belirli ortamlarda uygulanması gerektiğini öğrenmeye başlarlar. Anne babanın da etkisiyle geliştirilen bu davranış türlerinin tümü “Sosyalleşme Olgusu”nun ilk aşamalarını oluşturur (Yavuzer, 1997).

Erikson 1-3 yaşlar arasındaki dönemi “özerkliğe karşı utanç yada kuşku” olarak adlandırmaktadır. Bir yaşına gelmiş çocuk yürüme ve konuşmanın gelişmesiyle birlikte kısmen anneden bağımsız hareket eder ve kendi istekleri doğrultusunda girişimlerde bulunmaya başlar. Yapmak istedikleri kısıtlanmayan ve yaptıkları yüzünden cezalandırılmayan çocukta özerk bir biçimde davranabilme yeteneği gelişir. Aksi durumda ise çocukta kuşku ve utanç duyguları gelişir ve özerk hareket etme becerisinden yoksun kalır (Senemoğlu, 2000).

Tablo:2

Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri*

Dönemler / Karmaşalar	Dönem İçinde Kazanılabilecek Olumlu ya da Olumsuz Kişilik Özellikleri	Temel Sosyal Öge	Yapılabilecek Yardımlar
I.Bebeklik (0-1yaş) Güvene Karşı Güvensizlik	Başka insanlara karşı güven duygusu geliştirebilmek. Güvenilir bir dünya içinde kendini emniyette hissetmek. Ya da başkalarına güvenmemek, kendi dışında güvenilmez ve düşmanca bir dünya olduğuna inanmak.	Ana-baba ya da onların yerine geçen kişiler	Çocuğun bakımı ve sevgi gereksinimlerini sürekli ve tutarlı bir biçimde doymak.
II.İlk Çocukluk (1-3yaş) Özerkliğe Karşı Kuşku ve Utanç	Kendi duyguları, düşünceleri ve davranışlarının doğru olduğuna ilişkin bir duygu geliştirerek, ana-babadan bağımsız davranabilmek. Ya da; kendi duygu, düşünce ve davranışlarının doğruluğundan kuşku duyarak, yetersizliğinden dolayı utanç duyguları geliştirmek.	Ana-baba ya da onların yerine geçen kişiler	Kendi kendine başarabileceği hedefler oluşturarak, girişimlerini desteklemek, başarılarını ödüllendirmek, başarısızlıklarını görmezden gelmek.
III.Okul Öncesi Dönem (3-6 yaş) Girişkenliğe Karşı Suçluluk	Başkalarının haklarını gözetererek belli amaçlara yönelik girişimler başlatabilmek, sorumluluk almaya istekli olmak. Ya da; yapmak istediklerinin yanlış olduğuna inanarak suçluluk duyguları geliştirmek.	Ana-baba, okul öncesi öğretmenleri	Kendi kararlarına dayalı anlamlı seçimler yapabilmelerine olanak verecek alternatifler önermek. Kendi başlattığı eylemlerden dolayı çocuğu eleştirmemek, cezalandırmamak.

* Sternberg, R.J. ve Williams, s:84; Wakefield, J.F.5, s:204;Woolfolk, A.E. ve Mc Cune, L.6, s:82'den uyarlayan Can (2004).

Erikson ve Freud 1-3 yaş döneminde tuvalet eğitimini çocuğun kendini denetleme isteğinin ortaya çıktığı bir alan olarak görürler. Bu dönemde istenç, özgür seçimler yapmak, kendini denetlemek ve uygulamaya koymak becerisini göstermek demektir. Çocuk kendi başına davranma yeteneğini kazandıkça özgür seçimler yapabilmek, kendini sınırlamak ve uygulamak yetenekleri de artar (Güngör, 2005).

2.5-3 yaşlarına giren çocuğun düşünce dünyasında giderek artan bir biçimde yeni bir algı alanı oluşur. Çevreden ve başka insanlardan ayrı bir kişi olduğunu kavramış olan çocuk, artık "nasıl bir kişi" olacağını araştırmaktadır. Bu nedenle kendi bedenine, cinsel ayrılıklarına ve genellikle çevrede olagelen

her Şeye karşı derin, bitmek bilmez bir soruŐtırma ve öğrenme eğilimi gösterir (Güngör, 2005).

Cinsel ayrılıkların öğrenilmesi, cinsel benlik duygusunun başlaması ve cinsiyete uygun rollerin belirlenmesi de bu yaŐlarda iyice kesinleŐmiŐtir. ocuk cinsel yasakları ve değerleri hızla öğrenir. Karşı cins ebeveyne daha fazla ilgi ve sevgi başlar ve yetiŐkinleri model olarak cinsiyet rolleri kazanılmaya baŐlanır. Bu dönem çocuğu yetişkinlerin değer sistemini içselleŐtirmeye başlar (Güngör, 2005).

3-6 yaşları arasında ise ocuk cinsiyetle ilgili konulardan uzaklaŐarak kendisini oyuna verir. Sevgi gösterileri ev dışındaki arkadaŐlara yönelir. Çocukların cinsiyet rol kimliğine aŐırı ilgi duymaya baŐlamaları ile arkadaş gruplarının daha çok aynı cinsten oluŐtuęu görülür (Zembat ve Unutkan, 2001).

3 yaŐını tamamlayan çocuğun 6. yaŐını tamamlayana kadar baŐarması gereken temel görev giriŐimcilięe karşı, suçluluk karmaŐasını çözümlenmek ve suçluluk duygusu yerine girişimcilik becerisini geliŐtirmektir (Zembat ve Unutkan, 2001).

4 yaş çocuğu tam manasıyla sosyal bir varlıktır. ocuklu mekanları tercih eder ve oyun yaŐamıyla çok meŐguldür (Gesell, 1943:akt. Zembat ve Unutkan, 2001).

6-12 yaşlar arası çocukta sosyal ve akademik yönlerden akranlarla kendini kıyaslamının fazlaca yaŐandıęı bir evredir. Bu dönemde ocuk başarılı olma ve bunun sonucunda beğenilme ve takdir edilme ihtiyacı duyar (Bayhan ve Artan, 2004).

Okul öncesi dönemde çocuk kendini giderek genişleyen sosyal ilişkiler ağının içinde bulmaktadır. Çocuk bu dönemde giderek daha bağımsız davranabilmekte hatta kimi durumlarda başkalarının haklarına tecavüz edebilmektedir. Anne baba ve öğretmen, çocuğun girişimcilik becerisinin gelişimi için onun başkalarının sınırlarını zorlamadan girişimlerde bulunmasını sağlayacak fırsatlar yaratarak girişimlerini desteklemeleri gerekmektedir (Bayhan ve Artan, 2004).

Bu dönemde anne babalar çocuğun cinsiyet rollerinin gelişmesinde model olurlar. Anne babanın tutumları, çocuğun kendisine saygısını ve güvenlik hissinin gelişmesini etkiler. Çocuk saldırganlığı kontrol etme, başarıyı yaşama, bağımsızlık gibi konularla ilgili olan aile beklentilerini öğrenir ve gerektiğinde soru sormayı, kurallara uymayı öğrenir (Pullukçu, 1994; Zembat ve Unutkan 2001).

Erken dönemde sosyal duygusal gelişimin önemli öğelerinden biri de empati gelişimidir. Empati, bir insanın kendini, karşısındaki insanın yerine koyarak, onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak algılamasıdır (Atay, 2005).Çocukların yaşlıları tarafından kabul edilmelerine katkıda bulunan etkenlerden biri de empatidir. Çocuklar, diğer insanların bakış açısını öğrendikçe empati de gelişir. Empatinin gelişimi dil gelişimi ve zihinsel gelişimin yanında çocuğun kendi mizacı ve sosyal deneyimlerinden de etkilenmektedir (Bayhan ve Artan, 2004). Empati; paylaşma, yardım etme, işbirliği kurma ve öteki özgenci davranışlar için önemli bir önkoşul niteliği taşımaktadır (Atay, 2005).

Hoffman küçük bir çocuğun annesi, kardeşi ya da başka bir çocuk, acı ile ağlaması “empatik acı” olarak adlandırmaktadır. Bu empatinin basit bir biçimidir. Hoffman’a göre bebekler, ilk yıl içinde kendilerini başkalarından ayırt edemezler ve birini acı çekerken gördüklerinde bu acıyı kendileri çekiyormuş gibi rahatlatılma ihtiyacı duyarlar. 11 aylık bebeklerin başka

bebeklerin ağlamasından etkilenerak ağlama davranışı göstermesi ise bir empati işareti olarak gösterilmektedir (Atay, 2005).

Hoffman'a göre, bireyler orta çocukluğun sonlarına doğru kendilerine benzemeyen farklı türden kişilerle, bir bütün olarak insan grupları ya da sınıfları ile empati kurma yeteneğini kazanırlar (Gander, Gardiner, 1998).

Okul öncesi dönemde empati daha çok sözel yolla ortaya çıkmaktadır. Örneğin kırılan bir şey için çocuk "Üzıldün değil mi öğretmenim? Üzülme yenisini alırız." diyerek sözel bir avuntu kullanabilir (Bayhan ve Artan, 2004).

Sosyal-duygusal gelişim süreci incelendiğinde okul öncesi dönemin bu gelişim alanı için büyük önem taşıdığı görülmektedir. 0-6 yaş dönemi çocuğun sosyal-duygusal gelişiminde temellerin atıldığı, önce ailede daha sonra da okulda sosyalleşme deneyimleri yaşadığı bir dönemdir. Bu dönemde yaşanan deneyimler çocuğun ilerideki yaşamındaki sosyal ilişkilerine temel oluşturması açısından önemlidir. Çocuk bu dönemde toplum içinde nasıl davranması gerektiğini ve insan ilişkilerini kavramaya başlamaktadır. Okul öncesi eğitim çocuğun ilk toplumsal deneyimleri yaşadığı kurumdur. Bu deneyimler çocuğun ilerideki toplumsal yaşamı açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle okul öncesi eğitimde çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinin desteklenmesi üzerinde önemle durulmalı ve bu alana yönelik çalışmalara sıklıkla yer verilmelidir.

Okul Öncesi Dönemde Ahlak Gelişimi

Toplumun kendinden beklenen fonksiyonları yerine getirebilmesi için, onu oluşturan insanların bazı kuralları içselleştirmesi gerekmektedir. Ahlak gelişimi toplumun tüm değerlerine kayıtsız şartsız uyma değil, topluma etkin bir uyumu sağlamak için değerler sistemi oluşturma sürecidir (Senemoğlu, 1998). Kişilik gelişiminin en önemli öğelerinden biri olan ahlaki gelişim, çocuğun sosyalleşme süreci içinde, neyin iyi neyin kötü olduğunu konusunda bir bilinç geliştirilmesiyle ilişkilidir. Böylece bireyde oluşacak değerler sistemi gelişimsel bir süreç içinde ortaya çıkmaktadır (Başal, 2003).

Gander ve Gardiner, ahlâkın; bilişsel, davranışsal ve duygusal olmak üzere üç temel yönünün olduğunu ileri sürerler. Bilişsel olarak insanlar, bir durumda yapılması ya da yapılmaması doğru olan şey hakkında düşünürler, akıl yürütürler ve kavramlar, değerler, tutumlar oluştururlar. Davranışsal olarak insanlar, kendi ahlâkî akıl yürütmeleriyle tutarlı olabilen veya olmayabilen biçimlerde davranabilirler. Duygusal olarak insanların, neyin doğru neyin yanlış olduğuna ilişkin “duyguları” vardır ve bu duygular da düşüncelerine ve davranışlarına uygun düşebilir veya düşmeyebilir (Gander ve Gardiner, 1998; akt: Yapıcı ve Yapıcı, 2005). Ahlâkî gelişim, kişilik ve düşüncenin gelişimi ile birlikte ele alınabilmektedir. Çocuk yetiştirme yollarının ve özellikle çocuğa uygulanan ceza türünün vicdan gelişimine etkileri çeşitli araştırmalara konu olmuştur (Kağıtçıbaşı, 1999).

Lickona, ahlak gelişimine ilişkin ortak noktaları şu şekilde özetlemektedir.

- ✓ Ahlak gelişiminin; bilişsel yapısal ya da ahlaki yargılayıcı unsurları vardır.
- ✓ Ahlak için temel motivasyon, genel olarak kabul görme, yeterlilik, kendine saygı ve kendine inanmadır.

- ✓ Ahlak gelişimi, genel anlamda evrenseldir. Çünkü bu evreni oluşturan kültürlerin, sosyal olarak etkileşimlerini sağlayan ortak kaynaklar vardır. Toplumu oluşturan bireylerin, ait olduğu toplumun kurallarını kabul etmesi ya da sosyo-kültürel çalışmalara katılması gibi konularda kültürel birlikteliğe gerek duyulur.
- ✓ Bireye ait temel ahlaki norm ve prensipler, bireyin toplum içindeki etkileşimleri sonucu oluşan olgulardır ve bireyin sosyalleşmesi sonucunda gelişir.
- ✓ Çocuk ahlaki değerleri kazanması konusunda, ahlaki gelişime ait toplumsal etkenler önemli rol oynar (Atay, 2005).

Bireyin ahlak gelişimi belli aşamalar izlemekte ve bu aşamalar bilişsel gelişime paralellik göstermektedir. Piaget, Kohlberg ve Gilligan'ın ahlak gelişimi teorileri bulunmaktadır.

Piaget çocukların ahlaki gelişim özelliklerini onların oyunlarını izleyerek açıklamaya çalışmış, çocukların ahlak gelişimlerinde onların kuralları nasıl yorumladıklarını öğrenmenin önemli olduğu ortaya koymuştur. Piaget'e göre çocukların bilişsel gelişimleri ile ahlaki yargıları arasında ilişki vardır (Ulusoy, 2005).

Piaget okul öncesi dönemden 12 yaşına kadar süregelen dönemi "Dışsal Kurallara Bağlılık Dönemi" olarak adlandırmaktadır. Okul öncesi dönemin başlangıcında çocuk ben merkezcidir ve kendini henüz dış dünyadan bağımsız olarak algılayamaz (Zembat, Unutkan, 2001). Bu dönemde çocuk kuralların değişmezliğine inanır ve kurallara uymayanların otomatik olarak cezalandırılması gerektiğini düşünür. Çocukta kayıtsız şartsız otoriteye uyma söz konusudur. Kurallara uymamanın doğal sonucu cezadır ve davranışın gerisindeki nedenler dikkate alınmaz.

Bu dönemin ortalarına doğru çocuğun sosyal dünyası akran grupları sayesinde genişlemiştir. Çocuğun diğer çocuklarla etkileşim ve işbirliği kurallar hakkındaki fikirlerinin değişmesini sağlar ve ahlak ilkeleri değişmeye başlar. Çocuk kuralların insanlar tarafından koyulduğunu ve gerektiğinde değiştirilebileceğini kavrar. Artık kuralların ihlal edime nedenleri de önemlidir ve kuralların ihlali otomatik olarak cezayı getirmez (Senemoğlu, 1998).

Kohlberg Piaget'in Ahlak gelişimi kuramını yeniden incelemiş ve yorumlamıştır. Kohlberg araştırmasını çocuklara ahlaki ikilemleri kapsayan belirli durumlar vererek ve onlara bu durumlarda nasıl tepkide bulunacaklarını sorarak yürütmüştür. Kohlberg'e göre ahlaki gelişim 3 dönemden oluşmaktadır: I. Gelenek öncesi düzey, II. Geleneksel düzey, III. Gelenek sonrası düzey. (Senemoğlu, 2000).

Gelenek öncesi düzey Piaget'in dışsal özelliklere bağlılık dönemini kapsamaktadır. Kohlberg'e göre, dokuz yaşından küçük çocukların çoğu bu düzeydedir, ayrıca birçok ergen ve yetişkin suçlu da bu düzeydedir. Birey iyi-kötü, doğru-yanlış gibi kültürel kural ve değerlere açıktır. Ancak bunları, ödül-ceza gibi fiziksel sonuçlarına göre veya bu kuralları ortaya koyan kimselerin fiziksel gücüne göre değerlendirir. Otorite, bireyin tamamen dışındadır (Kağıtçıbaşı, 1999). Çocuk toplumsal olarak kabul edilen ölçütlere göre davranır. Kohlberg'in Ahlak gelişiminde yer alan altı aşamadan ilk ikisi bu düzeyde yer almaktadır.

Bu dönemdeki birey, bir davranışın iyi ya da kötü olduğunu davranışın sonuçlarına ve yetişkinlerin bunu nasıl göreceğine bakarak belirler. Eğer bir davranış cezalandırılıyorsa "kötü", cezalandırılmıyorsa "iyi"dir. Bu dönemdeki bireyler için doğru olan ve doğru olanı yapma nedenleri, cezadan kaçınmak ve kurtulmak için ceza ile desteklenmiş kuralları çiğnemekten uzak durmak ve

otoritelerin, yetkiyi elinde tutanların gücüne itaat etmektir. Başın derde girmemesi için kişilere ve eşyalara fiziksel zarar vermekten de kaçınılmalıdır. Birey, otoritenin üstün gücüne itaat ettiği ve otoritenin bakış açısını kendisinininkiyle karıştırdığı için bu döneme bağımlı ahlâk dönemi de denilebilir (Kağıtçıbaşı, 1999; Gander ve Gardiner, 1998; Yapıcı ve Yapıcı, 2005).

Bu dönemde, çocuğa karşı geliştirilen davranış kalıpları, onun temel ahlaki değerlerinin de oluşumunu da belirlemektedir. Yalan söylediği için kınanan bir çocuk, babasının bir başkasına yalan söylediğini gördüğünde çelişik duygular yaşamaktadır. Bu tür yaşantılar, çocukta şöyle bir algının yerleşmesine neden olabilir: “yalan söylemek için büyümek gerekir” ya da “yalan söylenebilir ama kimse yalan olduğunu bilmiyorsa” gibi (Yapıcı ve Yapıcı, 2005).

Bu dönemdeki birey için doğru davranış, kişinin gereksinimlerini gideren, doyuran davranıştır. Birey, ödüllendirilen davranışları yapar, cezalandırılanlardan çekinir. Birey, herkesin farklı çıkarlarının olduğunu ve bunlara sahip çıkıldığının farkındadır ve doğru olanın adil ve eşit bir değiş-tokuş, yararlı bir alış-veriş olduğuna inanmaktadır, başka bir söyleyişle “al gülüm ver gülüm” anlayışı hakimdir. Doğruyu yapma nedeni, kendi gereksinim ve çıkarlarına hizmet etmektir. Öyleyse bu döneme araçsal amaç dönemi de denilebilir (Kağıtçıbaşı, 1999; Gander ve Gardiner, 1998; Yapıcı ve Yapıcı, 2005).

Ahlak gelişimi teorileri incelendiğinde, okul öncesi dönemin bu gelişim alanında önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Erken dönemde çocuk üzerinde önemli bir etkiye sahip olan aile ve okul ahlak gelişiminde işbirliği ve eşgüdümlü çalışma ile çocuğa rehberlik etmesi önem taşımaktadır (Zembat, Unukan, 2001).

SOSYAL BECERİ VE SOSYAL BECERİ EĞİTİMİ

Sosyal Becerinin Tanımı ve Önemi

Yüksel (1999), sosyal beceriyi, kişiler arası ilişkilerde sosyal bilgiyi, çözümlenme ve anlamının yanı sıra uygun tepkilerde bulunma, hedeflere yönelik ve sosyal bağlama göre değişen, hem gözlenebilir, hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren ve öğrenilebilir davranışlar olarak tanımlamıştır. Sosyal beceriler, başkalarının olumlu tepkiler vermesine yol açabilecek ve olumsuz tepkileri önleyebilecek, başkalarıyla etkileşimi mümkün kılacak sosyal açıdan kabul edilebilir davranışlar olarak da tanımlanabilir (Şahin, 2004).

Sosyal beceriler, diğer insanlarla iletişimde bulunmayı kolaylaştırıcı olduklarından birey ve toplum yaşamında önemli role sahiptirler. Günümüzde birçok araştırmaya konu olan sosyal beceri kavramının temelleri 1900’lü yılların başlarına dayanmaktadır. İlk olarak William James “Psikolojinin Prensipleri” adlı eserinde sosyal ilişkileri ele almıştır. James’in bu çalışması bu alanda yapılan çalışmalara yol gösterir niteliktedir (Bacanlı, 1999 a). Bu eserde insanın sosyal ilişkilerinde bir çok sosyal benliklerin bulunduğu öne sürülmüş ve bu benliklerin sosyal ilişkilerimizde nasıl davrandığımızı gösteren kalıplar olduğu belirtilmiştir (Bacanlı, 1999 a, Uzamaz, 2000).

Sosyal beceri kavramının bir diğer öncüsü Thorndike’dir. Yaptığı zeka analizleri sonunda Thorndike “sosyal zeka” kavramını öne sürmüştür. Buna göre bazı kişilerin kolayca ilişki kurabilmeleri, sosyal ilişkilerindeki zorlukların üstesinden kolayca gelebilmelerinin temelinde sosyal açıdan zeki olmaları yatar(Bacanlı, 1999 b).

Sosyal beceri eğitiminin ortaya çıkmasında ise hızlı toplumsal değişme ve annelerin iş hayatına atılması önemli etkenler olarak gösterilmektedir. Hızlı toplumsal değişmeye bağlı olarak bireyler çok fazla bilgi ve beceriye ihtiyaç duymaktadır. Bu bilgi ve becerilerden bir kısmı onların bir arada yaşamayı başarabilmeleri ile ilgilidir (Bacanlı, 1999 b).

Gelişim psikolojisinin bulgularına göre, özellikle ilköğretim döneminde, başkalarının keşfi ile birlikte onlarla geçinme ve iyi ilişkiler kurma amacıyla sosyal becerilere ihtiyaç duyulmaktadır. Böylelikle sosyal beceri eğitimi okulöncesi ve ilköğretim dönemlerinde çocuklara verilmesi gereken bir eğitim olarak karşımıza çıkmaktadır (Bacanlı, 1999 b).

Sosyal Yeterlilik ve Sosyal Beceri

İnsanlar, sosyal birer varlık oldukları için diğerleriyle yaşama eğilimindedirler ve bir arada yaşamının gereği olarak birbirleriyle etkileşim kurmak ve topluma uyum sağlamak durumundadırlar. Topluma sağlıklı uyum sağlayabilmek için bireylerin birbirlerine duygularını düşüncelerini, isteklerini iletebilmeleri önemlidir. Bazı bireyler için sosyal ilişkiler kurmak kolay olurken, bazı bireyler için bu ilişkileri kurmak ve devam ettirmek güç olabilmektedir (Uzamaz, 2000).

Sosyal yeterlilik ve sosyal beceri kavramlarını birbirinden ayırt etmek güçtür. Merrel ve Gimpell, sosyal beceri ve sosyal yeterlilik kavramlarının çok boyutlu, birbirleriyle ilişkili ve aynı zamanda bağımsız yapılar olduklarını belirtmişlerdir (Avcıoğlu, 2005). Şahin'e (2001 b) göre ise sosyal yeterlilik, sosyal becerileri de kapsayan daha genel ve çok boyutlu bir kavramdır. Sosyal becerinin tanımını yapmadan önce sosyal yeterlilik kavramını incelemek gerekmektedir. Farklı araştırmacılar tarafından yapılan sosyal yeterlilik tanımları bulunmaktadır.

Cavell, sosyal yeterliliği, sosyal uyum, sosyal performans ve sosyal beceri olmak üzere üç boyutta incelemiştir (Şahin, 2001 b).

Rose ve Krasnor, sosyal yeterliliği, olumlu etkileşimi zaman içinde farklı durumlarda sürdürürken kişisel amaçları gerçekleştirme becerisi olarak tanımlamıştır (Çetin, Bilbay, Kaymak, 2002).

Çocukluk döneminde sosyal yeterliliğin tanımı ise Cartledge ve Milburn tarafından farklı durum ve ilişkilerde neyin uygun ve etkin olduğuyula ilgili bilgi, olarak belirtilmiştir (Çetin ve ark., 2002).

Gresham ve Rescly'e göre, sosyal yeterlilik, uyumsal davranış ve sosyal beceriler olmak üzere iki ayrı boyuttan oluşmaktadır. Uyumsal davranış, çocukların ve gençlerin bağımsız işlev becerilerini, fiziksel gelişimini, akademik yeterliliğini ve dil gelişimini içermektedir. Sosyal beceriler ise kişiler arası davranışlar, kendiyile ilgili ve görevleriyle ilişkili davranışlar olarak üç boyuttan oluşmaktadır. Kişiler arası davranışlar; otoriteyi kabul etme, konuşma becerileri, işbirliği ve oyun becerilerini içermektedir. Kendiyile ilgili davranışlar; duygularını ifade etme, ahlaki davranış ve kendine karşı olumlu tutum geliştirme gibi davranışlardan oluşmaktadır. Görevle ilgili davranışlar ise; uyarılara dikkat etme, sorumluluklarını yerine getirme, yönergeleri izleme, bağımsız çalışma gibi davranışları içermektedir (Avcıoğlu, 2005).

Sosyal beceri kavramıyla ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Hersen ve Eiser, sosyal becerileri bireylerin doğal çevrelerinde okul, ev ve işte başkalarıyla başarılı bir şekilde etkileşimde bulunma yeteneği olarak tanımlamaktadırlar (Bacanlı, 1999).

Toker ve Kuzgun, sosyal beceriyi insanları anlama onlarla başarılı ilişkiler kurabilme yeteneği olarak tanımlamaktadır (Uzamaz, 2000).

Kelly'e göre, sosyal beceriler kişiler arası ilişkilerde kullanılan, başkalarından olumlu pekiştireçler gelmesini sağlayan öğrenilmiş davranışlardır (Uzamaz, 2000).

Sosyal beceriler, başkalarından olumlu tepkiler getirecek ve olumsuz tepkilerin gelmesini önleyecek, başkalarıyla etkileşimi mümkün kılan, sosyal açıdan kabul edilebilir, çevrede etki bırakan, hedefe yönelik, sosyal içeriğe göre değişen, hem belirli gözlenebilir, hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren öğrenilebilir davranışlardır (Cartledge ve Milburn, 1983; Yüksel, 1997; akt.: Uzamaz, 2000).

Combs ve Slaby'e (1977), göre sosyal beceriler, sosyal ortamlarda, sosyal olarak kabul edilebilir yollarla diğerleriyle etkileşimde bulunma yeteneğidir.

Şahin (2001 a), sosyal beceriyi, kişiler arası ilişkilerde, sosyal bilgiyi alma, çözümlenme ve anlamının yanı sıra uygun tepkilerde bulunma, hedefe yönelik ve sosyal bağlama göre değişebilen hem belirli gözlenebilir hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren ve öğrenilebilir davranışlar olarak tanımlamıştır.

Sosyal becerilerin çok çeşitli tanımları olduğu gibi çok çeşitli sınıflamaları da bulunmaktadır. Goldstein ve arkadaşları, sosyal becerileri altı kategoride incelemişlerdir (Palut, 2003). Bunlar; başlangıç sosyal becerileri, ileri sosyal beceriler, duygularla başa çıkma becerileri, saldırganlığa alternatif beceriler, stresle başa çıkma becerileri, planlama becerileridir.

Rin ve Markler sosyal becerileri; kendini anlatma becerileri, çevresini genişletme becerileri, atılganlık becerisi, iletişim becerisi olmak üzere dört grupta incelemişlerdir (Bacanlı, 1999 b).

Eiser ve Fredericson ise, sosyal becerileri sözel, sözsüz ve motor olmak üzere üç grupta incelemişlerdir. Sözel içerik öğeleri; uygun bir istekte bulunma, bir isteği reddetme, kompliman yapma, sözsüz öğeler; göz kontağı, gülümseme, sesin yüksekliği, konuşma akıcılığı ve duygusal ton, motor ve jest öğeleri ise; duruş, jestler, kafa sallama ve yüz ifadeleri olarak belirtilmiştir (Palut, 2003).

Callderalla ve Merrel, çocuk ve ergen sosyal becerilerinde beş boyut olduğunu belirtmişlerdir. Bu boyutlar:

- ✓ Akranlarla ilişkili beceriler: Arkadaşlarını takdir etme, ihtiyaç duyduğa zaman arkadaşlarından yardım isteme, arkadaşlarına yardım etme, arkadaşlarını oyuna davet etme, kolaylıkla arkadaşlık kurma, arkadaşlarıyla konuşma, tartışmalara katılma gibi arkadaşlık ilişkilerini olumlu yönde etkileyen becerilerdir.
- ✓ Kendini kontrol etme becerileri: Kızgınlığını kontrol etme, kurallara uyma, problemler karşısında serinkanlı olma, başkalarıyla uzlaşma ve eleştirileri kabul etme gibi bireyin kendisini kabul etmesini sağlayan becerilerdir.
- ✓ Akademik beceriler: Bağımsız olarak çalışma, verilen yönergeleri yerine getirme, boş zamanlarını uygun bir şekilde kullanma ve ihtiyaç duyduğunda yardım isteme gibi bireylerin başarılı olmalarını sağlayan becerilerdir.
- ✓ Uyum becerileri: Yönergelere uyma, kurallara uyma, eşyalarını paylaşma, sorumluluklarını yerine getirme gibi başkalarının bireyden beklediklerini yerine getirme davranışları yer almaktadır.
- ✓ Atılganlık becerileri: Başkalarıyla konuşmak için girişimde bulunma, oyun oynamak için arkadaşlarını davet etme, yeni insanlara kendini tanıtmaya, duygularını ifade etme gibi beceriler yer almaktadır (Avcıoğlu, 2005).

Akkök (1996 b), ise sosyal becerileri altı grupta incelemiştir:

- ✓ İlk kazandırılacak beceriler: Dinleme, konuşmayı başlatma ve sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini ve başkalarını tanıtmaya, iltifat etme, yardım isteme, bir gruba katılma, yönerge verme ve yönergelere uyma, özür dileme ve ikna etme.
- ✓ Grupla bir işi yürütme: Grupla iş bölümüne uyma, sorumluluğu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma.
- ✓ Duygulara yönelik beceriler: Kendi duygularını anlama, duygularını ifade etme, başkalarının duygularını anlama, karşı tarafın kızgınlığı ile başa çıkma, sevgiyi ve iyi duyguları ifade etme, korku ile başa çıkma ve kendini ödüllendirme.
- ✓ Saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik beceriler: İzin isteme, paylaşma, başkalarına yardım etme, uzlaşma, kızgınlığı kontrol etme, hakkını koruma, alay etmeyle başa çıkma, kavgadan uzak durma.
- ✓ Stres durumlarıyla başa çıkma: Başarısız olan bir durumla başa çıkma, grup baskısıyla başa çıkma, utanılan bir durumla başa çıkma, yalnız bırakılma ile başa çıkma.
- ✓ Plan yapma ve problem çözme: Ne yapacağına karar verme, problemin nedenini araştırma, amaç oluşturma, bilgi toplama, karar verme ve bir işe yoğunlaşma.

Rogers ve Ross, okul öncesi ve ilköğretim çağındaki çocuklara özgü sosyal becerileri üç grupta toplamıştır (Uz, 2003):

- ✓ Bir sosyal durumda neler olduğunu değerlendirme yeteneği,
- ✓ Oyun grubundaki eylemleri ve çocukların gereksinimlerini algılama ve doğru olarak yorumlama becerisi ve
- ✓ Olası eylem şekillerini hayal etme ve en uygununu seçmedir.

Çetin ve arkadaşları (2002), sosyal becerilerin özelliklerini şu şekilde sınıflamışlardır.

- ✓ Öncelikli olarak öğrenme (örneğin gözlemlenme, örnek alma, canlandırma ve geribildirim) yoluyla kazanılır.
- ✓ Belirli sözel ve sözsüz davranışlardan oluşur.
- ✓ Etkin ve uygun tepkileri, örnek alınan davranışları içerir.
- ✓ Sosyal çevreden gelen olumlu tepkilerin artmasını sağlayarak, var olan sosyal becerilerin gelişmesine olanak tanır.
- ✓ Çevrenin (durum ve ortamın) özelliklerinden etkilenir.
- ✓ Sosyal başarıdaki yetersizlikler belirlenebilir ve duruma uygun eğitim programları hazırlanabilir.

Sosyal Beceri Eğitimi

Akran ilişkilerinde sosyal beceri eksikliğinin yaygınlığına ilişkin gözlemler, sosyal becerileri öğretmek üzere eğitim programlarının hazırlanması ihtiyacını doğurmuştur. Ladd ve Mize'a göre, sosyal beceri eğitiminde varsayım, kişilerin uygun sosyal davranışları gösterememe nedeninin bu becerileri bilmemeleri olduğudur (Çetin ve arkadaşları, 2002). Türnüklü'ye (2004) göre ailede, iş yerinde, okulda, sokakta, yaşamın her alanında yaşanan toplumsal etkileşimler sosyal ve duygusal yeterlilik alanından doğrudan etkilenmektedir. Sonuç olarak, bireylerin okulda öğreneceği sosyal beceriler yaşamda girilen her ilişkiye doğrudan ya da dolaylı yoldan yansımaktadır.

Bierman, sosyal beceri eğitimi alan bireylerin değişim süreciyle ilgili olarak bazı çıkarımlar öne sürmüştür. Bierman'a göre:

- ✓ Popüler olmayan çocuklar çevrelerinden olumlu tepkiler almalarını sağlayacak becerilerden yoksundurlar.
- ✓ Sosyal becerilerin eğitimi sonucundan sosyal açıdan kabul gören yeni davranışlar kazanılmaktadır.
- ✓ Kazanılan uygun sosyal davranışlar çevreden olumlu tepki aldığından akranlar tarafından kabul edilme fırsatını sağlarlar (Çetin ve arkadaşları, 2002).

Ediger'a (1999) göre, öğretmen ve yöneticiler, desteklenecek sosyal becerileri seçmeden önce öğrencilerin içinde bulunduğu sosyal çevre hakkında bir takım bilgileri toplamalıdır. Öğretmenlerin sosyal becerileri öğretmek için uygun öğretim etkinliklerini, farklı öğrenme stillerini bilmeye, becerilerin anlamlarını bilmeye, bu becerilerin hangi konularla desteklenebileceğini bilmeye ve öğrencilerin bireysel farklarını bilmeye ihtiyaçları vardır ve eğitim öğretim müfredatlarında yer alacak sosyal beceriler şu unsurları içine almalıdır:

- ✓ Uygun olma hissetme (ortak duygu ve değerlere bağlılık) değer, inanç ve ihtiyaçları ve tüm sosyo kültürel özelliklerini bilme.
- ✓ Farklı toplumların olduğunu bilme:Yaşanan bölgenin coğrafi özellikleri, tarihi, yönetim sistemi, ekonomisi.
- ✓ İnsanların ana ihtiyaçlarını anlama: yemek, giyinmek, korunma ve güvenlik gibi.
- ✓ Empati kurabilme.
- ✓ Her türlü şiddete üzülme
- ✓ Diğer insanlara nefret, kin gibi duygular beslememe.
- ✓ Savaşların boşa olduğunu bilme.

Avcıoğlu (2005), sosyal beceri eğitiminde kullanılan yöntemleri şu şekilde incelemiştir.

- ✓ Rol oynama yöntemi,
- ✓ Gösteri (Demanstrasyon) yöntemi,
- ✓ Model olma (Modellig) yöntemi,
- ✓ Antrenörlük (Coaching yöntemi,
- ✓ Doğrudan öğretim yöntemi,
- ✓ Bilişsel süreç yaklaşımı,
- ✓ Bilişsel sosyal öğrenme yöntemi,
- ✓ Akran destekli öğrenme,
- ✓ Drama,
- ✓ İşbirlikçi öğrenme yöntemi.

Akkök (1996 a) sosyal becerileri öğretme sürecinde dikkat edilmesi gereken noktaları zaman, tutarlılık, model görme, öğrencinin davranışlarına ilişkin bilgi edinilmesi ve ödüllendirme olmak üzere beş başlık altında incelemiştir.

Zaman: Sınıf ortamının sosyal bir ortam olduğunu unutmamalıdır. Öğrenciler soru sorarken, kendilerini ifade ederken, tartışırken onlara birçok kişisel ve sosyal beceriyi kazandırmak mümkündür. Ayrıca haftada 3-5 kez uygulanan sosyal beceri eğitimi ile çocuklar bu becerileri nasıl kullanacaklarını öğrenmiş olurlar.

Tutarlılık: Çocuklarda sosyal becerilerin gelişimi ve kalıcılığının sağlanması için ev ortamında anne babaların tutarlı tutum ve davranışlar içinde olması gerekmektedir. Bu nedenle bu becerileri anne-babalarla paylaşarak ve onların ev ortamında benzer tepkileri göstermeleri sağlayarak sosyal becerilerin gelişimine yardımcı olunmuş olur.

Model Görme: Öğrencilere yeni bir sosyal beceriyi kazandırmada bir diğer önemli nokta da, öğretilmek istenen becerinin bir resim, bir hikaye, bir kişi gibi bir modelin öğrenciye gösterilmesi, gözletilmesidir. Çocuğa model olacak örneğin, çocuk tarafından beğenilen, sevilen, saygı duyulan veya özdeşleştiği bir kişi, bir olay olması, çocuğun o beceriyi taklit etmesine, öğrenmesine yardımcı olmaktadır. Özellikle sosyal becerilerin kazandırılmasında arkadaşlar çok etkili modeller olarak görülmektedir. Öğretmenlerin davranışları ise kuşkusuz çocuklar için en etkili modellerden biridir.

Öğrencinin Davranışlarına İlişkin Bilgi Edinilmesi: Öğrenciye yeni bir sosyal beceriyi kazandırma sürecinde öncelikle davranışlarına ilişkin bilgi edinilmesi, daha sonra gerekli düzeltmeleri yaparak o becerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu üç şekilde yapılmaktadır: Öğrenciye, onun davranışını düzeltici bilgi vererek, öğrencinin uygun ve istedik davranışlarını ödüllere

pekiştirerek, öğrencilerin kendi kendilerini değerlendirmeleri için bir program hazırlayarak.

Ödüllendirme: Öğrencilere bir sosyal beceriyi kazandırmada pekiştireçler, o becerinin yerleşmesini kolaylaştırıcı nitelik taşır. Ödül tekniğini kullanırken, çocuğun hangi davranış ve hareketlerinin ödüllendirileceği önceden belirlenmelidir. Ödüller maddi veya sosyal ödüller olabildiği gibi öğrencilerin hoşlandığı etkinlikler olabilmektedir. Ayrıca bu becerileri sınıf ortamında eğitim-öğretim programlarının bir parçası olarak uygularken çeşitli hikâyeler anlatma, drama ve sınıf içi tartışma, rol yapma yöntemleri de model gösterme ile birlikte kullanılabilir.

Sosyal Becerileri Değerlendirme Yöntemleri

Bacanlı (1999), sosyal becerilerin ölçülmesi için kullanılan teknikleri davranışsal görüşme, kendini rapor ölçümleri, davranışsal gözlem ve diğer teknikler olmak üzere dört kategoride incelemiştir.

- ✓ Davranışsal görüşme: Bireysel görüşme yoluyla kişinin geçmişi hakkında bilgi edinilmesidir.
- ✓ Kendini rapor ölçümleri: Kişinin kendi özelliklerini rapor ettiği yöntemleri ifade eder.
- ✓ Davranışsal gözlem: Bu yöntem uzman, öğretmen, ana baba gibi değerlendirilecek olan kişiyi çeşitli ortam ve durumlarda gözleyebilen kişilerin birey hakkındaki rapor ve yargılarını ifade eder.
- ✓ Diğer teknikler: Etkileşim kayıtları ve sosyometri bu kategoriye girer.

Sosyal becerilerin değerlendirilmesinde kullanılan yöntem ve teknikleri Avcıoğlu (2004) ise, görüşme, kendi kendini değerlendirme, gözlem, davranış derecelendirme ölçekleri, sosyometri olmak üzere beş kategoride incelemiştir.

AİLE KATILIMI

Aile Katılımı ve Önemi

Günümüzde okul yalnızca bilgi aktaran bir kurum değildir. Okullar bir yönden çocuk ve gençlerin yaşama hazırlanmaları ve sosyalleşmeleri sürecinde rol oynarken, diğer yönden de anne ve babaların eğitimine yardımcı olmak zorundadır (Zembat ve Unutkan, 2001). Ayrıca, aile çocuğun informal eğitiminin gerçekleştiği, okul ise formal eğitimin verildiği kurumlardır. Toplumsal amaçlara ulaşmada bu iki eğitim sürecinin birbiri ile bütünleşmesi ve tutarlılık göstermesi büyük önem taşımaktadır (Kaya, 2002).

Okul öncesi dönemde okul-aile işbirliği özel bir öneme sahiptir. Çocuğun bütün alandaki gelişim düzeyi, gelişimsel özelliklerinin nasıl biçimleneceği ve onun gelecek yaşamını nasıl etkileyeceği pek çok değişkene bağlıdır. Bu değişkenlerden bazıları; ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo kültürel durumu, ailenin çocuğa sağladığı uyaranlar, ebeveynlerin birbirleri ve çocukları ile ilişkileri, çocuk yetiştirme tutumları, sözel iletişim biçimleri, nasıl model oldukları, sağlık, beslenme ve eğitim konularındaki bilgi ve olanakları olarak tanımlanabilmektedir (Kaya, 2002).

Tüm bu değişkenlere bağlı olarak çocukların bilinçli ve sağlıklı ortamlarda gelişmeleri ve eğitim almaları büyük önem taşımaktadır. Çocuğun gelişim ve eğitiminde bu denli etkileri olan aile üyelerinin, çocuk gelişimi ve eğitimi konularında bilgilendirilmeleri ve bilinçlendirilmeleri, bir program dahilinde eğitilmeleri ya da en azından çocukları ile ilgili eğitim yaşantılarına katılarak etkileşimde bulunmaları sağlanmalıdır (Üstünoğlu, 1990).

Catron, ailelere çeşitli konularda eğitim vererek, onları okul öncesi eğitim programındaki aktivitelere dahil etmenin gerekliliğine ilişkin iki faktör öne sürmüştür: Birinci faktör, annelerin iş gücüne katılımının sayısının 1980'den beri düzgün bir şekilde artması ve buna bağlı olarak kreş ve anaokulu sayılarındaki artıştır. İkinci faktör ise, son otuz yılda yapılan araştırmaların, çocuğun eğitiminde ailenin katkısının değerini göstermesi ve erken çocukluk döneminde aile ve okulun kritik rollerinin ortaya koyulmasıdır (Unutkan, 1998).

Ömeroğlu, Yazıcı ve Dere'ye göre (2003) ailenin okul öncesi eğitim sürecine katılmasıyla:

- ✓ Eğitim daha etkin hale gelir,
- ✓ Katılımcı eğitim için aile özendirilir,
- ✓ Çocuğun, bilişsel-dil, duyuşsal, sosyal gelişimi konusunda aile desteklenir,
- ✓ Çocuğun evdeki ortamı zenginleşir,
- ✓ Aile kendi çocuğunun yaşamındaki önemli rolünü kavrar,
- ✓ Aile çocuğun ev ortamında nasıl destekleneceği konusunda deneyim kazanır.

Sonuç olarak, anne-babanın erken dönemde çocuğun eğitiminde yer alması hem kendi çocuklarına olumlu yönden bakabilmelerini, hem kendilerine daha çok güvenmelerini, hem de toplumun çocuğa ve çocuğun eğitimine bakış açısının değişmesini sağlar (Ömeroğlu, 1992).

Morrison'a göre, aile katılımı, ailelerin kendileri, çocukları ve erken çocukluk programına yarar sağlayacak doğrultuda yeteneklerini ortaya koyma sürecidir ya da aileleri destekleme, onlara eğitim verme ve eğitime katılımlarını sağlamada sistematik bir yaklaşımdır (Zembat ve Unutkan, 2001).

Carton'a göre ise, aile katılımı aynı zamanda, çocukların okul deneyimini, ev ve okul arasında artan sürekli iletişim yoluyla arttırmaya yarayan ders programlarını ailelerin katılım ve katkılarıyla zenginleştirme görevini üstlenen, bilgi paylaşma ve ilişki kurma işlemidir (Zembat ve Unutkan, 2001).

Okday, Gürkan, Zembat ve Unutkan (2003) aile katılımını ailelerin kendileri, çocukları ve okul öncesi eğitim programına yarar sağlayacak doğrultuda yetenekleri ortaya koyma süreci olarak tanımlamıştır.

Gürşimşek'e (2002) göre, aile katılımı anlayışının temel felsefesi aile yaşamını güçlendirmek yoluyla çocuğun gelişimine katkıda bulunmaktır. Aile katılımı okul ve aile arasında kurulan sistematik bir bağıdır. Bu bağ okul-aile birliğini güçlendirmeyi, çocukların okul öğrenmelerini pekiştirmelerini, ailelerin eğitim-öğretim konusunda bilgilenmesini ve bu konuda duyarlılık düzeylerinin artmasını sağlamaktadır. Özellikle erken çocukluk döneminde ailenin eğitime katılımı önemle üzerinde durulması gereken bir noktadır. Çünkü bu dönem çocukların gelişimsel olarak kritik bir dönem yaşadıkları bilinmektedir. Okul öncesi eğitimin işlevi bu dönem çocuklarını tüm gelişim alanlarında destekleyerek en üst düzeye getirmektir.

Gürşimşek'in (2002), Henderson'dan aktardığına göre, aile katılımının gerçekleşebileceği alanlar beş kategoride incelenmektedir. Bunlar:

Öğrenen Olarak Aile: Ailenin, öğretim programının hedeflerini, içeriğini, öğrenme süreçlerini, okulun politikasını ve etkili ebeveynlik konusunda bilgi ve etkililik düzeyini geliştirmesi.

Öğreten Olarak Aile: Ailenin çocuğun ilk ve temel eğiticisi olduğu görüşünden hareketle evde öğrenme etkinliklerinde görev ve sorumluluk üstlenme becerilerinin gelişmesi.

Bilgi Kaynağı Olarak Aile: Okul-aile arasında çocuğun gelişimini sağlayıcı iletişim kanallarının açık tutulması yoluyla sürekli bilgi paylaşımını sağlama.

Destekleyici Olarak Aile: Ailelerin okulun çeşitli gereksinimlerinin karşılanması açısından ailelerin okul ve sınıf etkinliklerinde görev almaları.

Danışman ve Karar Verici Olarak Aile: Ailenin çocuğun gelişimi ile ilgili temel konularda okul yönetimi ve öğretmenle görüş alış-verişinde bulunması, öneriler sunması ve karar verme süreçlerine etkin katılımı.

Aile Katılımının Amaçları ve Yararları

Mağden (1993), aile katılımının amacını, anne babaya eğitim vererek, ailenin okul öncesi eğitime destek olmasını sağlamak böylece çocukların en iyi şekilde büyüme ve gelişmelerine yardımcı olmak ve daha sonraki dönemlerdeki okul başarısını olumsuz yönde etkileyebilecek etkenleri azalmak olarak belirtmiştir.

Oktay ve arkadaşları aile katılımının amaçlarını şu şekildedir (Oktay ve ark. 2003):

- ✓ Çocuğun tüm gelişimine katkıda bulunmak,
- ✓ Çocuğun ailedeki öğrenme ortamına katkıda bulunmak,
- ✓ Aileyi destekleyerek çocuğun sahip olduğu kapasiteyi maksimum düzeyde kullanmasını sağlamak,
- ✓ Eğitimi daha etkili hale getirmek,
- ✓ Eğitimin sürekliliğini sağlamak,
- ✓ Aileye çocuğunun hayatında ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu göstermek,
- ✓ Problemleri önlemek,
- ✓ Ailenin bu dönem özellikleri konularında bilinçlendirilmesini sağlamak,
- ✓ Aileye çocuğun ev ortamında kazanabileceği deneyimler hakkında bilgi vermek

Oktay ve arkadaşları (2003), aile katılımının yararlarını kurum, çocuk, öğretmen ve aile açılarından olmak üzere dört başlık altında incelemiştir.

Bunlar:

Kurum açısından

- ✓ Ailenin desteği ile gerek yönetsel, gerekse eğitimsel işlerin az bir süre içinde ve daha etkin bir biçimde yürütülmesini sağlama,
- ✓ Çalışanların iş tatmininin artması,
- ✓ Ailenin güven ve desteğini kazanma,

Çocuk açısından

- ✓ Aile ve okul ortamlarının ortak noktada birleşmesiyle kendine daha güvenli, uyumlu ve mutlu olma,
- ✓ Etkinliklere kolay katılım,
- ✓ Günlük yaşantısında kullanabileceği kalıcı davranışlar edinme,
- ✓ Davranışların kalıcı ve iyi öğrenilmesinde başarılı olma,

Öğretmen açısından

- ✓ Çocuğun yaşadığı ortamı ve ihtiyaçlarını belirleme,
- ✓ Aile ile iletişimi güçlendirme,
- ✓ Problemleri önceden sezme ve nasıl çalışılması gerektiğini bilme,
- ✓ Programlarını hazırlarken aile katılımı ile oluşturduğu bilgileri kullanma,
- ✓ Problemlerin aile ile ortaklaşa çalışma ile çözümü sonucunda eğitim için ayırdığı sürenin artması.
- ✓ İşlerin paylaşılması ile iş tatmininin artması.

Aile açısından

- ✓ Ailelerin çocuklarının eğitiminde kendi rollerinin öneminin farkına varmaları.
- ✓ Ailenin çocuk ve okul ile sağlıklı bir iletişim kurması,
- ✓ Ailenin çocuğun ev ortamında öğrenebileceği deneyimler hakkında bilgi sahibi olma,
- ✓ Ailelerin kendilerini programın önemli bir parçası olduklarına inanmalarını sağlama,
- ✓ Ailelerin kendilerini kurumla bir bütün olarak görmelerine yardımcı olması açılarından büyük yararlar sağlar.

Aile Katılım Yöntemleri

Aile katılımı çocuk, aile, öğretmen ve kurum açılarından çeşitli yararlar sağlamanın yanında eğitim öğretiminin etkililiği ve kalıcılığı açısından da oldukça etkilidir. Aile katılımı çalışmaları yapılan bir kurumda aileler, çocuklarının öğrenmeleri hakkında bilgi sahibi olarak öğretmenin de rehberliği ile ev ortamında bu öğrenmeleri pekiştirebilirler. Böylece çocukların okuldan aldıkları bilgi ve becerilerin kalıcılığı sağlanmış olur. Bu nedenle okullarda aile katılımı çalışmalarının yapılması önemlidir.

Akkök (1999), etkili aile katılım programının özelliklerini şu şekilde belirtmiştir.

- ✓ Program, ebeveynlerin çocuklarının eğitimi, gelişimi ve eğitim yöntemleri ile ilgili olduğunu kabul ederek hazırlanmış olmalıdır,
- ✓ Program, ebeveynlerin becerilerinin ve özelliklerinin farklı olduğu göz önünde bulundurularak hazırlanmış olmalıdır,
- ✓ Program, ailelerin ihtiyaçlarına esnek ve yaratıcı programlarla cevap vermelidir,
- ✓ Program, ailelerle beklentilerini, rollerini ve sorumluluklarını paylaşır nitelik taşımaktadır,
- ✓ Program, ailelerin çocuklarının gelişimine ve eğitim ortamına katkılarını vurgulamalıdır.
- ✓ Program, ebeveynin çocuklarına ilişkin gözlemlerini, düşünce ve deneyimlerini öğretmenlerle paylaşabileceği nitelikte olmalıdır,
- ✓ Program, ebeveyn-çocuk ilişkisinin çok özel, yakın ve uzun süreli, öğretmen-öğrenci ilişkisinin ise daha az özel ve kısa süreli olduğunu hatırlatarak ve bu farkı dikkate alarak hazırlanmış olmalıdır.
- ✓ Program, aileleri karar verme sürecine katmalı ve alınan kararlardan onları haberdar etmelidir.

- ✓ Program uygulanırken aile katılımının zaman, enerji ve çaba gerektirdiği unutulmamalıdır.
- ✓ Program sürecinde sorunlardan çok çözümlere ağırlık verilmelidir.

Okul öncesi eğitimde sağlıklı bir okul-aile işbirliğinin sağlanmasında, okulun, özellikle öğretmen ve ailenin bu konuda istekli olması ve çaba göstermesi gerekmektedir. Decker ve Decker'a göre ailelerin okula ilgisinin çekilmesini sağlayacak aile-okul iletişim yöntemleri şu şekilde sıralanmaktadır (Unutkan, 1998):

- ✓ Ailenin okulu ilk bireysel ziyareti çok iyi değerlendirilmelidir.
- ✓ Okul öncesi eğitim kurumlarında aile kabul mekanları oluşturulabilir.
- ✓ Aileler için ilkbahar ya da sonbaharda uyum toplantıları düzenlenebilir.
- ✓ Aileler için bir el kitabı hazırlanabilir.
- ✓ Ailelerle küçük ve büyük grup görüşmeleri yapılabilir.
- ✓ Ailelerle planlı ve planlanmamış bireysel görüşmeler yapılabilir.
- ✓ Eğitimciler ailelerin evlerine ev ziyaretleri düzenleyebilir.
- ✓ Ailelerin kurumu ziyaret etmeleri sağlanabilir.
- ✓ Eğitimci ve aile telefon görüşmeleri yapılabilir.

Fullan, aileler için; okul ortamına gönüllü ve yardımcı olarak katılım, evdeki öğrenme etkinliklerine katılım, ev-okul ve toplum ilişkisi ve son olarak da okul kararlarına katılım olarak dört farklı katılım yöntemi önermektedir (Akkök, 1999). Bu çalışmalar okulun ve çevrenin şartlarını göre çeşitli şekillerde yapılabilir. Oktay ve arkadaşlarına (2003) göre aile katılım yöntemleri şunlardır.

Olumlu İletişim Kurma

- ✓ Ailenin kuruma geldiği ilk günden itibaren kendilerinin bu kurumun önemli bir parçası oldukları mesajını verme,
- ✓ Ailenin kendilerini rahat hissetmelerini sağlama,
- ✓ Ailelere okulu ve çalışmalarını tanıtmaya,
- ✓ Ailelerin beklentilerini tespit etme ve ailenin katkılarının neler olabileceğini belirleme.

Mektuplar ve Panolar

- ✓ Aile katılımını sağlamak için eve mektuplar gönderilebilir yada herkes tarafından görülebilecek yerlere asılan panolar asma,
- ✓ Çocukların gelişim düzeyleri, uygulanacak etkinlikler vb. bilgileri içeren mektupları panoya asma ya da evlere yollama,
- ✓ Ailelerin evde çocuklarıyla yapabilecekleri etkinlikleri (şarkı, şiir, gezi vb.) aileye gönderme ya da panoya asma.

Aile Toplantıları

- ✓ Ailelerle bilgi alış verişi sağlama (çocuğun davranışları, becerileri vb. konularda)
- ✓ Problemleri çözümlene yollarını tartışma, önerileri paylaşma,
- ✓ Evde ve okulda yapılacak etkinlikleri belirleme ve nasıl yapılması gerektiğini tartışma.

Ev Ziyaretleri

- ✓ Okul personelinin (yönetici-öğretmen) aileleri evde ziyaret ederek çocuğu doğal ortamında görmelerini,
- ✓ Okulda yapılan faaliyetler hakkında aileleri bilgilendirilmesini,
- ✓ Ailelerin evde çocuğun eğitimi için neler yapabileceği hakkında bilgilendirilmelerini ve
- ✓ Aile ile iletişim kurma olanaklarını sağlar.

Ailenin Okulu Ziyareti

- ✓ Ailelerin daha önceden okul tarafından belirlenen saatlerde çocukların gruplarına yapacakları ziyaretleri içerir.
- ✓ Aile okula gelerek bir etkinliği yürütür.
- ✓ Ailenin kendi becerilerini keşfetme olanağı sağlar.
- ✓ Ailenin çocuğun grup içinde neler yapabileceğini görme fırsatı sağlar.

Aileleri Bilgilendirme

- ✓ Ailelerin çocukların gelişimleri, uygulamalar, çocukların katıldıkları faaliyetleri ve evde yapabilecekleri çalışmaları içeren;
- ✓ Broşürler
- ✓ Aylık bültenler,
- ✓ Bireysel görüşmeler düzenlenir.
- ✓ Aile düzenli (en az ayda bir) olarak bireysel görüşmelere katıldığında çocuğun gelişimini yada varsa sorunlarını erken fark etme imkanı yakalar.
- ✓ Okul personeli ile ortak çalışmalar düzenlenir.
- ✓ Ailelere gelişim, davranış geliştirme, çocuk ruh sağlığı, çocuk beslenmesi ve hastalıkları vb. konularda seminerler düzenlenerek onların bu dönem çocuklarının özellikleri hakkında bilgi edinmeleri sağlanır.

Görev Paylaşımı

- ✓ Ailelerin okulda yada okul dışındaki etkinliklere katılımını sağlar.
- ✓ Ailelerin sınıf içindeki etkinliklere katılımlarını çocukların gelişimlerini izleyebilmelerini sağlar ve okulda yapılanları öğretmenle tartışabilme olanağı tanır.
- ✓ Ailelerin sınıfta çalışmaları onların bilgi ve becerilerinden bütün sınıfın yararlanmasını sağlar.
- ✓ Ailelerin kendi çocukları haricinde diğer çocuklarla birlikte olarak beklentilerinin gerçekleştiğini test etme fırsatını yakalar.

- ✓ Ailelere okul dışında gerçekleşen etkinlikler (gezi, alış veriş vb.), okulun işleyişi ve çocukların okul dışında grup içinde nasıl davranışlar sergilediklerini görme olanakları sağlar.
- ✓ Aileler kendilerini ve çocuklarını farklı açılardan görme fırsatı yakalar.
- ✓ Ailelere sınıfta bir etkinliği sürdürme, gezi organizasyonu, parti düzenleme, alış veriş yapma, aylık bültenlerin hazırlanması, program çerçevesinde gerekli eğitim malzemelerinin temini v.b. konularda görev verme onların çocuklarının eğitimine olumlu katılımlarını sağlar.

Aile Katılımında Yönetici, Öğretmen ve Ailelerin Rollerini

Aile katılım programlarında yönetici, öğretmen ve ailelerin rollerini Oktay ve arkadaşları şu şekilde sınıflamıştır (Oktay ve ark. 2003).

Yöneticinin Rolü

- ✓ Yönetici, araştırmacı, yeniliğe açık olmalı ve aile katılımının önemine inanmalı,
- ✓ Açık iletişim kurmalı,
- ✓ Aile katılımını engelleyici bir tutum sergilememeli,
- ✓ Uygulanacak programı sene başında öğretmenleri ile belirlemeli,
- ✓ Ailelerle yapılacak toplantıların tarihlerini belirlemeli,
- ✓ Dönem başında ailelerle toplantı yaparak okulun aile katılım programı hakkında bilgi vermeli,
- ✓ Programın uygulama sürecinde gerekli durumlarda aileler ve öğretmenlere rehberlik etmelidir.

Öğretmenin Rolü

- ✓ Öğretmen aile katılım programını çok iyi bilmeli,

- ✓ Toplantılarda ailenin sorularını açık ve net olarak yanıtlamalı,
- ✓ Açık iletişim kurmalı,
- ✓ Ailelerin, verilen katılım programını tam ve doğru olarak uygulayıp uygulamadıklarını takip etmeli,
- ✓ Çocuklarla ilgili notları düzenli olarak tutmalı,
- ✓ Yöneticisini sürekli olarak bilgilendirmeli; gerektiğinde yardım istemeli,
- ✓ Ailelerin ve çocukların ihtiyaçları doğrultusunda paket programlar hazırlayıp uygulamalı,
- ✓ Uyguladığı programın değerlendirmesini ailelere yolladığı değerlendirme formlarını da en az ayda bir kez yapmalıdır.

Ailenin Rolü

- ✓ Aileler toplantıları eksiksiz olarak takip etmeli,
- ✓ Süreç içerisinde yaşadığı sorunları öğretmene aktarmalı,
- ✓ Açık iletişim kurmalı,
- ✓ Gerçekleştirebileceği sorumlulukları üstlenmeli,
- ✓ Toplantılarda görüşlerini uygun bir şekilde ifade etmeli, yeni fikirler üretmeli,
- ✓ Evde çocuğuyla yapacağı çalışmaları eksiksiz olarak yerine getirmeli,
- ✓ Değerlendirme formlarını eksiksiz olarak doldurmalıdır.

Aile Katılımını Engelleyen Faktörler

Aile katılımı birçok kurumda uygulanmak istenmesine rağmen tam anlamıyla uygulanmadığı görülmektedir. Aile katılımı uygulamalarında öğretmen, aile ve yönetici açılarından engelleyici faktörler bulunmaktadır. Oktay ve arkadaşları (2003) bu faktörleri üç başlık altında incelemiştir.

Öğretmen açısından

- ✓ Aile katılımı etkinliklerini planlamanın çok zaman aldığına inanmaları,
- ✓ Aileleri programa katılım için nasıl teşvik edeceklerini bilmemeleri,
- ✓ Katılım programını nasıl yürüteceklerini bilmemeleri,
- ✓ Ailelerin kendi sınırlılıklarını aşacaklarını ve karışıklığa yol açacağını düşünmeleri,
- ✓ İş stresi.

Yönetici açısından

- ✓ Ailelerin, aile-okul işbirliğine karşı ilgisizliği,
- ✓ Ailelere ayıracak zamanın olmaması,
- ✓ İşlerin yoğun olması ve çok fazla dikkat gerektirmesi,
- ✓ Ekonomik koşulların buna imkan vermeyeceğini düşünmeleri,
- ✓ Ailelerle iletişim kurmada problemlerin ortaya çıkması

Aile açısından

- ✓ Yöneticilerin aile katılımına karşı olumsuz tutumları,
- ✓ Etkinliklere katılabilmeleri için yeterli zamanlarının olmaması,
- ✓ Ekonomik koşulların elverişsizliği,

- ✓ Okul personeli ile yeterli bir iletişim ortamı oluşturmaması.

Zembat ve Unutkan (2001), aile katılımını engelleyen faktörleri ortaya çıkarma amaçlı olarak yapılan çalışmaların sonuçlarını şu şekilde özetlemişlerdir:

- ✓ Öğretmenlerin aile katılımı etkinliklerini planlamanın çok zaman aldığına inanmaları,
- ✓ Aileleri programa katılımları için nasıl teşvik edeceklerini bilmemeleri,
- ✓ Ailelerin kendi sınırlılıklarını aşacaklarını ve bunun karışıklığa yol açacağını düşünmeleri,
- ✓ Ailelerin önemli bilgileri arkadaşlarına aktarıp kendilerini zor durumda bırakacaklarına inanmaları (Katz, 1986, akt: Zembat, Unutkan, 2001).
- ✓ Ailelerin çocuk ve öğretmen arasındaki ilişkiyi kıskanması (Catron, 1993: akt.,Zembat, Unutkan, 2001).
- ✓ Okulun bürokrasisi gibi etmenlerin olduğu ortaya çıkmıştır.

Akkök (1999) ise aile katılımını engelleyen faktörleri beş başlıkta incelemiştir. Bunlar:

- ✓ Ailelerin zaman azlığı
- ✓ Ailelerin kendilerinden kaynaklanan duygusal nedenler,
- ✓ Okul ortamına ve sistemine ilişkin olumsuz nedenler,
- ✓ Aile katılım programlarının öneminin bilinmemesi
- ✓ Aile ve okulun kendine güvensizliği.

Ensari ve Zembat (1999), yaptıkları çalışmada aile katılımı konusunda okul yöneticileri ve ailelerin farklı düşündükleri ortaya çıkmıştır. Bu çalışmaya göre ailelerin % 22.17'si yöneticilerin kendilerine karşı tutumunu aile katılımına engel görmekte, yöneticilerin ise %22.15'i ailelerin eğitim aktivitelerine işbirliği ve katılım göstermede çok isteksiz ve ilgisiz olduğunu belirtmektedir. Ailenin ekonomik durumu, zaman yetersizliği ve iletişim kopukluğu katılıma engel sebepler arasında gösterilmiştir. Çalışma sonucunda, yöneticilerin demokratik tutumunda aile katılımında pozitif etkiler yarattığı vurgulanmıştır.

Gürşimşek, Kefi ve Girgin (2005) baba katılımı ile ilgili çalışmaları sonucunda babaların eğitime katılımını engelleyen faktörleri şu şekilde bulmuşlardır. Araştırmaya katılan babaların % 86'sı "katılımın gereğine inanmamakta", % 83'ü diğer velilerle iletişim kurmada güçlük çektiği için katılmadığını belirtmekte, % 75'i ulaşım güçlüğü, % 74'ü öğretmenle iletişim kurma güçlüğü, % 74'ü zamanında haberdar edilmediğini gerekçe olarak belirtmekte, %65'i okulda kendini rahat hissetmediği için katılmamakta, % 63'ü çocuğun eğitiminden annenin sorumlu olduğunu düşünmekte, %56'sı ise nasıl katkıda bulunabileceğini bilmediğini belirtmektedir.

Aile Katılımı Sağlanırken Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

Oktay ve arkadaşları (2003) aile katılımı uygulamalarında dikkat edilmesi gereken noktaları şu şekilde belirtmişlerdir: Aile öncelikle çocuğunun okulda güven içinde olduğundan emin olmalıdır. Öğretmene güvenmeli ve öğretmenin çocuğun ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olacağını bilmelidir. Aile çocuğun ev yaşantılarını açık bir biçimde öğretmenle paylaşmalıdır. Öğretmen ise öncelikle anne-babanın çocuk için önemini bilmelidir. Ailenin güvenini kazanmalı böylece çocuğu daha iyi tanıyabilmek için aileden doğru bilgiler alabilmelidir. Öğretmen, çocuğa yakınlığı konusunda ailenin hassas olabileceği durumlara dikkat etmeli ve aileye doğru zamanda doğru bilgilendirme yapmaya dikkat etmelidir.

Gürşimşek'in (2002) Bauch'dan aktardığına göre okul ve aile arasında etkin bir işbirliğinin sağlanması için programı hazırlamada dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekildedir:

- ✓ Öğrenmeyi hızlandırıcı ev ortamının oluşturulması ve çocuk yetiştirme becerileri konusunda aileyi zenginleştirici programların hazırlanması,
- ✓ Eğitim programlarının amaç ve içerik bakımından çocuğun öğrenme sürecinde gösterdiği gelişmeler konusunda okul-aile arasında karşılıklı ve sürekli iletişim ağının kurulması
- ✓ Öğrencilerin gelişimini ve okula katkısını arttırmak için okul içi ve dışında yürütülebilecek gönüllülük esasına dayalı sosyal destek sağlayıcı etkinliklerin zenginleştirilmesi.
- ✓ Ailelerin eğitim sürecine ilişkin konularda karar verme, yönetme ve değerlendirme aşamalarında katılımına olanak tanıyıcı düzenlemelerin gerçekleştirilmesi.

Gürşimşek, Kefi ve Girgin'e göre (2005), babaların eğitime katılımını arttırıcı bazı öneriler "ortam hazırlama, destekleyici bilgi verme, yönlendirici ve güdüleyici olma" şeklinde üç boyutta sıralanabilir:

Ortam hazırlama:

- ✓ Aile katılımına yönelik yıllık programların anne ve babaların her ikisini de kapsayacak uygunlukta olmasına dikkat edilmelidir
- ✓ Her iki ebeveyninde katılımını sağlayabilmek amacıyla aile görüşmeleri sene başında ailelerden alınan bilgilere göre düzenlenerek uygun gün ve saatlerde planlanabilir.
- ✓ Babaların sene başında okul etkinliklerine katılım ile ilgili beklentileri ve amaçları konusunda kendilerine uygun planlama yapmalarına ve yöntemler geliştirmelerine rehberlik edilebilir.

Destekleyici bilgi verme:

- ✓ Kurum personeli baba katılımını arttırmanın önemi, babalarla etkili iletişim, baba-çocuk ilişkisini destekleme yolları konularında eğitilebilir
- ✓ Aileler çocuk gelişiminde anne-baba ile ilişkinin önemi ve gelişimsel gereği konularında çok yönlü bilgilendirilmelidir.
- ✓ Babalara çocuklarının gelişimini hızlandırıcı öğretim yöntemleri ve evde uygulamaları konusunda eğitici bilgiler verilebilir.

Yönlendirici ve güdüleyici olma:

- ✓ Ailelere evde çocukları ile birlikte yapabilecekleri çeşitli proje ve etkinlikler oluşturulup bunların hep birlikte uygulaması konusunda kılavuzluk yapılabilir.
- ✓ Babaların katılımını arttırıcı çeşitli nitelikte etkinlikler tasarlanarak babaların bu etkinlikleri çocukları ile birlikte gerçekleştirmeleri için yönlendirilebilir.

B- İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Yurt İçi ve Yurt Dışında Yapılan İlgili Yayın ve Araştırmalar

Sosyal Beceri İle İlgili Yayın ve Araştırmalar

Sosyal beceri ile ilgili yapılan yayın ve araştırmalar incelendiğinde bu özellikle son yıllarda bu alana ilişkin çalışmaların arttığı görülmektedir.

Uşaklı (2006), çalışmasında drama temelli grup rehberliğinin ilköğretim V. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerine, atılganlıklarına ve benlik saygılarına olan etkilerini araştırmıştır. Çalışma 2004-2005 öğretim yılında İzmir ilinde bir ilköğretim okulunda gerçekleştirilmiştir. Deney grubunda yer alan öğrencilerle 16 haftalık arkadaşlık, benlik saygısı ve atılganlık temalarına göre yapılandırılan drama temelli grup rehberliği uygulanmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular drama temelli grup rehberliğinin ilköğretim V. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerini değiştirerek ve atılganlıklarını arttırarak etkilediği ve etkinin kalıcı olduğunu ancak benlik saygısını arttırmada herhangi bir etkisinin olmadığını göstermiştir.

Mcclelland, Morrison ve Holmes (2004), anaokuluna devam eden 540 çocuk üzerinde yaptıkları araştırmada sosyal beceri düzeylerinin sosyo-demografik özelliklere göre anlamlı farklılık gösterdiğini görülmüştür.

Avcıoğlu (2003), Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yöntemi İle Sunulan Öğretim Programının Etkiliğinin İncelenmesi adlı araştırmasında ana sınıfına devam eden 4-6 grubu çocuklara işbirlikçi öğrenme yöntemine dayalı sosyal beceri eğitimi programı uygulanmıştır. Çalışma öncesinde ve çalışma sonunda öğretmen çocukları gözlemleyerek Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğini

doldurmuştur. Çalışmanın sonucunda, işbirlikçi öğrenme yöntemi doğrultusunda geliştirilmiş olan sosyal beceri öğretim programının, öğrencilerin hedef sosyal becerileri öğrenmelerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Dinç ve Gültekin (2003), okul öncesi eğitimin çocukların sosyal gelişimine etkilerini öğretmen görüşleri çerçevesinde incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 2000-2001 öğretim yılında Eskişehir il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı anaokullarına devam eden 4-5 yaş grubu 162 çocuk ve öğretmenlerinden oluşmaktadır. Çocukların sosyal gelişim düzeylerini belirlemek üzere “Davranış Derecelendirme Ölçeği” öğretmenler tarafından doldurulmuştur. Öğretmenlerin görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile alınmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, anaokuluna devam eden 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişim düzeylerinin ortanın üstünde gelişmiş olduğunu göstermektedir.

Özbek (2003), okul öncesi eğitim alan ve almayan çocukların ilköğretim birinci sınıftaki sosyal gelişim düzeylerini öğretmen görüşüne dayalı olarak ortaya koyma amaçlı çalışmasında, 95 ilköğretim okulunda, 194 birinci sınıf öğretmeninden bilgi toplamıştır. Çalışmada verileri toplamak üzere Çubukçu ve Gültekin tarafından geliştirilen ölçme aracı kullanılmıştır. Araştırma sonucunda: öğretmenlere göre, okul öncesi eğitim alan öğrencilerin “ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri”, “grupla iş yapabilme becerileri”, “duygulara yönelik beceriler”, “stres durumuyla başa çıkma becerileri”, “plan yapma ve problem çözme becerileri” ve “özdenetimini koruma becerileri” okul öncesi eğitim almayan öğrencilere göre daha fazla gelişmiş olduğu ortaya çıkmıştır.

Powless ve Eliot (2002), Amerika’da risk altındaki gruplara yönelik olarak hazırlanan ve uygulanan bir program olan Head Start dahilinde toplam 100 anaokulu öğrencisinden oluşan gruba sosyal beceri eğitimi

uygulamışlardır. Çalışma sonucunda yapılan ölçümler verilen eğitimin istendik sosyal davranışların görülmesinde etkili olduğunu göstermiştir.

Gürşimşek, Girgin ve Harmanlı (2001) erken çocukluk döneminde ailenin çocuk yetiştirme tutumu ile eğitime katılımının çocukların psiko-sosyal gelişimine etkisini incelemiştir. Yapılan araştırma sonucunda ailenin eğitime katılımı ile çocukların psiko-sosyal gelişimi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Avcıoğlu (2001), İşitme Engelli Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yaklaşımı ile Sunulan Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi konulu doktora tez çalışmasında, işbirlikçi öğrenme yaklaşımına dayalı olarak hazırlanan sosyal beceri öğretim programının, işitme engelli öğrencilerin temel sosyal beceriler, ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri ve grupta bir işi yürütme becerilerini öğrenmelerinde ve bu becerileri genelleymelerinde etkili olup olmadığını ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmacı, yöntem olarak tek denekli araştırma yöntemlerinden denekler arası çoklu yoklama modelini kullanmıştır. Araştırmanın örneklemini özel eğitim sınıfına devam eden işitme engelli dokuz öğrenci ile normal sınıflara devam eden işitme engelli olmayan yirmi yedi öğrenci olmak üzere toplam otuz altı öğrencidir. Araştırmacı tarafından geliştirilen işbirlikçi öğrenmeye dayalı sosyal beceri öğretim programı uygulanmıştır. Araştırmada öntest ve sontest Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, işbirlikçi öğrenme yöntemi doğrultusunda geliştirilmiş olan sosyal beceri öğretim programının toplam dokuz işitme engelli öğrencinin hedef sosyal becerileri öğrenmelerinde ve bu becerileri genellemelerinde etkili olduğu belirlenmiştir.

Şahin (1999), çalışmasında yurt dışı yaşantısı geçiren ve geçirmeyen Anadolu Lisesi öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerini incelemiştir. Araştırma

sonucunda, yurt dışı yaşantısı geçiren öğrencilerin, yurt dışı yaşantısı geçirmeyen öğrencilere göre duyuşsal anlatımcılık, sosyal duyarlılık, sosyal kontrol düzeyleri bakımından daha yüksek puan aldıkları görülmüştür.

Metin (1999), dramının 5–6 yaş çocuklarının sosyal-duygusal gelişimine etkisini incelemiştir. Metin (1999), deneme modeli kullanarak gerçekleştirdiği araştırmasında 5–6 yaş grubu toplam 50 çocukla çalışmış ve deney öncesi ve sonrasında Marmara Gelişim Envanterinin, Sosyal-Duygusal Gelişim Alt Ölçeğini kullanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular drama çalışmalarının çocukların sosyal-duygusal gelişimleri açısından anlamlı farklıklar ortaya koyduğunu göstermiştir.

Unutkan (1998) tarafından gerçekleştirilen “5-6 Yaş Grubu Aile Katılımlı Sosyalleşme Programı” konulu çalışmada, 5-6 yaş grubu çocukların sosyal gelişimlerini aile katılımından destek alarak destekleyerek geliştirmek amaçlanmıştır. 15 deney ve 15 kontrol grubu olmak üzere toplam 30 çocuğa 5 hafta boyunca uygulanan çalışma sonucunda, programın etkililiğine genel olarak bakıldığında anlamlı düzeyde fark ortaya çıkmıştır.

Çakıl (1998), araştırmasında, grupla sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencileri üzerindeki yalnızlık düzeyleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmada deney grubunda yer alan öğrencilere 12 hafta süreyle sosyal beceri eğitimi verilmiştir. Araştırma sonunda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde sosyal beceri eğitimi alan grubun yalnızlık düzeylerinde anlamlı düzeyde düşme olduğu ve üç aylık izleme dönemi sonrasında bu düşmenin korunduğu gözlenmiştir.

Uğur (1998), okul öncesi eğitimin sosyalleşme üzerindeki etkisini ortaya koyma amaçlı olarak yaptığı çalışmasında özel ve devlet okul öncesi eğitim kurumlarında okul öncesi eğitim almış ve okul öncesi eğitim almamış

üç grupta çalışmıştır. Araştırmada ölçme aracı olarak sosyometri tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, okul öncesi eğitim alan çocukların, almayanlara göre sosyalleşmede daha başarılı oldukları ve sosyalleşmede özel okulların devlet okullarına göre daha başarılı oldukları ortaya çıkmıştır.

Başal (1998) tarafından yapılan “ Okul Öncesi Eğitimin Bazı Değişkenler Bakımından Etkisi” konulu araştırmada, okul öncesi eğitimin denetim odağı, kendine saygı ve psikososyal gelişim üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Okul öncesi eğitim almış ve almamış ilköğretim 2. sınıf öğrencilerinden oluşan örneklemin psikososyal gelişim düzeylerini ölçmek için Uyumsal Davranış Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin, bağımsız etkinlik gösterebilme, kendi kendini yönetme, sorumluluk ve ev işleri alt boyutlarında okul öncesi eğitim alan ve almayan gruplar arasında anlamlı farklar olduğu ortaya çıkmıştır.

Yüksel (1997), tarafından yapılan araştırmada, üniversite öğrencilerine verilen sosyal beceri eğitiminin öğrencilerin sosyal beceri düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırma 33 deney ve 33 kontrol grubu olmak üzere toplam 66 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Deney grubundaki öğrencilere 9 haftalık sosyal beceri eğitimi verilmiştir. Öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri araştırmacı tarafından Türkçe’ye uyarlanan Riggio’nun (1986, 1989) Sosyal Beceri Envanteri ile ölçülmüştür. Elde edilen bulgular sosyal beceri eğitiminin, öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini olumlu yönde etkilediğini göstermiştir.

Altinoğlu (1997), araştırmasında içedönük olan ergenlere verilen grupla sosyal beceri eğitiminin, ergenlerin içedönüklük düzeylerine etkisini incelemiştir. Araştırmada, çekingenlik, arkadaş edinememe veya arkadaş grupları içinde yer alamama, kendini ortaya koyamama ve kendini ifade edememe gibi sorunları olan 12 ergene sosyal beceri eğitimi verilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular, sosyal beceri eğitiminin ergenlerdeki sosyal içedönüklük problemini anlamlı düzeyde azalttığı göstermiştir.

Akkök (1996), yaptığı çalışmada ilköğretim öğretmenleri ve ailelere yönelik olarak sosyal beceri aktivitelerinden oluşan iki adet kitapçık hazırlamıştır. Bu kitaplarda ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri, grupla iş yürütme becerileri, duygulara yönelik beceriler, saldırgan davranışlarla baş edebilmeye yönelik beceriler, stres durumlarıyla başa çıkma becerileri, plan yapma becerileri, problem çözme becerileri geliştirmek için sınıf ortamı ve aile ortamında uygulanabilecek çeşitli öneriler ve aktiviteler yer almaktadır.

Uysal (1996), anaokuluna devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarda yaratıcı drama çalışmalarının sosyal gelişim alanına etkilerini araştırmıştır. Uysal, çalışmasında daha önce drama eğitimi almadığı belirlenen 48 çocukla çalışmıştır. Çocuklar 24'er kişilik gruplara ayrılarak deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Deney grubuna 12 haftalık yaratıcı drama programı uygulanmıştır. Uygulama öncesi ve sonrasında deney ve kontrol gruplarında yer alan her çocuk için öğretmenler tarafından Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol listesinin 61-72 ayda sosyal gelişime ait gözlem formu doldurulmuştur. Verilerin değerlendirilmesi sonucunda deney grubundaki çocukların sosyal gelişim alanına dramının olumlu katkıda bulunduğu görülmüştür.

Hawkins (1992), Seattle Bölgesindeki ilk ve orta okullarda öğrenciler arası ilişkilerde kaliteyi artırma amaçlı olarak Sosyal Gelişim Projesini geliştirmiştir. Uygulama sonunda yapılan değerlendirmelerden elde edilen bulgular, programa katılan gruplardaki erkeklerin daha az saldırgan, kızların ise kendine zarar vermeye daha az eğilimli olduğu, öğrencilerin aileleri ve okulla daha olumlu ilişkiler kurdukları, uyuşturucuya başlama, suç işleme ve

okuldan uzaklaştırma ve disiplin cezalarında azalma ile standart başarıda artma olduğu görülmüştür.

Çınar (1990), okul öncesi eğitimin çocukların sosyal gelişimine etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın değişkenleri çocukların yuvada kaldıkları süre, yuvaların amaçları ve cinsiyet olarak belirlenmiştir. Araştırmacı yuvaları özelliklerine göre eğitimsel ve geleneksel olarak sınıflandırmıştır. Araştırma orta sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerin tercih ettiği 5 yuvada ve 4 yaş grubu çocuklar üzerinde uygulanmıştır. Çocukların davranışlarını saptamada gözlem yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde yuvaların amaçlarının çocukların sosyal gelişimini etkilediği saptanmıştır. Geleneksel olarak nitelendirilen yuvalara devam eden çocuklar, eğitimsel yuvalara devam edenlerden daha az sosyal iletişim kurma becerisi göstermişlerdir. Araştırmada çocuğun sosyal gelişimine etki eden ikinci faktör cinsiyet farklılığı olarak bulunmuş, yuvada kalınan sürenin sosyal gelişime etkisi konusunda ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Genel olarak yuvaların amaçları ve çocukların cinsiyetlerinin sosyal davranışları belirleyen önemli faktörler olduğu saptanmıştır.

Argyle (1990), tarafından yapılan araştırmada sosyal beceri ile mutluluk arasındaki ilişki incelenmiş, sonuç olarak sosyal beceri ile mutluluk arasında önemli bir ilişki olduğu görülmüştür (Salman, 2005).

Weissberg ve Elias (1990), 5 ve 8. sınıf öğrencilerinde sosyal yeterliliği pekiştirme amaçlı olarak bir program uygulamışlardır. Uygulanan programın yarattığı değişiklikleri ortaya koyma amaçlı olarak deney ve kontrol grupları oluşturulmuş, gruplar arası kıyaslamalar bağımsız gözlemler ve öğrenci ve öğretmen raporlarıyla yapılmıştır. Sonuç olarak: deney grubunun sorun çözme becerilerinde artış, arkadaşlarıyla daha fazla kaynaşma, daha iyi dürtü kontrolü, davranışlarda düzelme, kişiler arası etkililik, popüleritede gelişme, kaygıyla

daha iyi başa çıkma ve anlaşmazlık çözümünde beceri kazandıkları gözlenmiştir (Salman, 2005).

Aydın (1985), çocuklarda öğrenilmiş çaresizlik ve arkadaş ilişkilerinde başarısızlık arasındaki ilişkiyi araştırmış ve çocuklarda arkadaş ilişkilerindeki başarının artırılmasında sosyal beceri ve sosyal başarı eğitimlerinin etkilerini araştırmıştır. Araştırmada, ilköğretim 4. ve 5. sınıfta okuyan 472 öğrenci ile çalışılmıştır. Verilen sosyal başarı ve sosyal beceri eğitimlerinin sonunda yapılan ölçümler değerlendirilmiştir. Sonuçlar, sosyal beceri eğitiminin öğrenilmiş çaresizliği ortadan kaldırmada ve arkadaş ilişkilerinde başarıyı arttırmada, sosyal başarı eğitiminden daha etkili olduğunu göstermiştir.

Handerson ve Holling (1983), suç işlemiş gençlerde sosyal beceri eğitiminin suçu azaltmadaki etkisini incelemişler, araştırma sonunda sosyal beceri eğitiminin suçu azaltmada önemli etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Salman, 2005).

Topukçu (1982), yaptığı çalışmada, ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerine 6 haftalık sosyal beceri eğitimi vermiş ve bu eğitimin öğrencilerin atılganlık düzeyine etkilerini araştırmıştır. 6 haftalık eğitim sonunda araştırmacı tarafından hazırlanan atılganlık ölçeği uygulanmış ve verilen sosyal beceri eğitiminin öğrencilerin atılganlık düzeylerini olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Gresham ve Nagle (1980), sosyal yönden akranları arasında az kabul gören çocuklara sosyal beceri eğitimi vermişler ve yapılan çalışmanın sonunda sosyal beceri eğitiminin çocukların akranları tarafından kabul görmelerinde etkili olmuştur.

Gürkan (1979) tarafından yapılan “Okulöncesi Eğitimin İlkokuldaki Etkileri Üzerine Bir İnceleme” adlı araştırmada, ilkokul birinci sınıfa devam eden okul öncesi eğitim almış çocukların, okul öncesi eğitim almamış çocuklara göre sosyal davranışlar yönünden daha uyumlu ve başarılı oldukları görölmüştür.

Riggio ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmada, sosyal beceri ve benlik algısı arasındaki ilişki incelenmiş, sonuç olarak sosyal beceri puanları ile benlik algısı arasında olumlu ilişki bulunmuştur (Yüksel, 1997).

Aile Katılımı İle İlgili Yayın ve Araştırmalar

Erken çocukluk eğitimi ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde son yıllarda özellikle okul öncesi eğitim dönemine aile katılımının gündeme geldiği ve önemsendiği görülmekte çalışmalardan alınan sonuçlarda bunu desteklemektedir.

Gürşimşek, Kefi, Girgin (2005), tarafından yapılan Okulöncesi Eğitimde Babaların Eğitime Katılım Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi adlı çalışmada çocukları okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden bir grup babanın eğitime katılım düzeyleri ile ilişkili olduğu düşünülen çeşitli değişkenleri belirlemek ve baba katılımının desteklendiği ve desteklenmediği kurumlarda çocukları eğitim gören babaların eğitime katılım düzeyleri arasında farklılık olup olmadığını incelemek amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemi, İzmir ili Foça, Aliğa ve Karşıyaka ilçelerinde araştırmacılarca seçilmiş 6 okulöncesi eğitim kurumunda çocuğu eğitim görmekte olan 161 babadan oluşmaktadır. Okulların genelinde aile katılımı özelde ise baba katılımını destekleme açısından yürüttükleri çalışmalar “ortam hazırlama”, “destekleyici bilgi verme, yönlendirici olma ve güdüleme” ölçütlerine göre değerlendirilmiş ve okullar katılımı destekleme düzeylerine göre gruplanmıştır. Çalışmada babalara, Aile Katılım Ölçeği uygulanmıştır. Sonuç olarak, uygun ortamlar hazırlandığında, babaların çocuklarıyla kurabilecekleri çeşitli ilişki biçimleri ve eğitime katılımın önemi konusunda doğru biçimde bilgilendirilip güdülendiklerinde babaların eğitim sürecine katılımlarının arttığı ve bunun her iki tarafın gelişimine olumlu katkılarda bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Kapusuzoğlu (2004), 3-6 yaş arası okul öncesi sınıf yönetimi uygulamalarının ve aile desteğinin çocuğun kişilik gelişimine etkisini araştırmıştır. Bu amaçla Kişilik Gelişim Envanteri, Gözlem Formu ve görüşme tekniği ile, öğretmen, aile ve öğrencilerin görüşlerini belirlemiştir. Elde edilen bulgular, okul-aile işbirliğinin çocuklarda kendine güvenme, kendini değerli

bulma, bağımsız olma, karar verme, uyum özelliklerini içeren olumlu kişilik özelliklerini pekiştirdiğini göstermektedir. Bu konuda aile ve öğretmen görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Şahin (2004), çalışmasında anne-babaların okul öncesi eğitim programına katılımlarına ilişkin görüşlerini 4-6 grubu anaokuluna devam eden çocuğu olan 47 anne-baba üzerinde incelemiştir. Okullarda yapılan aile katılım çalışmaları sonunda anne babaların aile katılımına ilişkin görüşleri araştırmacı tarafından oluşturulan anket yoluyla toplanarak elde edilen veriler analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, yapılan aile katılım çalışmaları ile ilgili olarak anne babaların çocuklarını ve okulu daha iyi tanıdıkları, okul ile aileler arasındaki ilişkinin daha da güçlendiği ayrıca aile katılım çalışmalarının sürmesini istedikleri ortaya çıkmıştır.

Arslan ve Nural (2004), okul öncesi eğitimde okul-aile işbirliğinin önemi konulu çalışmalarında okul öncesi eğitim almakta olan 135 çocuk ve aileleriyle çalışmışlardır. Çalışmada aile araştırmacılar tarafından geliştirilen okul-aile işbirliği aktiviteleri üç ay boyunca uygulanmıştır. Uygulanan aktivitelerin ailelere ve çocuklara etkileri ile ilgili veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formu ile toplanmış ve değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda, okul-aile işbirliğinin aileye kazandırdıkları ile ilgili olarak; okul dışındaki bilgi kaynaklarıyla tanışma, çocukların okul öncesi eğitimiyle ilgili bilgi sahibi olma, çocukla aralarındaki ilişkinin kuvvetlenmesi, çocuğun eksik yönlerini tanımada fırsat, uygulaması kolay etkinlikler sunma gibi veriler elde edilmiştir. Okul-aile işbirliği çalışmalarının çocuğa kazandırdıkları ile ilgili olarak da etkinliklerde başarıyı daha kolay yakalamada yardımcı olması, sorumluluk duygusu kazandırması, kitap sevgisini aşılması, anlatım becerisini geliştirmesi, çocuğun seviyesine uygun etkinliklerle öğrenmeyi kolaylaştırması konularında yararlı olduğu çıkan anket sonuçları arasındadır.

Gürşimşek (2003), “Okul Öncesi Eğitime Aile Katılımı ve Psikososyal Gelişim” adlı araştırmasında okul öncesi eğitime aile katılımının çocukların psikososyal gelişimine etkisini incelemiştir. Çalışmanın örnekleme, 2001-2002 bahar yarıyılında İzmir ili merkez ilçe sınırları içinde eğitim-öğretim sürdüren dört okul öncesi eğitim kurumuna devam etmekte olan 98 kız ve 102 erkek olmak üzere, 5 ve 6 yaş grubundan oluşan toplam 200 öğrenci ve bu öğrencilerin ailelerinden oluşmuştur. Çalışmada, çocukların öğretmenlerine öğrencilerinin tümü için Okul Öncesi Çocuklar için Psiko Sosyal Gelişim Gözlem Formu (ÖPGF) , annelerine ise Aile Katılım Ölçeği (AKÖ) uygulanmıştır. Okul temelli, ev temelli ve okul-aile işbirliği temelli çeşitli katılım durumlarının analizi sonucu, ailenin eğitim sürecinin aktif bir ögesi olarak evde ve okulda çeşitli etkinlikleri sürdürmesine ilişkin davranışların daha az ortaya çıktığı görülmüştür. Bulgular, öğretmenlerin aile katılım sürecinin anlaşılması ve katılım yaşantılarının zenginleştirilmesine yönelik çalışmalarda önemli bir kaynak olabileceğini ortaya koymaktadır. Ailenin eğitim sürecine katılım düzeyi ile çocukların öğretmenlerce gözlenen psikososyal gelişim düzeyleri arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmasına karşın, bu bulgu istatistiksel olarak desteklenmemiştir

Şahin ve Turla (2003), okulöncesi eğitim kurumlarında yapılan aile katılım çalışmalarını incelemiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre okulöncesi eğitim kurumlarında aile toplantıları ve problem durumunda ailelerle bireysel görüşmeler yapılmakta olduğu ancak ebeveynlerin erken çocukluk eğitim programına katılım çalışmalarına yer verilmediği saptanmıştır.

Hamamcı ve Akyol (2003), “3-6 Yaş Çocukları Olan Anne- Babaların Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi” adlı çalışmalarında, 3-6 yaşında anaokuluna devam eden çocuğu olan anne ve babaların çocuk gelişimi konusu ile ilgili yeterlilik algılarını saptamayı hedeflemiştir. Araştırmanın örneklemini anaokuluna devam eden 139 çocuğun anne ve babaları oluşturmaktadır. Anne ve babalar tarafından Aile Eğitimi İhtiyaç Belirleme

Formu doldurulmuş ve toplanan veriler araştırmacılar tarafından analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, anne ve baba olma durumunun disiplin ve çocuk davranışlarını yönlendirme, fiziksel gelişim, sağlık ve beslenme, okul öncesi eğitimin önemi, oyun ve oyun materyallerinin önemi üzerinde ayrıca babaların yeterlilik algılarında çocuk sayısının disiplin ve çocuğun davranışlarını yönlendirme, aile içi iletişim, fiziksel gelişim, sağlık ve beslenme, genel kişilik gelişimi ve oyun ve oyun materyallerinin önemi üzerinde farklılığa neden olduğu saptanmıştır. Araştırmacılar tarafından anne-babaların eğitim gereksinmelerinin giderilmesine yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

Sevinç ve Evirgen (2003), okul öncesi eğitim merkezinde verilen okul destekli anne eğitim programının anneler üzerindeki etkilerini konu alan araştırmalarında 37 deney, 37 kontrol grubu olmak üzere toplam 74 anne ile çalışmışlardır. Araştırmacılar tarafından geliştirilen anne eğitim programı üç boyutta ele alınarak uygulanmıştır. Program, anneyi bilinçlendirme, anne çocuk etkileşimini güçlendirme ve annenin sınıf içi etkinliklere katılımı boyutlarını içermektedir. 7 haftalık uygulama öncesi ve sonrasında deney-kontrol gruplarında yer alan annelere kişisel bilgi formu, aile tutum envanteri ve aile görüşme formu uygulanarak toplanan veriler analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, anne eğitim programına katılan ve katılmayan annelerin tutumları arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür. Ayrıca çocukları ile ilişkilerinde olumlu tutum geliştiren annelerin çocukları ile daha fazla etkileşime girmeye başladıkları, onları dinledikleri, çocuklarıyla daha fazla konuştukları, öyküler okudukları, oyunlar oynadıkları, basit kavramları öğrettikleri, olumlu disiplin yöntemleri uyguladıkları ve kendilerini daha olumlu algıladıkları ortaya çıkmıştır.

Dinçer (2003), babaların 3-6 yaş grubundaki çocukların bakım ve eğitimine katılım durumlarını Ankara ili örnekleminde 290 baba üzerinde

incelemiştir. Araştırmada verileri elde etmek üzere anket yöntemi kullanılmış ve elde edilen veriler araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, babaların yarısından fazlasının haftada 5 gün ve günde ortalama 8 saat çalıştığı, büyük çoğunluğunun çocukları olduğunda baba olmaya hazır oldukları, yarısından fazlasının çocukları olduktan sonra çocuk ve eşe karşı sorumluluklarının arttığı bilincinde olduğu, yarısından fazlasının çocuk bakımı ve eğitimine katılmak istediği ancak zaman bulamama nedeni ile katılmadığı ve yarısından fazlasının çocuk bakımı ve eğitimine katılımlarını yeterli buldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca, çocukların bakımına ve eğitimine katılmak istememe nedenlerinin, öğrenim durumlarına ve çocuk sayısına göre dağılımında gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

Gürşimşek, Girgin, Harmanlı ve Ekinci 'nin (2002) Çocuğun Eğitiminde Aile Katılımının Önemi (Bir Pilot Çalışma) adlı deneysel çalışmalarının sonucunda erken çocukluk döneminde eğitime aile katılımının çocuğun sosyal ve bilişsel gelişimi açısından olumlu yönde etkisi olduğu ortaya koyulmuştur.

Kaya (2002), ailelerin okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlara karşı ilgi ve katılımları ile okul öncesi eğitim kurumlarının aile eğitimine katkısını anne-baba görüşlerine dayalı olarak belirlemiştir. Araştırma 24 anne-baba ile yürütülmüş ve verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, anne babaların okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlara karşı ilgi ve işbirliğine açık oldukları ancak okullardaki eğitim programı ve etkinliklere katılım göstermedikleri ortaya çıkmıştır. Diğer yandan araştırma kapsamındaki okul öncesi eğitim kurumlarından biri dışında aile katılımına yönelik çalışmaların yapılmadığı da görülmüştür.

McBride, Rane ve Bea (2001), erken çocukluk eğitimine baba katılımı artırma amaçlı olarak gerçekleştirdikleri çalışmalarında risk altındaki

çocukların babalarına yönelik olarak bir baba katılım programı oluşturarak uygulamışlardır. Yirmi haftalık program sonunda babaların eğitime katılım konusunda başarılı ve istekli oldukları gözlenmiştir.

Ülkemizde anne-çocuk eğitim çalışmaları yapan Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) “Okul Öncesi Veli Çocuk Eğitim Programı” ile aile katılımına yönelik çalışmalar da yapmaktadır. Okulöncesi Veli-Çocuk Eğitim Programı, 1999 yılında, Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü ile imzalanan protokol çerçevesinde, Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi ilköğretim Bölümü Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Sevda Bekman danışmanlığında AÇEV uzmanları Deniz Şenocak ve Dilek Erdoğan tarafından geliştirilmiştir. Programın amacı, okul-aile arasındaki işbirliğini güçlendirerek, çocuğa verilen eğitim desteğinin sürekli ve birbirini tamamlar nitelikte olmasını sağlamaktır. Program çerçevesinde aile katılımlı olarak çocukların zihinsel gelişimini, sözel ve sayısal becerilerini destekleyerek, okula hazırlıklı başlamalarını sağlamaya yönelik çalışmalar yürütmektedir. 28 hafta boyunca süren programın hem çocuğa hem de anneye yönelik faaliyetleri vardır (www.acev.org).

Unutkan (1998), “5-6 Yaş Grubu Aile Katılımlı Sosyalleşme Programı” adlı çalışmada çok amaçlı eğitim merkezine devam eden 15’i deney, 15’i kontrol olmak üzere toplam 30 çocuk ve 15 anne-babayla çalışmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen “Aile Katılımlı Sosyalleşme Programı” deney grubundaki çocuklar ve ailelerine uygulanmış ve araştırma öncesi ve sonrasında yapılan ölçümler değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular programın bütünsel etkisi açısından anlamlı farklılıklar ortaya koyduğunu göstermiştir.

Wolberg (1984), yaptığı çalışmada 29 okul-aile programını incelemiştir. Sonuç olarak akademik başarıda okul-aile işbirliğinin sosyo-

ekonomik düzeye göre iki kat daha etkili olduğunu ortaya çıkarmıştır Rioux, Berla, 1993;akt. Unutkan, 1998).

Bronfenbrenner, aile katılımı konusuna değinen ilk araştırmacılarından biridir. Bronfenbrenner 1974 yılında risk altındaki çocuklar için uygulanan birkaç destek programını analiz etmiştir. Araştırma sonucunda anneden destek alınarak yürütölen programların başarısının daha fazla ve kalıcı olduğu ortaya çıkmıştır. Programlar arasında en başarılı sonuçların öğretmenlerin ev ziyaretleri yaparak annelere ve çocuklara yapabilecekleri ortak çalışmaları gösterdiği çalışmalardan alındığı görölmüştür (Unutkan, 1998).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde yapılan araştırmanın modeli, evren ve örneklem veri toplama araçları ile işlem yolu ve denel işlemler yer almaktadır.

Araştırma Modeli

Araştırmanın modeli öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desen olarak belirlenmiştir. Buna göre, deney ve kontrol grupları belirlendikten sonra her iki grubun öğretmenleri tarafından Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Kişiler Arası Beceriler, Sözel Açıklama Becerileri, Dinleme Becerileri, Kendini Kontrol Etme Becerileri alt boyutları ve Okul Öncesi Çocuklar İçin Psikolojik Gözlem Formu'nun Psikososyal Davranışlar alt formu çocukların aileleri tarafından ise Aile Katılım Ölçeği ve kişisel bilgi formu doldurulmuştur. Deney Grubundaki çocuklara sekiz haftalık, 43 aktiviteden oluşan “Aile Katımlı Sosyal Beceri Eğitimi” uygulanmış, kontrol grubuna herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Kontrol grubu rutin aktivitelerine devam etmiştir. Sekiz haftalık program uygulamasının sonunda deney ve kontrol gruplarına aynı ölçekler tekrar uygulanmış ve toplanan veriler analiz edilerek değerlendirilmiştir. Araştırmanın modeli Tablo-3'de ayrıntılı olarak betimlenmiştir.

Tablo 3 :
Deney Deseni

	Ön-test Uygulaması	Denel İşlemler	Son-test Uygulaması
DENEY GRUBU			
ÖĞRETMEN			
ÖĞRENCİLER	<ul style="list-style-type: none"> Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (Kişiler Arası İlişkiler, Dinleme Becerileri, Sözel Açıklama Becerileri, Kendini Kontrol Etme Becerileri alt ölçekleri) Okul Öncesi Çocuklar için Psikolojik Gözlem Formu (Psikososyal Davranışlar Alt Formu) 	“Aile Katımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı”	<ul style="list-style-type: none"> Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (Kişiler Arası İlişkiler, Dinleme Becerileri, Sözel Açıklama Becerileri, Kendini Kontrol Etme Becerileri alt ölçekleri) Okul Öncesi Çocuklar için Psikolojik Gözlem Formu (Psikososyal Davranışlar Alt Formu)
EBEVEYNLER	Aile Katılım Ölçeği Bilgi Formu		Aile Katılım Ölçeği
KONTROL GRUBU			
ÖĞRETMEN			
ÖĞRENCİLER	<ul style="list-style-type: none"> Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (Kişiler Arası İlişkiler, Dinleme Becerileri, Sözel Açıklama Becerileri, Kendini Kontrol Etme Becerileri alt ölçekleri) Okul Öncesi Çocuklar için Psikolojik Gözlem Formu (Psikososyal Davranışlar Alt Formu) 	Bu gruba herhangi bir işlem uygulanmamıştır.	<ul style="list-style-type: none"> Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (Kişiler Arası İlişkiler, Dinleme Becerileri, Sözel Açıklama Becerileri, Kendini Kontrol Etme Becerileri alt ölçekleri) Okul Öncesi Çocuklar için Psikolojik Gözlem Formu (Psikososyal Davranışlar Alt Formu)
EBEVEYNLER	Aile Katılım Ölçeği Bilgi Formu		Aile Katılım Ölçeği

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İzmir ilinde resmi okullarda okul öncesi eğitim alan 6 yaş grubu çocuklar ve ebeveynleri oluşturmaktadır.

Araştırmacının olanakları ve program uygulamasının kurum yönetimi tarafından kabul edilmesi göz önünde bulundurularak kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi kullanılarak araştırma gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın örneklemini İzmir İli Milli Eğitim Bakanlığı Çiğli İzzet Gökçimen İlköğretim Okulu ve Konak Nuri Öz İlköğretim Okulu Ana Sınıfında Eğitim alan 6 yaş grubu 40 öğrenci ve ebeveynleri oluşturmaktadır. Kurumlar arasında yapılan rastgele seçim sonrasında 20 öğrenci ve ebeveynleri deney, 20 öğrenci ebeveynleri kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Deneklere, deney ya da kontrol grubunda olmaları konusunda herhangi bir bilgilendirme yapılmamıştır.

DENEY GRUBU: Deney grubunda yer alacak sınıf 2 sınıf içinden rastgele belirlenmiş olup toplam 20 anasınıfı öğrencisi ve programa katılan ebeveynlerinden oluşmaktadır. Çocukların % 60'ı (n-12) erkek, % 40'ı (n-8) kız öğrenciden oluşmaktadır. Ebeveynlerin ise % 85'i (n-17) annelerden, % 15'i ise babalardan (n-3) oluşmaktadır.

KONTROL GRUBU: Kontrol grubunda yer alacak sınıf 2 sınıf içinden rastgele belirlenmiş olup toplam 20 anasınıfı öğrencisi ve annelerinden oluşmaktadır. Öğrencilerin % 35'i (n-7) erkek, % 65'i (n-13) kız öğrenciden oluşmaktadır.

İşlem Yolu

Araştırmanın başlangıcında, konu ile geniş bir literatür taraması yapılmış, Türkiye'deki ve dünyadaki erken çocukluk eğitimi programları incelenerek, bu programlarda aile katılımı ve sosyal beceri eğitimi uygulamalarına ne oranda yer verildiği belirlenmiştir.

Daha sonra ilgili literatürün ışığında “Aile Katımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı” geliştirilmiştir. Araştırmanın güvenilir ve geçerli sonuçlar vermesi için programın çok iyi bir şekilde hazırlanması ve yapılandırılması gerekmektedir. Bu amaçla program geliştirme aşamasında izlenen yol şudur:

- a. Hedef ve hedef davranışların belirlenmesi
- b. Geliştirilmesi düşünülen sosyal beceriler ile kullanılması uygun görülen etkin öğrenme yöntemlerine karar verilmesi.
- c. Sosyal becerileri geliştirici etkinliklerin belirlenmesi.
- d. Aile katılım etkinliklerinin planlanması.
- e. Ders planlarının hazırlanması
- f. Hazırlanan programa uygun olarak aile eğitim programının hazırlanması
- g. Hazırlanan programa uygun olarak öğretmen eğitim programının oluşturulması.

Daha sonra örneklem belirlenmiş, seçilen örneklemin içinden 1 okul deney ve 1 kontrol grubu belirlenmiştir.

Deney grubunun öğretmenine ele alınacak konuları kapsayan toplam 4 oturumluk eğitim verilmiştir.

Ayrıca deney grubundaki ailelere ele alınacak konuları ve aile katılımının önemini kapsayan 2 oturumluk ön eğitim verilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarına uygulanan işlemler üç bölümden oluşmaktadır.

1. Ön-test
2. Deney grubunda aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programı uygulanması
3. Son-test

1.Ön-test

Deney ve kontrol gruplarında yer alan öğretmenler Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Kişiler Arası Beceriler, Sözel Açıklama Becerileri, Dinleme Becerileri, Kendini Kontrol Etme Becerileri ve Okul Öncesi Çocukları İçin Psikolojik Gözlem Formu'nun Psikososyal Davranışlar alt formu her çocuk için doldurmuştur.

Deney ve kontrol gruplarında yer alan aileler ise Aile Katılım Ölçeğini ve bilgi formunu doldurmuşlardır.

2. Programın Uygulanması

Deney grubunda aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programı 8 hafta boyunca 43 aktivite çalışması şeklinde uygulanmıştır. Uygulama sırasında ailelerle iki haftada bir toplantılar yapılarak aile katılım aktiviteleri açıklanmış ve uygulama örnekleri yapılmış ve önce yapılan aktiviteler değerlendirilmiştir.

Uygulama sırasında görüşmeler ve gözlemlerle uygulama süreci planlı şekilde izlenmiştir.

Bu süreçte kontrol grubunda sürdürülen eğitime her hangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

3. Son-test

Programın uygulamasının ardından deney ve kontrol gruplarında yer alan öğretmenler Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin Kişiler Arası Beceriler, Sözel Açıklama Becerileri, Dinleme Becerileri, Kendini Kontrol Etme Becerileri ve Okul Öncesi Çocukları İçin Psikolojik Gözlem Formu'nun Psikososyal Davranışlar alt formu her çocuk için doldurmuştur. Deney ve kontrol gruplarında yer alan aileler Aile Katılım Ölçeğini bir kez daha doldurmuşlardır.

Toplanan veriler SPSS programında analiz edilerek elde edilen sonuçlar ve ilgili literatür ışığında raporlaştırılarak sunulmuştur.

Denel İşlemler

Deney Grubu:

Aile Katımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı

Aile Katımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı, toplam 8 hafta günde 1 ya da 2 aktiviteden oluşmaktadır. Program okulda yapılan aktivitelerin, evde aileler tarafından pekiştirilmesi esasına dayanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak okulda yapılan her aktiviteyi pekiştirici nitelikte bir de aile katılım aktivitesi hazırlanmış ve ailelerde sık aralıklarla toplantılara yapılmıştır.

Okul öncesi eğitim programı incelendiğinde sosyal beceriler ile ilgili aktivitelere günde bir kez yer verilebileceği görülmüştür. Deney grubunun öğretmeni ile görüşülerek günde bir aktivitenin sosyal beceri çalışmalarına ayrılabilmesine karar verilmiştir. Uygulama öğretmeninden de yardım alarak hedef sosyal beceri alanları belirlenmiş ve becerilere yönelik aktiviteler derlenerek planlanmıştır. Hemen hemen her aktivite için bir de aile katılım aktivitesi oluşturulmuştur.

Program öncesinde deney grubunun öğretmenine 4 oturumluk sosyal-duygusal gelişim, sosyal beceriler, sosyal beceri eğitimi ve sosyal beceri eğitiminde kullanılan yöntemler konulu eğitim verilmiştir. Yine uygulama öncesinde aileler ile 2 oturumluk toplantı yapılmıştır. Ailelere programın amaçları, onlara ve çocuklarına sağlayacağı düşünülen yararlar, sosyal beceri kavramı hakkında bilgi verilmiştir ayrıca aile katılımı konusunda yapacakları aktiviteler hakkında görüşme yapılmıştır. İlk toplantıda ailelere bu çalışmaya katılmak isteyip istemedikleri sorusu da yöneltilmiştir. Çalışma öncesi ailelere “Aile Katılım Ölçeği” ve bilgi formu uygulanmıştır. Çocuklar için ise Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin “Kişiler Arası Beceriler”, “Sözel Açıklama Becerileri”, “Dinleme Becerileri” ve “Kendini Kontrol Etme Becerileri” alt ölçekleri ve Psikologlar Derneği tarafından geliştirilen “Psikososyal Gelişim Gözlem Formu” öğretmen tarafından doldurulmuştur.

Aile Katımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı, toplam 43 adet yaratıcı sanat, müzik, dil, drama ve oyun aktivitesinden oluşmaktadır. Aktivitelerin bazıları çember zamanı uygulaması şeklinde işlenmiştir. Programın son iki haftası grup aktivitelerine ağırlık verilmiştir. Çocukların aileleri ile yapacağı çalışmalar 2 haftada bir yapılan toplantılarda ailelere çalışma sayfaları şeklinde sunulmuş. Ailelerden evde yapılan çalışmalarla ilgili bir değerlendirme skalası tutmaları istenmiştir. Yapılan aktiviteler toplantılarda paylaşılmış ve tartışılmıştır. Ayrıca aile toplantılarında ailelere çocuğun psikososyal gelişimi, çocuk-ebeveyn iletişimi, disiplin gibi konularda bilgiler verilmiştir. Böylece ailelerin toplantılara daha istekli geldikleri gözlenmiştir.

Çalışma sonunda bir “Aile-Çocuk Ortak Çalışmaları” sergisi düzenlenmiştir. Sergi aileler ve çocuklarının ortak çalışmalarından oluşmuş ve sergi salonu da aileler ve çocukları tarafından birlikte hazırlanmıştır. Sonuç olarak okul çalışanları, okuldaki diğer öğrenciler ve aileleri tarafından gezilen sergi büyük beğeni toplamıştır.

Çalışma sonunda aileler yeniden aile katılım ölçeğini doldurmuştur. Çocuklar için öğretmen tarafından Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin “Kişiler Arası Beceriler”, “Sözel Açıklama Becerileri”, “Dinleme Becerileri” ve “Kendini Kontrol Etme Becerileri” alt ölçekleri ve Okul Öncesi Çocukları İçin Psikolojik Gözlem Formu’nun Psikososyal Davranışlar alt formu doldurulmuştur. Toplanan veriler analiz edilerek değerlendirilmiştir.

Tablo 4: Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı

	Uygulama zamanı	İçerik	Süre	Aile Katılımı	Toplantı	
Program Öncesi		Ölçeklerin Uygulanması	60 dk.		Tanışma	
Kişiler Arası Beceriler	1. Hafta	1. Gün	1-Duygu Sandviçleri 2-Bugün Nasılım Panosu	40 dk.	E.A.*	1.Toplantı
		2. Gün	3-Surat Tabakları	20 dk.	E.A.	
		3. Gün	4-Bazen Mutluyum	20 dk.	E.A.	
		4. Gün	5-Duygu Panosu	20 dk.	E.A.	
		5. Gün	6-Yüz Yapımı	20 dk.	E.A.	
	2. Hafta	6. Gün	7-Ben Bazen Korkarım	20 dk.	E.A.	
		7. Gün	8-Ben Bazen Öfkelenirim	20 dk.	E.A.	
		8. Gün	9-Ben Bazen Üzülürüm	20 dk.	E.A.	
		9. Gün	10-Üzgün İnsan	20 dk.	E.A.	
		10. Gün	11-Duygu Küpü Yapalım	20 dk.	E.A.	
Sözel Açıklama Becerileri	1. Hafta	11. Gün	12-Duygu Resmî 13-Duygu Kitapları	20 dk.	E.A.	2.Toplantı
		12. Gün	12-Hislerin Sesi	20 dk.	E.A.	
		13. Gün	14-Duygu Hikâyeleri	20 dk.	E.A.	
		14. Gün	15-Duygu Bohçası	20 dk.	E.A.	
		15. Gün	16-Duygu Çarkı	20 dk.	E.A.	
	2. Hafta	16. Gün	17-Duyguların Dansı	20 dk.	E.A.	
		17. Gün	18-Çok Farklı Hisler	20 dk.	E.A.	
		18. Gün	19-Mutlu-Üzgün Pipetler	20 dk.	E.A.	
		19. Gün	20-Yüz Mimikleri	20 dk.	E.A.	
		20. Gün	21-Duygu Maskeleri 22-Gerçek Duygular	40 dk.	E.A.	
Dimleme Becerileri	1. Hafta	21. Gün	23-Duygunu Bul	20 dk.	E.A.	3. Toplantı
		22. Gün	24-Duygu Zinciri	20 dk.	E.A.	
		23. Gün	25-Duygumu Tahmin Et	20 dk.	E.A.	
		24. Gün	26-Duygularını Elle İfade Etme	20 dk.	E.A.	
		25. Gün	27-Pandomim	20 dk.	E.A.	
	2. Hafta	26. Gün	28-Dokun Bana	20 dk.	E.A.	
		27. Gün	29-Sınıf Bayrağı	20 dk.	E.A.	
		28. Gün	30-Mükemmel Ağaç	20 dk.	E.A.	
		29. Gün	31-Lastik Bant	20 dk.	E.A.	
		30. Gün	32-Balon Sektirme	20 dk.	E.A.	
Kendini Kontrol Etme Becerileri	1. Hafta	31. Gün	33-İşbirliği Kuleleri	20 dk.	E.A.	4.Toplantı
		32. Gün	34-Sınıf Galerisi	20 dk.	E.A.	
		33. Gün	35-Sepetle Yakalama	20 dk.	E.A.	
		34. Gün	36-Balon Toplama	20 dk.	E.A.	
		35. Gün	37-Sınıf Doğa Panosu	20 dk.	E.A.	
	2. Hafta	36. Gün	38-Benim Resimlerim	20 dk.	E.A.	
		37. Gün	39-Omuz Omuz	20 dk.	E.A.	
		38. Gün	40-Sizin İçin Pazılar	20 dk.	E.A.	
		39. Gün	41-Kovanın İçine Atış	20 dk.	E.A.	
		40. Gün	42-Bizim Resimlerimiz 43-Beraber Yapıştırma	40 dk.	E.A.	
	41. Gün		<ul style="list-style-type: none"> • Çocuk ve Aile Çalışmaları Sergisi • Değerlendirme Toplantısı 			

* Ev aktivitesi

Kontrol Grubu

Kontrol grubuna herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Yalnızca kontrol grubunda yer alan aileler sekiz hafta arayla iki kez “Aile Katılım Ölçeğini”, kontrol grubunun öğretmeni ise sekiz hafta arayla iki kez her çocuk için Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin “Kişiler Arası Beceriler”, “Sözel Açıklama Becerileri”, “Dinleme Becerileri” ve “Kendini Kontrol Etme Becerileri” alt ölçekleri Okul Öncesi Çocukları İçin Psikolojik Gözlem Formu’nun Psikososyal Davranışlar alt formunu her çocuk için doldurmuştur.

Veri toplama araçları

Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (SBDÖ) (4-6 Yaş)

Sosyal etkileşimi artırmak için önemli olan becerileri ölçmeyi amaçlayan Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (4-6 Yaş) Avcıoğlu (2003) tarafından geliştirilmiştir. Beşli dereceleme şeklinde oluşturulmuş likert tipi bir ölçektir. SBDÖ, 4 ile 6 yaşlarındaki çocukların sahip olması gereken sosyal becerileri içermektedir. Ölçekte beceriler 9 kategori altında toplanmıştır. Bunlar; Kişiler Arası Beceriler (KB), Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme Becerileri (KDKEB) Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri (ABBÇB), Kendini Kontrol Etme Becerileri (KKEB), Sözel Açıklama Becerileri (SAB), Sonuçları Kabul Etme Becerileri (SKEB), Dinleme Becerileri (DB), Amaç Oluşturma Becerileri (AOB) ve Görevleri Tamamlama Becerileridir (GTB).

SBDÖ 62 madde ve 9 alt ölçekten oluşan bir ölçme aracıdır. Alt ölçekler; KB 13, KDKEB 8, ABBÇB 9, KKEB 10, SAB 7, SKEB 4, DB 5, AOB 3, ve GTB 3, maddeden oluşmaktadır. Maddelerin tamamı olumlu yönde düzenlenmiştir. Maddelere verilen tepkiler “her zaman yapar”, “çok sık yapar”, genellikle yapar”, “çok az yapar” ve “hiçbir zaman yapmaz” şeklinde derecelendirilmiştir. Her zaman yapar cevabı 5, hiç bir zaman yapmaz cevabı 1 puan almaktadır. Düşük puan, sosyal becerilere yeterince sahip olunmadığını,

yüksek puan ise sosyal becerilere sahip olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 62 iken, en yüksek puan 310 puandır.

Alt ölçeklerden ise; KB'den en az 13 en çok 65, KDKEB'den en az 8 en çok 40, ABBÇB'den en az 9 en çok 45, KKEB'den en az 10 en çok 50, SAB'den en az 7 en çok 35, SKEB'den en az 4 en çok 20, DB'den en az 5 en çok 25, AOB'den en az 3 en çok 15, ,GTB'den en az 3 en çok 15 puan alınabilmektedir (Avcıoğlu, 2003).

Ölçeği cevaplayacak olanlar, ölçekte yer alan ifadeyi okuduktan sonra değerlendirmesini yaptıkları çocuğun sahip olduğu sosyal becerilerin karşısındaki duruma uygun olanını işaretlerler. Gözleme olanağı bulamadıkları beceriyi boş bırakırlar.

Kişiler Arası Beceriler (KB): Bu bölüm, 11 alt beceriden oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan beceriler, bireyler arası karşılıklı etkileşimin sürdürülmesinde önemli olan becerilerdir. Bu kategoride; grup üyelerinden izin alarak gruba katılma, başkaları kendisinden yardım istediğinde yardım etme, arkadaşlarına gönüllü olarak yardım etme, başkalarını oyun oynamaya davet etme, gönüllü olarak öğretmeni yada öğretmenlerine yardım etme, bir gruba kolayca katılma, başkalarıyla kolayca arkadaşlık kurma, anlamadığı kurallar olduğunda bunları sorma, arkadaşlarına iltifatta bulunma, kendi kendisine iltifatta bulunma ve başkalarıyla karşılaştığında (sözlü yada başıyla) selam verme gibi beceriler yer almaktadır.

Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri (KDKEB): Bu bölüm 8 alt beceriden oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan beceriler, bireylerin sosyal etkileşim içerisinde hem kendilerinin hem de başkalarının kızgınlık davranışlarını kontrol etmelerine ve değişikliklere kolayca uyum sağlamalarına yardım ederler. Bu kategoride; başkasının kızgınlığının farkına varma, kızgınlığını uygun şekilde sözel olarak ifade etme, sürekli olmayan değişikliklere kolayca uyum gösterme, sürekli değişikliklere

tepki gösterme, kızgınlığının başladığını fark etme, olumlu değişiklikleri kolayca kabul etme, olumsuz değişiklikleri kolayca kabul etme ve arkadaşlarının kızgınlığını kontrol etmeye çalışma gibi beceriler yer almaktadır.

Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileridir (ABBÇB): Bu bölüm 9 alt beceriden oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan beceriler, bireylerin sosyal etkileşim içerisinde akranları tarafından karşılaşılabilecekleri çeşitli baskılarla başa çıkmalarına yardım ederler. Bu kategoride; olumsuz grup baskısına uygun şekilde hayır deme, olumsuz akran baskısına uygun şekilde hayır deme, olumsuz akran baskısına uygun şekilde karşı koyma, akran baskısına rağmen kendi düşüncelerini uygun şekilde savunma, bağımsız olarak karar alma, arkadaşlarının mantıklı olmayan düşüncelerini uygun şekilde reddetme, oynadığı bir oyunda üstlendiği rollerini akran baskısına rağmen yerine getirme, akran baskısını görmezlikten gelme ve başkalarıyla arasında olan anlaşmazlığı idare etme gibi beceriler yer almaktadır.

Kendini Kontrol Etme Becerileri (KKEB): Bu bölüm 9 alt beceriden oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan beceriler, bireylerin sosyal davranışları üzerinde kendilerini kontrol etmelerine yardım ederler. Bu kategoride; baskı altında sakin kalma, baskı altında kendini uzun süre kontrol etmeye devam etme, başkalarından aldığı eşyayı geri getirme, sınıfta sessizce öğretmenini bekleme, arkadaşlarının mantıklı düşüncelerini kabul etme, sırasını bekleme, farklı düşüncelerin olduğu durumlarda arkadaşlarıyla uzlaşma, kendisine yapılan olumsuz eleştirileri kabul etme ve kendisinden istenilenleri olumlu bir şekilde reddetme gibi beceriler yer almaktadır.

Sözel Açıklama Becerileri (SAB): Bu bölüm, 7 alt beceriden oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan beceriler bireyler arası etkileşimin başlaması ve sürdürülmesinde başlangıç oluşturan becerileri içermektedir. Bu kategoride; başkalarına kendini tanıtmaya, başkalarına arkadaşlarını tanıtmaya, akran övgüleriyle karşılaştığında bu durumu açıklama, başkalarınca anlaşılmayan

davranışlar sergilediğinde bunları açıklama, güçlü ve zayıf yanlarını tanımlama, başkalarının verilen yönergeleri anlamadığında bunu ifade etme, başkalarına sözel olarak çeşitli görevleri dağıtma gibi beceriler yer almaktadır.

Sonuçları Kabul Etme Becerileri (SKEB): Bu bölüm 4 alt beceriden oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan beceriler, bireylerin karşılaşabilecekleri çeşitli sonuçları kabul etmelerine yardım ederler. Bu kategoride; başarısız olduğunda bu durumu sakince karşılama, olumsuz sonuçlar karşısında kızmadan sonuçları kabul etme, kurallara uyduğunda ortaya çıkabilecek sonuçları kabul etme ve kurallara uymadığında ortaya çıkabilecek sonuçları kabul etme gibi beceriler yer almaktadır.

Dinleme Becerileri (DB): Bunlar, 5 alt beceriden oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan beceriler bireyler arası etkileşimin başlaması ve sürdürülmesinde başlangıç oluşturan becerileri içermektedir. Bu kategoride; başkalarının verilen sözel yönergeleri dinleme, başkalarıyla etkileşim içerisindeyken konuşan kişiyi aktif olarak dinleme, başkalarının verilen sözel yönergeleri yerine getirmeye çalışma, başkalarının konuşmalarından duyduklarını açıklama ve başkaları konuşurken konuşan kişiyle göz ilişkisi kurma gibi beceriler yer almaktadır.

Amaç Oluşturma Becerileri (AOB): Bu bölüm 3 alt beceriden oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan beceriler, bireylerin başkalarından bağımsız olarak bir amaç oluşturmalarını ve bu amaçları gerçekleştirmelerini sağlayan becerilerdir. Bu bölümde; bağımsız olarak kendine bir amaç oluşturma, birbirini izleyen amaçlar oluşturma ve oluşturduğu amaç yada amaçları başarmak için çaba gösterme gibi beceriler yer almaktadır.

Görevleri Tamamlama Becerileri (GTB): Bu bölüm, 3 alt beceriden oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan beceriler, bireylerin üstlendikleri görevleri yerine getirmelerine yardım eden becerilerdir. Bu bölümde; verilen görev ya da görevleri tamamlamak için çalışma, üstlendiği görev yada görevleri zamanında

bitirme ve üstlendiği görev yada görevleri yerine getirme gibi beceriler yer almaktadır.

Ölçeğin Geçerlik Çalışmaları

Ölçeğin geçerliği, kapsam ve yapı geçerliği olmak üzere iki ayrı yolla test edilmiştir.

Kapsam Geçerliği: Kapsam geçerliği ile ilgili çalışmada uzman görüşüne başvurulmuştur. Alanda uzman olarak çalışan kişiler SBDÖ'nin bütünü ile ilgili incelemeleri sonucu ölçeğin sosyal becerileri ölçebilecek nitelikte olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir.

Yapı Geçerliği: Kapsamla ve ölçeğin genel özellikleriyle ilgili olarak testin kaç faktörden oluştuğunu anlamak amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda, ölçeğin faktörlerine ilişkin faktöriyel genişlik açıklığı Kişiler arası beceriler alt boyutu için .44 - .77 arası, Kızgınlık davranışını kontrol etme becerileri alt boyutu için .58 - .82 arası, Akran baskısı ile başa çıkma becerileri alt boyutu için .52 -.87, Kendini kontrol etme becerileri alt boyutu için .45 -.66 arası, Sonuçları kabul etme becerileri alt boyutu için .47 -.84 arası, Dinleme becerileri alt boyutu için .41 - .67 arası, Amaç oluşturma becerileri için .54 -.63 arası, Görevleri tamamlama becerileri için .56 -.79 ve Sözel açıklama becerileri için ise .45 -.65 arası olarak bulunmuştur. Ölçeğin tümü için ise faktöriyel genişlik açıklığı .41- .87 arası olarak bulunmuştur (Avcıoğlu, 2003).

Ölçeğin Güvenirlik Çalışmaları

Ölçeğin güvenirligi, Cronbach Alfa katsayısı hesaplanarak test edilmiştir (Avcıoğlu, 2003).

Geliştirilen programa uygun olarak çalışmada ölçeğin Kişiler arası beceriler, Sözel Açıklama Becerileri, Dinleme Becerileri ve Kendini Kontrol Etme Becerileri alt boyutları kullanılmıştır.

Tablo: 5

SBDÖ'nin Bütünü ile Alt Ölçeklere Ait Cronbach Alfa Güvenirlik Değerleri

	Cronbach Alfa
Kişiler Arası Beceriler	.94
Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme Becerileri	.93
Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri için ise	.93
Kendini Kontrol Etme Becerileri	.92
Sözel Açıklama Becerileri	.93
Sonuçları Kabul Etme Becerileri	.84
Dinleme Becerileri	.86
Amaç Oluşturma Becerileri	.79
Görevleri Tamamlama Becerileri	.69
Toplam	.97

Okul Öncesi Çocuklar İçin Psikolojik Gözlem Formu

Türk Psikologlar Derneği Okul Öncesi Komisyonu (1998) tarafından geliştirilmiş bir gelişimsel gözlem formudur. Form sekiz alt bölümden oluşmakta, çocuğun davranışsal ve duygusal açıdan içinde bulunduğu durumun yanı sıra geliştirmiş olduğu davranış ve iletişim örüntülerini betimleyen maddeleri içermektedir.

Formda toplam 137 madde bulunmaktadır. Gözlem formunun 8 alt bölümünü oluşturan maddeler arası yapılan Cronbach-Alpha analizi sonucunda Alpha katsayısı .89 olarak bulunmuş olup formun iç tutarlılığı yüksek bulunmuştur. Alt bölümler ayrı ayrı ele alındığında: anaokuluna geliş .76, temel alışkanlıklarla ilgili alışkanlıklar .78, oyun sırasındaki davranışlar .71, sosyal duygusal davranışlar .87, eğitsel etkinliklerdeki davranışlar .91, dil ve iletişim .92, çizim .77, sorun olabilecek davranışlar .78 olarak bulunmuştur. Bu haliyle ölçek bu çalışmada kullanılabilir düzeyde güvenilirliğe sahip olarak değerlendirilmiştir.

Madde ölçütleri formunda gösterildiği şekilde her madde (1-5 arası) nasıl puanlanacağını belirten bir ölçüt sistemine göre yapılır. Her madde hangi davranışların hiçbir zaman “1”, nadiren”2”, bazen”3”, sık sık”4” ya da her zaman“5” puan alacağı ayrı ayrı belirtilmiştir. Puanların yüksek olması çocuğun o alandaki gelişme düzeyinin iyi olduğunu gösterir.

Bu çalışmada ölçeğin 37 maddeden oluşan psikososyal davranışlar alt boyutu kullanılmıştır.

Aile Katılım Ölçeği (AKÖ)

Fantuzzo, Tighe ve Childs tarafından (2000) orijinal olarak geliştirilen Aile Katılım Ölçeği (Family Involvement Questionnaire) toplam 25 maddeden ve 3 alt ölçekten (Ev Temelli Katılım-ETK, Okul Temelli Katılım-OTK, Okul-Aile İşbirliği Temelli Katılım-OAT) oluşmaktadır. Her bir madde 5’li Likert türü bir ölçek üzerinden değerlendirilmekte ve puanlanmaktadır (1 “her zaman”, 2“sık sık”, 3 “bazen”, 4 “nadiren” 5“hiçbir zaman”). Aile Katılım Ölçeğinin her alt ölçeğinden alınan düşük puanlar ailenin eğitime katılımı ve ilgililiğini göstermektedir. Ölçeğin orijinal uygulamasında güvenilirlik katsayısı .85 olarak saptanmıştır.

Gürşimşek (2003) ‘in Türk örnekleme üzerinde 200 ebeveynle yürüttüğü çalışmada ölçme gücü açısından düşük maddeler çıkarılmış ve 21 maddelik ölçeğin güvenilirlik katsayısı alt boyutlar için sırasıyla .79, .69, .84 ve tüm ölçek için .87 olarak belirlenmiştir.

Ölçeğin alt ölçekleri arasında Pearson Korelasyon Katsayılarına göre yapılan güvenilirlik analizinde Okul Temelli Katılım ile Ev Temelli Katılım alt boyutları arasında $r = .49$ ($p < .05$), Okul Aile İşbirliği Temelli Katılım ile Okul

Temelli Katılım alt boyutları arasında $r = .73 (p < .05)$ ve Ev Temelli Katılım ile Okul Aile İşbirliği Temelli Katılım boyutları arasında $r = .60 (p < .05)$ düzeyinde anlamlı ilişki bulunmuştur. Faktörlere ilişkin faktöriyel genişlik açıklığı Okul Temelli Katılım alt boyutu için .45 - .68 arası, Ev Temelli Katılım alt boyutu için .52 - .73 arası ve Okul Aile İşbirliği Temelli Katılım alt boyutu için .77 olarak bulunmuştur. Üç faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları varyansın % 63.199'dur. Bu bulgular, ölçeği oluşturan üç faktörün birlikte maddelerdeki toplam varyansı ve ölçeğe ilişkin varyansı yeterli düzeyde açıkladıkları görülmüştür.

Gürşimşek, Kefi ve Girgin (2005) tarafından 161 babadan oluşan örnekleme yapılan diğer bir çalışmada ölçeğin alt ölçekler için güvenilirlik katsayısı sırasıyla .83, .72 ve .90 ve tüm ölçek için .92 olarak belirlenmiştir.

Okul Temelli Katılım (OTK) alt ölçeği, ailenin okuldaki eğitimsel etkinliklere çocuğu ile birlikte katılımı ile ilgili davranışları tanımlayan 7 maddeden (Ör: okul çalışmalarına gönüllü olarak katılıyorum, okulun düzenlediği sosyal etkinliklere katılıyorum, okula maddi katkı sağlayacak etkinliklere katılıyorum); Ev Temelli Katılım (ETK) alt ölçeği, ailenin okul dışı ortamlarda çocuğun öğrenme sürecine desteğini belirlemeye yönelik davranış ve etkinlikleri tanımlayan 5 maddeden (Ör: çocuğuma hikayeler okurum ya da anlatırım, çocuğuma evde öğrenme materyalleri sağlarım) Okul Aile İşbirliği Temelli Katılım (OATK) alt ölçeği ise ailenin öğretmen ve okul personeli ile çocuğun gelişimine yönelik etkileşim düzeyini tanımlamaya yönelik 9 maddeden (Ör: evde yapılacak etkinlikler konusunda öğretmenle konuşurum, problemlerle ilgili konuşmak ve bilgi edinmek üzere okul yönetimi ile görüşürüm) oluşmaktadır.

Bilgi Toplama Formu

Örneklemin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bilgileri elde etmek üzere aileler ve çocuklar için bilgi toplama formu geliştirilmiştir. Bu formlar; anne babaların yaş, eğitim düzeyi, çalışma durumları, çocukların yaş ve okul öncesi eğitim alma sürelerinden oluşmaktadır.

Verileri çözümleme teknikleri

Yapılan deneysel çalışmanın sonucunda elde edilen veriler spss paket programında parametrik olmayan (non-parametrik test) testler uygulanarak analiz edilmiştir. Deney grubu ve kontrol grubu arasında farkın olup olmadığını belirlemek üzere Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Deney grubuna ait ön-test ve son-test, kontrol grubuna ait ön-test ve son-test arasındaki farkı belirlemek üzere Wilcoxon testi uygulanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde çalışmadan elde edilen verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular ve bulgularla ilgili yorumlar yer almaktadır.

1. Örneklemi Tanıtıcı Bulgular

Tablo:6

Araştırmanın örneklemi oluşturan ebeveynlerin cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, çocuk sayısı, gelir düzeyi, çocukların ise yaş ve cinsiyet bilgileri tablo 6’da sunulmuştur.

	<i>Deney Grubu</i>		<i>Kontrol Grubu</i>	
	n	%	n	%
Çalışmaya katılan ebeveynin cinsiyeti				
Bayan	17	85	20	100
Erkek	3	15	0	0
Yaş				
20-30	15	75	13	65
31-35	3	15	5	25
36-40	2	10	2	10
Medeni Durum				
Evli	19	95	17	85
Boşanmış	1	5	3	15
Dul	0	-	0	-
Eğitim Durumu				
İlkokul Mezunu	9	45	11	55
Ortaokul Mezunu	4	20	3	15
Lise Mezunu	6	30	7	35
Üniversite/Yüksek Okul Mezunu	1	5	0	-
Çocuk Sayısı				
1	13	65	6	30
2	5	25	6	30
3	2	10	8	40
Gelir Düzeyi				
Düşük	7	35	9	45
Orta	13	65	11	55
Yüksek	0	-	0	-
Çocuğun Yaşı				
5	3	15	5	25
6	17	85	15	75
Çocuğun Cinsiyeti				
Kız	8	40	5	25
Erkek	12	60	15	75

2. Örneklemin Ölçeklerden Aldıkları Ön-test Puanlarına İlişkin Bulgular

Tablo:7

Deney ve kontrol gruplarında yer alan ailelerin Aile Katılım Ölçeğinden aldıkları ön-test puanların Mann Whitney U-testi sonuçları

<i>Aile Katılım Ölçeği</i>		<i>n</i>	<i>Sıra ortalaması</i>	<i>Sıra toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Okul Temelli Katılım	Deney Grubu	20	21,63	432,50	177,50	,547
	Kontrol Grubu	20	19,38	387,50		
Ev Temelli Katılım	Deney Grubu	20	21,95	439,00	171,00	,445
	Kontrol Grubu	20	19,05	381,00		
Okul-Aile İşbirliği Tem. Kat.	Deney Grubu	20	22,10	442,00	168,00	,398
	Kontrol Grubu	20	18,90	378,00		

Deney ve kontrol gruplarında yer alan ailelerin Aile Katılım ölçeğinden aldıkları ön-test puanları incelendiğinde ölçeğin Okul Temelli Katılım ($U= 177.50$, $p>.05$), Ev Temelli Katılım ($U= 171.00$, $p>.05$), ve Okul-Aile İşbirliği Temelli Katılım ($U= 168.00$, $p>.05$), alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olmadığı görülmüştür .

Tablo 8:

Deney ve kontrol gruplarında yer alan çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinden aldıkları ön-test puanların Mann Whitney U-testi sonuçları.

<i>Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği</i>		<i>n</i>	<i>Sıra ortalaması</i>	<i>Sıra toplamı</i>	<i>u</i>	<i>p</i>
Kişiler Arası Beceriler	Deney Grubu	20	20,10	402,00	192,00	,841
	Kontrol Grubu	20	20,90	418,00		
Dinleme Becerileri	Deney Grubu	20	18,33	366,50	156,50	,242
	Kontrol Grubu	20	22,67	453,50		
Sözel Açıklama Becerileri	Deney Grubu	20	18,45	369,00	159,00	,277
	Kontrol Grubu	20	22,55	451,00		
Kendini Kontrol Etme Becerileri	Deney Grubu	20	22,40	448,00	162,00	,314
	Kontrol Grubu	20	18,60	372,00		

Deney ve kontrol gruplarında yer alan çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinden aldıkları ön-test puanları incelendiğinde ölçeğin Kişiler Arası Beceriler ($U= 192.00$, $p>.05$), Dinleme Becerileri ($U= 156.50$, $p>.05$), Sözel Açıklama Becerileri ($U= 159.00$, $p>.05$) ve Kendini Kontrol Etme Becerileri ($U= 162.00$, $p>.05$) alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

Tablo 9:

Deney ve kontrol gruplarında yer alan çocukların Okul Öncesi Çocukları İçin Psikolojik Gözlem Formundan aldıkları ön-test puanların Mann Whitney U-testi sonuçları.

<i>Psikososyal Gelişim Ölç.</i>	<i>n</i>	<i>Sıra ortalaması</i>	<i>Sıra toplamı</i>	<i>u</i>	<i>p</i>
Deney Grubu	20	20,30	414,00	196,00	,925
Kontrol Grubu	20	20,70	406,00		

Deney ve kontrol gruplarında yer alan çocukların Okul Öncesi Çocuklar için Psikolojik Gözlem Formunun, Psikososyal Gelişim alt formundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olmadığı görülmüştür (U= 196.00, $p>.05$).

3. Örneklemen Ölçeklerden Aldıkları Son-test Puanlarına İlişkin Bulgular

Tablo 10:

Deney ve kontrol gruplarında yer alan ailelerin Aile Katılım Ölçeğinden aldıkları son-test puanların Mann Whitney U-testi sonuçları.

<i>Aile Katılım Ölçeği</i>		<i>n</i>	<i>Sıra ortalaması</i>	<i>Sıra toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Okul Temelli Katılım	Deney Grubu	20	28,42	568,50	41,50	,000
	Kontrol Grubu	20	12,57	251,50		
Ev Temelli Katılım	Deney Grubu	20	29,30	586,00	24,00	,000
	Kontrol Grubu	20	11,70	234,00		
Okul-Aile İşbirliği Tem. Kat.	Deney Grubu	20	30,17	603,50	6,50	,000
	Kontrol Grubu	20	10,82	216,50		

Aile Katımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programına katılan ailelerle, programa katılmayan ailelerin uygulama sonrasında Aile Katılım ölçeğinden aldıkları puanların Mann Whitney U-testi sonuçları Tablo 10'da verilmiştir. Buna göre, sekiz haftalık deneysel çalışma sonunda Aile Katımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programına katılan aileler ile böyle bir programa katılmayan ailelerin Aile Katılım Ölçeğinin Okul Temelli Katılım ($U=41,50$, $p<,05$), Ev Temelli Katılım ($U=24,00$, $p<,05$) ve Okul Aile İşbirliği Temeli Katılım ($U=6,50$, $p<,05$) alt boyutlarında deney grubunun lehine istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Sıra ortalamaları dikkate alındığında da Aile Katımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programına katılan ailelerin, katılmayan ailelere göre aile katılım düzeylerinin ölçeğin her bir alt boyutunda daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu Aile Katımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının ailelerin aile katılım düzeylerinde anlamlı ölçüde etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 11:

Deney ve kontrol gruplarında yer alan çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinden aldıkları son-test puanların Mann Whitney U-testi sonuçları.

<i>Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği</i>		<i>n</i>	<i>Sıra ortalaması</i>	<i>Sıra toplamı</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Kişiler Arası Beceriler	Deney Grubu	20	29,17	583,50	26,50	,000
	Kontrol Grubu	20	11,82	236,50		
Dinleme Becerileri	Deney Grubu	20	27,77	555,50	54,50	,000
	Kontrol Grubu	20	13,23	264,50		
Sözel Açıklama Becerileri	Deney Grubu	20	27,70	554,00	56,00	,000
	Kontrol Grubu	20	13,30	266,00		
Kendini Kontrol Etme Becerileri	Deney Grubu	20	26,05	521,00	89,00	,002
	Kontrol Grubu	20	14,95	299,00		

Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programına katılan çocuklarla, programa katılmayan çocukların uygulama sonrasında Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin, Kişiler Arası Beceriler, Dinleme Becerileri, Sözel Açıklama Becerileri ve Kendini Kontrol Etme Becerileri alt ölçeklerinden aldıkları puanların Mann Whitney U-testi sonuçları Tablo 11’de verilmiştir. Buna göre, sekiz haftalık deneysel çalışma sonunda Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programına katılan çocuklar ile böyle bir programa katılmayan çocukların sosyal beceri düzeyleri arasında tüm alt boyutlarda istatistiksel açıdan anlamlı fark olduğu bulunmuştur.

Sıra ortalamaları dikkate alındığında Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programına katılan çocukların, katılmayan çocuklara göre sosyal beceri düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu Aile Katılımlı

Sosyal Beceri Eğitimi Programının çocukların programda yer alan sosyal beceri düzeylerinde anlamlı ölçüde etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 12:

Deney ve kontrol gruplarında yer alan çocukların Okul Öncesi Çocuklar için Psikolojik Gözlem Formundan aldıkları son-test puanların Mann Whitney U-testi sonuçları.

<i>Psikososyal Gelişim Ölç.</i>	<i>n</i>	<i>x</i>	<i>ss</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Deney Grubu	20	25,02	500,50	109,50	,013
Kontrol Grubu	20	15,98	319,50		

Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programına katılan çocuklarla, programa katılmayan çocukların uygulama sonrasında okul Okul Öncesi Çocukları İçin Psikolojik Gözlem Formu'nun Psikososyal Gelişim alt formundan aldıkları puanların Mann Whitney U-testi sonuçları Tablo 12'de verilmiştir. Buna göre, sekiz haftalık deneysel çalışma sonunda Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programına katılan çocuklar ile böyle bir programa katılmayan çocukların öğretmen gözlemine dayalı Psikososyal davranış düzeyleri arasında anlamlı fark olduğu bulunmuştur ($U=109,50$, $p<,05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programına katılan çocukların, katılmayan çocuklara göre Okul Öncesi Çocuklar için Psiko Sosyal Gelişim Gözlem puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının çocukların Psikososyal davranış düzeylerinde anlamlı ölçüde etkili olduğunu göstermektedir.

3. Deney ve Kontrol Grubunda Yer Alan Örneklemin Sürekli Test Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Tablo 13:

Deney grubunda yer ailelerin deney öncesi ve deney sonrası Aile Katılım ölçeğinden aldıkları puanların Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları.

<i>Aile Katılım Ölçeği</i>		<i>n</i>	<i>Sıra ortalaması</i>	<i>Sıra toplamı</i>	<i>z</i>	<i>P</i>
Okul Temelli Katılım	Negatif sıra	0	,00	,00	-3,52	.000
	Pozitif sıra	16	8,50	136,00		
	Eşit	4				
Ev Temelli Katılım	Negatif sıra	0	,00	,00	-3,74	.001
	Pozitif sıra	18	9,50	171,00		
	Eşit	2				
Okul-Aile İşbirliği Temelli Katılım	Negatif sıra	1	,00	1,00	-3,83	.000
	Pozitif sıra	19	10,50	210,00		
	Eşit	0				

Ailelerin deney öncesi ve sonrası aile katılım düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 13'te verilmiştir. Analiz sonuçları, araştırmaya katılan ailelerin Aile Katılım Ölçeğinin her bir alt boyutundan aldıkları deney öncesi ve sonrası puanlar arasında anlamlı fark olduğunu göstermektedir (OTK: $z=-3.52$, $p<.05$, ETK: $z=-3.74$, $p <.05$, OAİTK: $z=-3.83$, $p<.05$). Fark puanlarının sıra toplamaları dikkate alındığında gözlenen bu farkın pozitif sıralar, yani son test puanları lehine olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, uygulanan Aile Katımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının ailelerin aile katılım düzeylerini arttırmada etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 14:

Deney grubunda yer alan çocukların deney öncesi ve deney sonrası Sosyal Becerileri Değerlendirme ölçeğinden aldıkları puanların Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları.

<i>Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği</i>		<i>n</i>	<i>Sıra ortalaması</i>	<i>Sıra toplamı</i>	<i>z</i>	<i>P</i>
Kişiler Arası Beceriler	Negatif sıra	0	,00	,00	-3,62	,000
	Pozitif sıra	17	9,00	153,00		
	Eşit	3				
Sözel Açıklama Becerileri	Negatif sıra	0	,00	,00	-3,74	,000
	Pozitif sıra	18	9,50	171,00		
	Eşit	2				
Dinleme Becerileri	Negatif sıra	0	,00	,00	-3,63	,000
	Pozitif sıra	17	9,00	153,00		
	Eşit	3				
Kendini Kontrol Etme Becerileri	Negatif sıra	0	,00	,00	-3,73	,000
	Pozitif sıra	18	9,00	171,00		
	Eşit	2				

Çocukların deney öncesi ve sonrası sosyal beceri düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 14'te verilmiştir. Analiz sonuçları, araştırmaya katılan çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin kullanılan her bir alt boyutundan aldıkları deney öncesi ve sonrası puanlar arasında anlamlı fark olduğunu göstermektedir (KAB: $z=-3.62$, $p<.05$, SAB: $z=-3.74$, $p<.05$, DB: $z=-3.63$, $p<.05$, KKEB: $z=-3.73$, $p<.05$). Fark puanlarının sıra toplamaları dikkate alındığında gözlenen bu farkın pozitif sıralar, yani son test puanları lehine olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, uygulanan Aile Katımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının çocukların sosyal beceri düzeylerini arttırmada etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 15:

Deney grubunda yer alan çocukların deney öncesi ve deney sonrası Okul Öncesi Çocukları İçin Psikolojik Gözlem Formundan aldıkları toplam puanlarının Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları

<i>Psikososyal Gelişim Ölç.</i>	<i>n</i>	<i>Sıra ortalaması</i>	<i>Sıra toplamı</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Negatif sıra	0	,00	,00	-3,92	.000
Pozitif sıra	20	10,50	210,00		
Eşit	0				

Çocukların deney öncesi ve sonrası Okul Öncesi Çocuklar için Psikolojik Gözlem Formu'nun, Psiko-Sosyal Davranışlar alt formundan alınan puan düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 15'te verilmiştir. Analiz sonuçları, araştırmaya katılan çocukların Okul Öncesi Çocuklar İçin Psiko-Sosyal Davranış Gözlem formundan aldıkları deney öncesi ve sonrası puanlar arasında anlamlı fark olduğunu göstermektedir ($z=-3,92$, $p<,05$). Fark puanlarının sıra toplamaları dikkate alındığında gözlenen bu farkın pozitif sıralar, yani son test puanları lehine olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, uygulanan Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının çocukların Psikososyal davranış düzeylerini olumlu yönde arttırmada etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 16:

Kontrol grubunda yer alan örneklemin sekiz haftalık süre sonunda Aile Katılım ölçeğinden aldıkları puanların Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları.

<i>Aile Katılım Ölçeği</i>		<i>n</i>	<i>Sıra ortalaması</i>	<i>Sıra toplamı</i>	<i>z</i>	<i>P</i>
Okul Temelli Katılım	Negatif sıra	0	,00	,00	-2,02	,043
	Pozitif sıra	5	3,00	15,00		
	Eşit	15				
Ev Temelli Katılım	Negatif sıra	0	,00	,00	-1,34	,180
	Pozitif sıra	2	1,50	3,00		
	Eşit	18				
Okul-Aile İşbirliği Temelli Katılım	Negatif sıra	1	3,00	1,00	-1,76	,078
	Pozitif sıra	6	3,50	14,00		
	Eşit	13				

Kontrol grubunda yer alan ailelerin sekiz haftalık süre sonunda aile katılım düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 16'da verilmiştir. Analiz sonuçları, araştırmanın kontrol grubunda yer alan ailelerin Aile Katılım Ölçeğinin yalnızca Okul Temelli Katılım alt boyutundan aldıkları sekiz haftalık süre sonrası puanlar arasında anlamlı fark olduğunu göstermektedir (OTK: $z=-2.02$, $p < .05$). Ölçeğin diğer alt boyutlarında ise sekiz haftalık süre sonrası puanlar arasında anlamlı fark olmadığı görülmektedir (ETK: $z=-1.34$, $p > .05$, OAİTK: $z=1.76$ $p > .05$). Bu sonuçlara göre, okul öncesi eğitimin Okul Temelli Katılım düzeyini arttırırken, ev temelli katılım ve okul aile işbirliği temelli katılımı arttırmada anlamlı düzeyde etkisi olmadığı söylenebilir.

Tablo 17:

Kontrol grubunda yer alan örneklemin sekiz haftalık süre sonunda Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinden aldıkları puanların Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları.

<i>Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği</i>		<i>n</i>	<i>Sıra ortalaması</i>	<i>Sıra toplamı</i>	<i>z</i>	<i>P</i>
Kişiler Arası Beceriler	Negatif sıra	1	1,00	1,00	-1,753	,080
	Pozitif sıra	4	3,50	14,00		
	Eşit	15				
Sözel Açıklama Becerileri	Negatif sıra	0	1,00	1,00	-1,461	,144
	Pozitif sıra	6	3,00	9,00		
	Eşit	14				
Dinleme Becerileri	Negatif sıra	0	,00	,00	-1,604	,109
	Pozitif sıra	3	2,00	6,00		
	Eşit	17				
Kendini Kontrol Etme Becerileri	Negatif sıra	0	,00	,00	-2,207	,027
	Pozitif sıra	6	3,50	21,00		
	Eşit	14				

Kontrol grubunda yer alan çocukların sekiz haftalık süre sonunda sosyal beceri düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 17’de verilmiştir. Analiz sonuçları, araştırmanın kontrol grubunda yer alan çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin yalnızca Kendini Kontrol Etme Becerileri alt boyutundan aldıkları sekiz haftalık süre sonrası puanlar arasında anlamlı fark olduğunu göstermektedir (OTK: $z=-2.207$, $p < .05$). Ölçeğin diğer alt boyutlarında ise sekiz haftalık süre sonrası puanlar arasında anlamlı fark olmadığı görülmektedir (KAB: $z=-1.75$, $p > .05$, SAB: $z=1.46$ $p > .05$, SAB:

$z=1.60, p>.05$)). Bu sonuçlara göre, okul öncesi eğitimin Kendini Kontrol Etme Becerileri düzeyini arttırırken, Sözel Açıklama Becerileri, Kişiler Arası Beceriler ve Dinleme Becerilerini arttırmada anlamlı düzeyde etkisi olmadığı söylenebilir.

Tablo 18:

Kontrol grubunda yer alan örneklemin sekiz haftalık süre sonunda Okul Öncesi Çocuklar İçin Psikolojik Gözlem Formundan aldıkları puanların Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları.

<i>Psikososyal Gelişim Ölç.</i>	<i>n</i>	<i>Sıra ortalaması</i>	<i>Sıra toplamı</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Negatif sıra	1	3,00	3,00	-1,88	,061
Pozitif sıra	6	4,17	25,00		
Eşit	13				

Kontrol grubunda yer alan çocukların sekiz haftalık süre sonunda psiko-sosyal davranış düzeylerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 18’de verilmiştir. Analiz sonuçları, araştırmaya katılan çocukların Okul Öncesi Çocuklar için Psikolojik Gözlem Formu’nun, Psiko-Sosyal Davranışlar alt formundan aldıkları sekiz haftalık süre sonrası puanlar arasında anlamlı fark olmadığını göstermektedir ($z=-1.88, p>.05$).

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, önceki bölümde açıklanan bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar, bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen öneriler yer almaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Aile Katımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı, altı yaş grubu çocukların sosyal becerilerini desteklemek amacıyla kişiler arası beceriler, dinleme becerileri, sözel açıklama becerileri ve kendini kontrol etme becerileri gibi sosyal becerilerin dört alt boyutunu içeren, aile katımlı bir programdır. Program öğretmen ve ailelerin işbirliği ile çalışması temeline dayanmaktadır. Programdaki yer alan her aktivite evde aileler tarafından uygulanacak aile katılım aktiviteleri de içermektedir. Ayrıca aileler, yapılan periyodik toplantılar ile hem aktiviteleri uygulama açısından desteklenmiş hem de sosyal beceriler ve psikososyal gelişim konusunda ailelere bilgiler verilmiştir.

Programın uygulama aşaması araştırmacı tarafından video çekimleri ve fotoğraflarla kaydedilmiştir. Programın etkililiğini sınamak amacıyla üç ölçek kullanıştır. Programın ailelerin aile katılım düzeyleri üzerindeki etkilerini ortaya koyma amaçlı olarak “Aile Katılım Ölçeği” aileler tarafından program öncesi ve sonrasında doldurulmuştur. Programın çocukların sosyal beceri düzeyleri üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla ise “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin” Kişiler Arası Beceriler, Sözel Açıklama Becerileri, Dinleme Becerileri ve Kendini Kontrol Etme Becerileri alt ölçekleri her bir çocuk için öğretmen tarafından program öncesi ve sonrasında doldurulmuştur. Çocukların psikososyal davranışlarının genel olarak gelişimi saptamak

amacıyla “Okul Öncesi Çocuklar için Psikolojik Gözlem Formu’nun” Psiko-Sosyal Davranışlar alt formu deney öncesi ve sonrasında her bir çocuk için öğretmen tarafından doldurulmuştur. Program sonrasında toplanan veriler Man Whitney U ve Wilcoxon teknikleri kullanılarak çözümlenmiştir. Bulguların çözümlenmesinden elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Aile Katılımına İlişkin Sonuçlar

Programa katılan ailelerin Aile Katılım ölçeğinden aldıkları puanların, programa katılmayan ailelerin aldıkları puanlara göre ölçeğin her bir alt boyutunda anlamlı düzeyde farklı olduğu görülmüştür. Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçlarına göre deney grubunda yer alan ailelerin ön test ve son test puanları ölçeğin bütün alt boyutlarında anlamlı fark göstermesinin yanında kontrol grubunda yer alan ailelerin ölçeğin okul temelli katılım puanları arasında da anlamlı fark olduğu görülmüştür

Ülkemizde özel ve resmi okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanmakta olan mevcut “Okul Öncesi Eğitim Programı” eğitim öğretimde aile katılımı aktivitelerine de yer verilmesi gereğini öngören bir yapıya sahiptir (Oktay ve ark., 2003). Ancak yapılan araştırmalar, okul öncesi eğitim kurumlarında aile toplantıları ve problem durumunda aileler bireysel görüşmeler yapılmakta olduğunu ve ebeveynlerin eğitim programına katılımına yönelik çalışmalara yer verilmediğini göstermektedir (Kerem ve Cömert, 2003; Şahin ve Turla, 2003; Kaya, 2002). Araştırmalar, ailelerin okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlara karşı ilgi ve işbirliğine açık olduklarını öte yandan okullardaki eğitim programları ve etkinliklere katılım göstermediklerini ortaya koymuştur (Kaya, 2002). Babaların eğitime katılımı incelendiğinde, babaların eğitime katılmaya istekli oldukları ancak katılım için zamanlarının olmadığından yakındıkları diğer yandan eğitime nasıl katılacaklarını da bilmedikleri ortaya çıkmıştır (Dinç 2003; Gürşimşek ,Kefi,Girgin; 2005).

Okul öncesi eğitime ailenin katılımı ile ilgili yapılan çalışmalar aile katılımının çocuğun gelişiminde ve ailenin iç dinamiklerinde olumlu etkiler yarattığını göstermektedir (Gürşimşek, Kefi, Girgin, 2005; Kapusuzoğlu, 2004; Arslan ve Nural, 2004; Gürşimşek, 2003; Sevinç ve Evirgen, 2003; Gürşimşek, Girgin, Harmanlı ve Ekinci 2003; Unutkan, 1998; Bronfenbrenner 1993). Yapılan araştırma çocukların sosyal becerilerinin gelişimi ve ailelerin aile katılımı düzeylerindeki artışa yönelik olarak alınan olumlu sonuçlarla bu araştırma sonuçları ile desteklenmektedir. Bu sonuç, okul öncesi eğitimde aileden destek alan ve aileyi eğitim öğretim aktivitelerinin içine alan bir yaklaşımın, ailelerin aile katılım düzeylerine kısa zamanda olumlu yönde etkili olacağını göstermektedir.

Ayrıca çalışmaya üç babanın da kendi istekleri doğrultusunda katılım göstermesi daha çok anneden destek almayı hedefleyen çalışmaların babalar üzerinde de yapılması gerektiğini göstermektedir. Çünkü günümüzde anneler ve babalar çocuk eğitiminde eşit rollere sahip olmaya başlamışlardır. Babaların eğitime katılımı ile ilgili yapılan araştırmalar babaların eğitime katılmakta istekli ve başarılı olduklarını, baba katılımının çocuğun ve babanın gelişimine olumlu yönde etkisi olduğunu göstermektedir (Gürşimşek, Kefi, Girgin, 2005; McBride, Rane ve Bea, 2001).

Yapılan araştırmada aile katılımı ile ilgili olarak bir diğer sonuç rutin okul öncesi eğitim uygulamasının da okul temelli katılımı arttırdığıdır. Araştırmada kullanılan “Aile Katılım Ölçeğinde” okul temelli katılım ailenin okuldaki eğitimsel etkinliklere çocuğu ile birlikte katılımı ile ilgili davranışları olarak tanımlamaktadır. Ancak bu katılım düzeyi deney grubunun katılım düzeyi ile karşılaştırıldığında deney grubunun lehine anlamlı fark elde edilmiştir. Bu doğrultuda okul öncesi eğitimde aile katılımına yönelik sistemli ve planlı çalışmalar yapılmasının ebeveynlerin okul ve ev aktivitelerine katılımlarında kısa zamanda daha etkili sonuçlara ulaşılmasını sağlayacağı

görüşüne varılmaktadır. Ayrıca kontrol grubunda anlamlı farkın sadece okul temelli katılım boyutunda elde edilmesi ebeveynlerin ev temelli katılım konusunda desteğe ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Uygulanan Aile Katımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı ile ev temelli katılım konusunda desteklenen ailelerin kısa zamanda gelişmesi de desteğin gerekliliğinin ve öneminin göstergesi niteliğindedir. Ülkemizde okul öncesi eğitimden yararlanma süresi çoğunlukla bir yıla sınırlı kalmaktadır. Bu süre ebeveynlerin eğitime katılımını sağlayacak aktivitelerle değerlendirilirse hem okul öncesi eğitimde çocuk ve ailenin gelişimi hem de eğitimin diğer kademelerine ailenin katkı sağlamada edineceği tecrübe açılarından önemli olduğu düşünülmektedir.

2. Sosyal Becerilere İlişkin Sonuçlar

Programa katılan çocukların Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Kişiler Arası Beceriler, Sözel Açıklama Becerileri, Dinleme Becerileri ve Kendini Kontrol Etme Becerileri alt ölçeklerinden aldıkları son test puanları ile programa katılmayan çocukların puanları arasında program lehinde anlamlı fark bulunmuştur. Kontrol grubunda yer alan çocukların ölçeğin Kişiler Arası Beceriler, Sözel Açıklama Becerileri ve Dinleme Becerileri alt ölçeklerinden aldıkları ön test-son test puanları arasında anlamlı fark görülmezken Kendini Kontrol Etme Becerileri alt ölçeğinden aldıkları son test puanları arasında anlamlı farka rastlanmıştır.

Ayrıca programa katılan çocukların Okul Öncesi Çocuklar İçin Psikolojik Gözlem Formunun, Psikososyal Davranışlar Alt Formundan aldıkları son test puanları ile programa katılmayan çocukların puanları arasında program lehinde anlamlı fark bulunmuştur. Programa katılan çocukların Okul Öncesi Çocuklar İçin Psiko-Sosyal Davranışlar Gözlem Formundan aldıkları ön test-son test puanları arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür.

Okul öncesi eğitimde sosyal beceri eğitimi uygulamalarında alınan sonuçlar bu eğitimlerin çocukların sosyal becerilerini geliştirmede etkili olduğunu göstermektedir (Avcıoğlu, 2003; Powless ve Eliot, 2002; Unutkan, 1998). Verilen sosyal beceri eğitiminin çocukların sosyal becerileri düzeylerini arttırdığına ilişkin araştırma sonuçları sosyal beceri eğitimi uygulamalarıyla tutarlılık göstermektedir.

Okul öncesi eğitimin çocukların sosyal gelişimi üzerindeki olumlu etkileri çeşitli araştırmalarla ortaya koyulmuştur. Yapılan araştırmalar, okul öncesi eğitim alan çocukların sosyal gelişimlerinin almayanlara göre daha fazla gelişmiş olduğunu (Dinç ve Gültekin, 2003; Çınar, 1990), okul öncesi eğitim alan çocukların ilköğretim düzeyinde ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerilerinin, grupta iş yapabilme becerilerinin, duygulara yönelik becerilerinin ve stres durumuyla başa çıkma becerilerinin okul öncesi olmayan çocuklara göre daha fazla gelişmiş olduğunu (Özbek, 2003) ve okul öncesi eğitim alan çocukların ilköğretim düzeyinde sosyal davranışlar yönünden daha uyumlu ve başarılı olduklarını (Gürkan, 1979) ortaya koymaktadır. Araştırmada kontrol grubunda yer alan çocukların kendini kontrol etme becerilerinin gelişimde anlamlı düzeyde ilerleme kaydettikleri ortaya çıkmıştır. Bu sonuç yapılan araştırmalarla desteklenir niteliktedir.

Ancak aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programı uygulamasının ardından kullanılan ölçeğin her bir alt boyutundan alınan puanlara ilişkin sonuçlarda anlamlı fark elde edilmiştir. Bu sonuç rutin okul öncesi eğitim aktivitelerinin sosyal gelişimi desteklediği ancak bu dönemde uygulanacak planlı ve sistemli sosyal beceri eğitimleriyle sosyal gelişim açısından kısa zamanda daha etkili sonuçlar alınabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak, okul öncesi eğitim alan çocuklar ve ailelerine yönelik olarak geliştirilen ‘‘Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının’’ ocukların sosyal becerilerinin gelişimde ve ailelerin aile katılım düzeylerini arttırmada etkili olduğu görülmüştür. Araştırmadan elde edilen sonuçlara ilişkin geliştirilen öneriler aşağıda yer almaktadır.

neriler

Programdan uygulamasının ardından elde edilen sonuçlar ışığında geliştirilen öneriler şu şekildedir:

1. Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı geliştirilerek okul öncesi öğretmenleri tarafından uygulanabileceği,
2. Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programı geliştirilerek daha küçük ya da daha büyük yaş gruplarına uyarlanarak uygulanabileceği,
3. Okul ncesi eğitimde ailenin aktif katılımını sağlayan programların geliştirilerek uygulanmasının bu dönem çocuklarının gelişimlerinin desteklenmesinde daha etkili olacağı,
4. Aile katılımını sağlamada sadece anneler değil babalarla da çalışılması gerektiği,
5. Sosyal becerileri desteklemede aile ve öğretmenin birlikte çalışmasının rutin okul öncesi eğitim uygulamasından sosyal becerilerin gelişimde daha etkili olduğu, bu nedenle öğretmenlerin aile katılımı konusunda bilgilenebilecekleri hizmet içi eğitimler almalarının gerekli olduğu,
6. Okul ncesi eğitim alanında çalışan eğitimcilerin aile katılımlı programlar geliştirilerek uygulamaya katkıda bulunmalarının yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkök, F. (1996-a). **İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi, Öğretmen El Kitabı**, Meb Yayınları.
- Akkök, F. (1996-b). **İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi, Anne-Baba El Kitabı**, Meb Yayınları.
- Akkök, F. (1999). Ailelerin Eğitim Sürecine Katılımı. **İlköğretimde Rehberlik**, Edt. Kuzgun, Y. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Altınoğlu, D.İ. (1997). Sosyal Beceri Eğitiminin Sosyal İçedönük Ergenlerin İçedönüklük Düzeylerine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aral, N., Kandır, A. ve Can Yaşar, M.,(2002). Okul Öncesi Eğitim, **Okul Öncesi Eğitim Programı**. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Argyle, M.I. (1990). Happiness and Social Skills. Personality and Individual Differences, c.11s.12.
- Arslan, Ü., Nural, E. (2004). Okul Öncesi Eğitiminde Okul-Aile İş Birliğinin Önemi, **Milli Eğitim Dergisi**, S. 162.
- Atay, M. (2005). **Çocukluk Döneminde Gelişim**. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Atılğan, G. (2001). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Ve Etmeyen İlköğretim I. Kademe Ve I. Devre Öğrencilerinin Sosyal Beceri Özelliklerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Avcıoğlu, H., (2005). **Etkinliklerle Sosyal Beceri Öğretimi**. Ankara: Kök Yayıncılık.

- Avcıoğlu, H.,(2003), Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yöntemi İle Sunulan Öğretim Programının Etkiliğinin İncelenmesi, **Omeo Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı, Cilt:1**. Ankara: Ya-pa yayınları.
- Avcıoğlu (2003). Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (4-6 yağ) Geçerlilik, Güvenirlik Çalışması. **Yayınlanmamış araştırma**.
- Avcıoğlu, H.,(2001). İşitme Engelli Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yaklaşımı İle Sunulan Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Ankara.
- Aydın, A.G. (1985). Sosyal Başarı Eğitimi ile Sosyal Beceri Eğitiminin Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışının Ortadan Kaldırılmasına Etkisi . Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bacanlı, H. (1999 a) Edt. Sosyal Beceri Eğitimi. İlköğretimde Rehberlik. Ankara: Nobel yayıncılık.
- Bacanlı, H. (1999 b). **Sosyal Beceri Eğitimi**. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Başal, H., A., (2003). Gelişim ve Psikoloji (Nasıl Mutlu Bir Çocuk Yetiştirebilirim?). İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- Başal, H.A. (1998). **Okul Öncesi Eğitime Giriş**. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Bayhan, S.,P., Artan, İ. (2004). **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi**. İstanbul: Morpa yayınları.
- Binbaşoğlu, C., (1978). **Eğitim Psikolojisi**. Ankara: Binbaşoğlu Yayınevi.

- Can, G. (2004), Yeşilyaprak, B. (Ed). Kişilik Gelişimi. **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Can Yaşar, M. (2001). Okul öncesi eğitim kurumlarında ailenin eğitime katılımı. **Gazi Üniversitesi Anaokulu-Anasınıfı Öğretmen El Kitabı**. İstanbul:YA-PA
- Cardledge, G.F. Ve Milburn, J. (1980). **Teaching Social Skills To Children** . New York: Pergamon Pres.
- Combs, M.L., Slably, D.,A., (1977). Social Skills Training With Children . **Advances in clinical child psychology**. New York: Plenu Pres.
- Cüceloğlu, Doğan (1991). **İnsan Ve Davranışı**, İstanbul: Remzi Kitapevi
- Çakıl, N. (1998). Grupla Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çetin, F.,Bilbay, A.,Kaymak, D. (2002). **Araştırmadan Uygulamaya Çocuklarda Sosyal Beceriler Grup Eğitimi**. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Çınar, F. (1990). “The Effects Of Early Childhood Education On Children’s Social Development”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dacey, J.,S.; Travers, J.,F. (2002). Human Development, Across The Lifespan. Boston: McGrawHill.
- Dinç, B. , Gültekin, M. (2003). Okul Öncesi Eğitimin 4-5 Yaş Çocuğunun Sosyal Gelişimine Etkileri Konusunda Öğretme Görüşleri. **Omep 2003 Dünya Konsey Toplantısı Ve Konferansı Bildiri Kitabı**. Ankara:Ya-Pa Yayınları.

- Dinçer, Ç. (2003), Babaların 3-6 Yaş Grubundaki Çocukların Eğitimine Ve Bakımına Katılım Durumlarının İncelenmesi. **Omep 2003 Dünya Konsey Toplantısı Ve Konferansı Bildiri Kitabı**. Ankara:Ya-Pa Yayınları.
- Duffy, B. (1998). **Supporting Creativity And Imagination İn The Early Years**. Buckingham: Open University Press.
- Ediger, M. (1999). Social Development and Curriculum. <http://proquest.umi.com/pqdlink?did=45409592&Fmt=3&clientId=42977&RQT=309&VName=PQD> (12.04.2005).
- Ekşi, A. (1990). **Çocuk ve Genç Ana Babalar**. Ankara: Bilgi yayınevi.
- Ensari, H;Zembat, R. (1999). **Marmara Üniversitesi Anaokulu ve Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı**. İstanbul: Ya-pa yayınları.
- Fantuzzo,J.,Tighe,E.,Childs,S. (2000).Family involvement questionnaire:A multivariate assessment of family participation in early childhood education. **Journal of Educational Psychology**, 92-2,367-376.
- Fidan, N., Erden, M. (tarihsiz). **Eğitime Giriş**. Ankara: Alkım Yayıncılık.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (1998). **Çocuk Ve Ergen Gelişimi**, (Çev: Bekir Onur). Ankara: İmge Kitapevi.
- Gresham, F.M.; Nagle, R.J. (1980). Social Skills Training With Children: Responsiveness to Modeling 11 **Clinical Psychology**. 18:718-729.
- Güngör, A. (2005). Toplumsal ve Duygusal Gelişim, Gelişim ve Öğrenme (Edt. Ulusoy, A.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gürkan, T. (1979). “Neden Okul Öncesi Eğitim”, **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. Cilt No:15, Sayı No:2, S. 215-219.

- Gürşimşek, İ.; Kefi, S.; Girgin, G.(2005). Okulöncesi Eğitimde Babaların Eğitime Katılım Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, **14. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı.**
- Gürşimşek, İ. (2003), Okul Öncesi Eğitime Aile Katılımı ve Psikososyal Gelişim, **Kuramda ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi.**
- Gürşimşek, İ. (2002). Etkin Öğrenme ve Aile Katılımı. I. Gürşimşek (Ed.) **DEÜ Okulöncesi Eğitimci El Kitabı**, İstanbul :Ya-pa Yay.
- Gürşimşek, I., Girgin, G., Harmanlı, Z. (2001) Ailenin Çocuk Yetiştirme Tutumu Ve Eğitime Katılımının Okul Öncesi Dönemde Psiko-Sosyal Gelişime Etkisi. **Marmara Üniversitesi Uluslar Arası Katılımı 2000 Yıllarda Birinci Öğretme Ve Öğrenme Sempozyumu** İstanbul.
- Gürşimşek, I., Girgin, G., Harmanlı, Z. Ekinci, D., (2002) Çocuğun Eğitiminde Aile Katılımının Önemi (Bir Pilot Çalışma). **Erken Çocukluk Gelişimi Ve Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı.** Ankara: Kök Yayıncılık.
- Gootman, J., Ganso, J., Rasnussen, B. (1975). Social Interaction Competence and Friendship in Children, **Child Development**, 46, 709-717.
- Hamamcı, Z., Akyol, K.A. (2003). 3-6 Yaş Çocukları Olan Anne ve Babaların Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi. **Omep Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı, Cild:1.** Ankara: Ya-pa yayınları.
- Hawkins, J.D. (1992). The Seattle Social Development Project. **The Prevention of Antisocial Behavior in Children.** NewYork: Guilford.

- İşmen, A.E., Yıldız, S. (1996). Okul Öncesi Dönemde Okul Aile İşbirliği ve Ebeveynin Eğitime Katılımı. **Yaşadıkça Eğitim Dergisi**. Sayı:44. İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). **Yeni İnsan Ve İnsanlar**. İstanbul: Evrim Yay.
- Kağıtçıbaşı, Ç., Bekman, S., Sunar, D. (1993). **Başarı Ailede Başlar (Çok Amaçlı Eğitim Modeli)**. İstanbul: Ya-pa.
- Kandır, A., (2001). Çocuk Gelişiminde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Yeri Ve Önemi. **Milli Eğitim Dergisi**. 151:102-104.
- Kapusuzoğlu, Ş. (2004). 3-6 Yaş Arası Okul Öncesi Sınıf Yönetimi Uygulamalarının Ve Aile Desteğinin Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkisinin Değerlendirilmesi. **I. Uluslar arası Okul Öncesi Eğitim Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı**. Ankara: Ya-pa yayınları.
- Kerem, A.E.; Cömert, D. (2003). Okul Öncesi Eğitimin Sorunlarına Genel Bir Bakış, **Eğitim Araştırmaları Dergisi**, Sonbahar: 2003, yıl: 4, sayı: 13. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kratochwill, T.R. Ve French, D.C. (1984). Social Skills Training For Withdrawn Children. **Social Psychology Review**, 13, 331-338.
- Kaya Ö.M. (2002). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Programlara Ailelerin İlgi Ve Katılımları İle Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Aile Eğitimine Katkısı Konusunda Anne Baba Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Mağden, D. (1993). Okul Öncesi Eğitim Programlarında Yeni Yaklaşımlar. YA-PA 9. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. İstanbul: YA-PA Yayıncılık.

- Metin, G.G. (1999). Dramanın 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal-Duygusal Gelişimlerine Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- McBride, B.,A., Rane, T.,R., Bea, J.,H., (2001). Intervening with Teachers to Encourage Father/Male Involvement in Early Childhood Programs. **Early Childhood Research Quarterly**, 16-2001. U.S.A.:Elsevier.
- Mcclelland, M.; Morrison, F.J., Holmes, D.L. (2004). Children at Risk for Early Academic Problems: The Role of Learning-Related Social Skills, **Research in Developmental Disabilities**, V.25,5,P. 399-412.
- Mcclelland, M.; Morrison, F.J. (2002). The Emergence Of Learning-Related Social Skills In Preschool Children. **Early Childhood Research Quarterly**. Elsevier.
- Mcclelland, M.; Morrison, F.J.; Holmes P.H. (2000). Children at-risk for early academic problems: The role of learning-related social skills. **Early Childhood Research Quarterly**. Elsevier.
- Oktay, A. (2004). **Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem**. İstanbul: Epsilon Yayınları..
- Oktay, A., Gürkan, T., Zembat, R., P. Unutkan, Ö. (2003). **Okul Öncesi Programı Uygulama Rehberi (Ne Yapıyorum? Neden Yapıyorum? Nasıl Yapmalıyım?)**. İstanbul: Ya-Pa Yayıncılık.
- Oktay, A. (1993). Okul ortamı ve veli-öğretmen ilişkisinin okul başarısına etkisi. **Yaşadıkça Eğitim**, Sayı 30, İstanbul:Kültür Koleji Yayınları.

- Ömeroğlu, E.; Yazıcı, Z.; Dere, H. (2003). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Ebeveynin Eğitime Katılımı, **Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar**, Edt. Sevinç, M. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Ömeroğlu, E. (1992). “Ailenin Çocuğun Eğitime Katılımı”. **Okul Öncesi Eğitimi** Sayı 39-44.
- Özbek, A. (2003). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden etmeyen çocukların ilköğretim birinci sınıfta sosyal gelişim açısından öğretmen görüşüne dayalı olarak karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Palut, B. (2003). Sosyal Gelişim ve Arkadaşlık İlişkileri. **Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar**. İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- Porath, M. (2003). Social Understanding in the First Year of School. *Early Childhood Research Quarterly*, V:18. Elseiver.
- Powless, L.D., Eliot, N.s., (2002). Assesment of Social Skills of Native American Preschoolers: Teachers and Parent Rating. **University of Wisconsin-Madison**, U.S.A.
- Poyraz, H., Dere, H. (2001). “**Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri**”. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Pullukçu, N. (1999). Çocuğunuzu Tanıyor Musunuz? **Adım Adım Gelişim. Yaşadıkça Eğitim Dergisi**, İstanbul: Kültür Koleji Yayınları. Sayı:32.
- Razon, N. (1987). Okul Öncesi Çocukta Sık Rastlanan Uyum ve Davranış Sorunlarından Bazıları ve Anaokulunda Çözüm. **5. YA-PA Okulöncesi Yaygınlaştırılması Semineri**. Antalya: Ya-pa yayınları, 73-85.

- Rose-Krasnor, L. (1997). The Nature Of Social Competence: A Theoretical Review. *Social Development*, 6(1), 111-135.
- Salman, G. (2005). İşbirlikli Öğrenmenin Hayat Bilgisi Dersinde Sosyal Beceriler, Erişi ve Hatırda Tutma Üzerindeki Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Seçkin, N. ; Koç, G. (1997). Okul öncesi eğitimde okul-aile işbirliği.. **Yaşadıkça Eğitim**. No:51, s.5-10.
- Senemoğlu, N. (1998). **Gelişim Öğrenme Ve Öğretim**. Ankara:Gazi Kitapevi.
- Sevinç, M., Evirgen, Ş. (2003). Küçükçekmece Okul Öncesi Eğitim Merkezinde Verilen Okul Destekli Anne Eğitim Programının Anneler Üzerindeki Etkileri **Omep 2003 Dünya Konsey Toplantısı Ve Konferansı Bildiri Kitabı. Cilt:2**. Ankara:Ya-Pa Yayınları.
- Sucuka, N.;Kimmet, E. (2003). Aile Destek Programlarının Okul-Aile İşbirliğindeki Önemi. Edt. Sevinç, M. *Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Şahin, C. (2001-a). Yurt Dışı Yaşantısı Geçiren Ve Geçirmeyen Lise Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyleri, **Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Ankara, cilt:2, sayı:2.
- Şahin, C. (2001-b). Sosyal Beceri Ve Sosyal Yeterlilik **Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Ankara, cilt:2, sayı:2.
- Şahin, C. (1999). Yurt Dışı Yaşantısı Geçiren Ve Geçirmeyen Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Şahin, H., Kaya, A. Edt. (2004). Kişisel Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, **Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, T.,Ş., (2004). Anne-Babaların Okul Öncesi Eğitim Programına Katılımlarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. **I. Uluslar arası Okul Öncesi Eğitim Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı**. Ankara: Ya-pa yayınları.
- Şahin, T., F., Turla, A. (2003). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Yapılan Aile Katılım Çalışmalarının İncelenmesi. **Omep 2003 Dünya Konsey Toplantısı Ve Konferansı Bildiri Kitabı**. Ankara:Ya-Pa Yayınları.
- Şahin T.F.; Turla, A. (1996). Okul öncesi eğitim kurumlarında yapılan anne-baba eğitim çalışmalarının incelenmesi. **II Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul**.
- Temel, Z. F. (2001). Okul öncesi eğitime aile katılımı. **Gazi Üniversitesi Anaokulu-Anasınıfı Öğretmen El Kitabı**. İstanbul:YA-PA
- Topukçu, H. (1982). Atılganlık Eğitiminin İlkokul Çocuklarının Atılganlık Düzeyine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türk Psikologlar Derneği Okul Öncesi Komisyonu (1998). **Okul Öncesi Çocuklar için Psikolojik Gözlem Formu El Kitabı**
- Türnüklü, A. (2004). Okullarda Sosyal ve Duygusal Öğrenme. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, sayı:37-kış.
- Uğur, H. (1998). Anasınıfı Eğitiminin Sosyalleşmedeki Rolü Ve Öğrencileri Sosyalleştirme Açısından Özel Ve Devlet

- Anasınıflarının Karşılaştırması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ulusoy, A. (edt.), Güngör, A., Akyol K.A., Subaşı, G., Ünver, G., Koç, G. (2005). **Gelişim ve Öğrenme**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Unutkan, Ö.P. (1998). 5-6 Yaş Grubu Aile Katılımlı Sosyalleşme Programı” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Uşaklı, H. (2006). Drama Temelli Grup Rehberliğinin İlköğretim V. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkileri, Atılganlık Düzeyleri ve Benlik Saygısına Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Uysal, M. (1996). Anaokuluna Giden 5-6 Yaş Grubu Çocuklarda Yaratıcı Drama Çalışmalarının Sosyal Gelişim Alanına Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uz, B., A. (2003). İlköğretim 4. Ve 5. Sınıflarda Okuyan Öğrencilerin Sosyal Becerileri Ve Okul Uyumu İle Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Uzamaz, F. (2000). Ergenlerde Sosyal Beceriler Ve Değerlendirme Yöntemleri. Çukurova Üniversitesi **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Cilt:6, Sayı:6.
- Üstünoğlu, Ü. (1990). Ailelerin Okul Öncesi Dönemin Önemi Konusunda Bilinçlendirilmesi Türkiye Aile Yıllığı-T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ailenin Eğitimi Raporu.

- Weissberg, R., Elias, M. (1990). School Based Social Competence Promotion as a Primary Prevention Strategy: a Tale of Two Project. **Prevention in Human Services**. 7, 1, 177-200.
- Yanbastı, G. (1996). “ **Kişilik Kuramları**”. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Yapıcı, M., Yapıcı, Ş. (2005). Çocukta Ahlaki Gelişim. **Bilim Eğitim Ve Düşünce Dergisi**. [Http://www.Universite-Toplum.Org/Index.Php3?Code=Utcilt:5, Sayı:4](http://www.Universite-Toplum.Org/Index.Php3?Code=Utcilt:5, Sayı:4)
- Yavuzer, H., (2003). **Çocuğu Tanımak ve Anlamak**. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (1997). **Çocuğumuzun İlk 6 Yılı**. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yeşilyaprak, B.(Edt.) (2004). **Gelişim Ve Öğrenme Psikolojisi**. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Yıldız, V. (1998). İşbirlikli Öğrenme Ve Geleneksel Öğretimin Okul Öncesi Çocukların Temel Matematik Başarıları Üzerindeki Etkileri Ve Mevcut Uygulamalarla İlgili Öğretmen Görüşleri. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, N., (Edt: Sevinç, M.) (2003). Türkiye ‘de Okul Öncesi Eğitimi, **Gelişim Ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar**. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Yüksel, G.(1997). Sosyal Beceri Envanterinin Türkçe’ye Uyarlanması: Geçerlilik Ve Güvenirlik Çalışması. **Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi** 2(11), 39-48.
- Yüksel, G. (1999). Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Zembat, R., Unutkan P.Ö. (2001). **Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Yeri (Aile Katılım Programı Uygulama Örnekleriyle)**. İstanbul: Ya-pa.

http://www.acev.org/egitim/ace_ovcep.asp

EKLER

Ek 1: Çalışma İzni

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.35.00.03.1/ 44 260
KONU: Tez Çalışması.

07 KASIM 2005

VALİLİK MAKAMINA
İZMİR

İLGİ: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 24.10.2005 tarih ve 3353 sayılı yazısı.

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün ilgi yazısında, İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği yüksek lisans programı öğrencisi Deniz Ekinci VURAL'ın, "Okul Öncesi Eğitim Programındaki Duyuşsal ve Sosyal Becerilere Yönelik Hedeflere Uygun Olarak Hazırlanan Aile Katımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının Çocuklarda Sosyal Becerilerin Gelişimine Etkisi" konulu tez çalışmasıyla ilgili olarak Müdürlüğümüz Çiğli İlçesine bağlı Çiğli İzzet Gökçimen İlköğretim Okulu Anasınıfı'nda uygulama yapmak istediği belirtilmektedir.

Söz konusu çalışmanın 2005-2006 öğretim yılında, eğitim öğretimi aksatmadan okul müdürünün gözetiminde yapılması, araştırma sonucunun bir örneğinin Müdürlüğümüze verilmesi kaydıyla uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Mustafa ÇAKAL
M. a.
Müdür Yardımcısı

OLUR

11/2005

M.Fahri AYKIRI
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek
1-Yazı
2-Ölçek

Ek 2: Çalışmada Kullanılan Ölçekler

SOSYAL BECERİLERİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (4-6 YAŞ)

YÖNERGE: Aşağıda 4-6 yaş arasındaki çocukların sahip olması gereken bir takım sosyal beceriler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun sonra da değerlendirmesini yaptığınız çocuğun, sahip olduğu sosyal becerilerin karşısındaki duruma uygun olanına (X) işareti koyunuz. Gözleme olanağı bulamadığınız beceriyi boş bırakınız.	Her Zaman Yapar	Çok Sık Yapar	Genellikle Yapar	Çok Az Yapar	Hiçbir Zaman Yapmaz
Kişiler Arası Beceriler (KB)					
1. Başkalarının duygularının farkına varır					
2. Hata yaptığında özür diler					
3. Grup üyelerinden izin alarak gruba katılır					
4. Başkaları kendisinden yardım istediğinde yardım eder					
5. Arkadaşlarına gönüllü olarak yardım eder					
6. Başkalarını oyun oynamaya davet eder					
7. Gönüllü olarak öğretmeni yada öğretmenlerine yardım eder					
8. Bir gruba kolayca katılır					
9. Başkalarıyla kolayca arkadaşlık kurar					
10. Anlamadığı kurallar olduğunda bunları sorar					
11. Arkadaşlarına iltifatta bulunur					
12. Kendi kendisine iltifatta bulunur					
13. Başkalarıyla karşılaştığında (sözlü yada başıyla) selam verir					
Kendini Kontrol Etme Becerileri (KKEB)					
1. Baskı altında sakin kalır					
2. Baskı altında kendini uzun süre kontrol etmeye devam eder					
3. Başkalarından aldığı eşyayı geri getirir					
4. Sınıfta sessizce öğretmenini bekler					
5. Arkadaşlarının mantıklı düşüncelerini kabul eder					

6.	Sırasını bekler					
7.	Başkalarının duygularına saygı gösterir					
8.	Farklı düşüncelerin olduğu durumlarda arkadaşlarıyla uzlaşır					
9.	Kendisine yapılan olumsuz eleştirileri kabul eder					
10.	Kendisinden istenilenleri olumlu bir şekilde reddeder					
Sözel Açıklama Becerileri (SAB)						
1.	Başkalarına kendini tanıtır					
2.	Başkalarına arkadaşlarını tanıtır					
3.	Akran övgüleriyle karşılaştığında bu durumu açıklar					
4.	Başkalarınca anlaşılmayan davranışlar sergilediğinde bunları açıklar					
5.	Güçlü ve zayıf yanlarını tanımlar					
6.	Başkalarınca verilen yönergeleri anlamadığında bunu ifade eder					
7.	Başkalarına sözel olarak çeşitli görevleri dağıtır					
Dinleme Becerileri (DB)						
1.	Başkalarınca verilen sözel yönergeleri dinler					
2.	Başkalarıyla etkileşim içerisindeyken konuşan kişiyi aktif olarak dinler					
3.	Başkalarınca verilen sözel yönergeleri yerine getirmeye çalışır					
4.	Başkalarının konuşmalarından duyduklarını açıklar					
5.	Başkaları konuşurken konuşan kişiyle göz ilişkisi kurar					

Aile Katılım Ölçeği

Aşağıda belirtilen etkinliklere katılma düzeyinizi uygun bölüme (X) koyarak belirtiniz.

	Her zaman	Sık sık	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
1)Okul çalışmalarına gönüllü olarak katılırim					
2)Çocuğuma hikayeler okurum ya da anlatırım					
3)Çocuğumun okul aktiviteleri ile ilgili olarak öğretmeni ile haberleşirim					
4)Çocuğumun yaratıcılığını geliştirmek için onunla çeşitli etkinlikler yaparım					
5)Sınıf kuralları konusunda çocuğumun öğretmeni ile konuşurum					
6)Diğer çocukların velileri ile okul dışında da görüşürüm					
7)Çocuğumun günlük aktiviteleri konusunda öğretmeni ile konuşurum					
8)Çocuğumu öğretmenin yanında çalışmalarından dolayı desteklerim					
9)Çocuğumun başarıları ile ilgili olarak öğretmeni ile konuşurum					
10)Okulun düzenlediği sosyal etkinliklere katılırim					
11)Çocuğuma evde öğrenme materyalleri sağlarım (TV:, video, bilgisayar, kitap, VCD gibi)					
12)Evde yaptırılacak etkinlikler konusunda öğretmen ile konuşurum					
13)Okul gezilerine çocuğum ile birlikte katılırim					
14)Veli toplantılarına katılırim					
15)Çocuğumu hayvanat bahçesi, sinema, tiyatro, müze gibi etkinliklere götürürüm					
16)Çocuğumun arkadaş ilişkileri konusunda öğretmeni ile konuşurum					
17)Çocuğumun öğretmeni ile kişisel yada ailevi konuları paylaşırım					
18) Okula maddi katkı sağlayacak etkinliklere katılırim					
19)Çocuğumu öğrenme yaşantıları konusunda teşvik ederim					
20)Problemlerle ilgili konuşmak ve bilgi edinmek için okul yönetimi ile görüşürüm					
21)Sınıf-içi etkinliklere katılırim					

Okul Öncesi Çocuklar İçin Psiko-Sosyal Davranışlar Ölçeği

Aşağıdaki her maddeyi ilgili çocuk için düşünerek değerlendiriniz.

		Her zaman	Sık sık	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
1	Çevresindeki değişiklikleri fark eder.					
2	Merakını gidermek için soru sorar.					
3	Sadece ilgi çekmek için soru sorar.					
4	Hayal gücünü kullanır.					
5	Öneri getirir.					
6	Yaptığı işi başkalarına göstermekten mutluluk duyar.					
7	İsteklerini dile getirir.					
8	İsteklerini erteleyerek beklemesini bilir.					
9	İlginin hep üzerinde olmasını ister.					
10	Uyarıldığında davranışını değiştirir.					
11	Davranışlarının nedenlerini açıklar.					
12	Sorumluluk alır.					
13	Kendi haklarını savunur.					
14	Başkalarının haklarına saygı gösterir.					
15	Çevresindekilerden onay bekler.					
16	İş bölümüne yatkındır.					
17	Başkalarıyla yardımlaşır.					
18	Başkalarının sevinç ve üzüntülerini paylaşır.					
19	Eşyalarını ve oyuncaklarını arkadaşlarıyla paylaşır.					
20	Arkadaşları tarafından tercih edilir.					
21	Arkadaşları onunla ilişki kurmaktan kaçınır.					
22	Yetişkin karşısında utangaç ve tutuktur.					
23	Grubu organize eder.					
24	Grupla yapılan etkinliklere aktif katılır.					
25	Grup önünde kendisini rahat ifade eder.					
26	Arkadaşlarıyla sorunlarını onlarla konuşarak çözer.					
27	Arkadaşlarıyla arasında sorun çıktığında sözel saldırganlık gösterir.					
28	Arkadaşlarıyla arasında sorun çıktığında fiziksel saldırganlık gösterir.					
29	Arkadaşlarıyla olan sorunlarının çözümünde pasif kalır.					
30	Arkadaşlarıyla sorun çıktığında ağlar.					
31	Arkadaşlarıyla sorun çıktığında onlara küser.					
32	Sorun çıktığında arkadaşlarını yetişkine şikayet eder.					
33	Arkadaşlarıyla sorunu çözemediği zaman yetişkinden yardım ister.					
34	Yetişkin herhangi bir şeye izin vermediğinde yetişkine kızar ve bağırır.					
35	Yetişkin herhangi bir şeye izin vermediğinde çocuk yetişkine vurur.					
36	Yetişkinle bir sorun çıktığında ağlar.					
37	Yetişkinle bir sorun çıktığında ona küser.					

EK 3: Programda Alınan Hedef Ve Hedef Davranışlar**SOSYAL-DUYGUSAL ALAN****Hedef 1. Duygularını fark edebilme****Kazanılması Beklenen Davranışlar**

1. Duygularını söyleme
2. Duygularının nedenlerini söyleme
3. Duygularının sonuçlarını söyleme
4. Duygularını müzik, dans ve benzeri yollarla ifade etme

Hedef 2. Duygularını kontrol edebilme**Kazanılması Beklenen Davranışlar**

1. Olumlu duygu ve düşüncelerini uygun şekilde ortaya koyma
2. Rahatsız edici duygu ve dürtülerini uygun şekilde ortaya koyma
3. Yetişkin denetiminin olmadığı durumlarda da gerektiği gibi davranma
4. Gerekli durumlarda kararlılık gösterme
5. Yeni ve alışılmamış durumlara uyum sağlama

Hedef 4. Başkalarının duygularını fark edebilme**Kazanılması Beklenen Davranışlar**

1. Başkalarının duygularını ifade etme
2. Başkalarının sıkıntı ve mutluluklarını paylaşma

Hedef 6. Başkalarıyla ilişkilerini yönetebilme

Kazanılması Beklenen Davranışlar

1. Grup etkinliklerine kendi isteği ile katılma
2. Grupta sorumluluk almaya istekli olma
3. Aldığı sorumluluğu yerine getirme
4. Gerektiğinde lideri izleme
5. Gerektiğinde liderliğu üstlenme
6. Grup etkinliklerinde grubun görüş ve amaçlarını benimsediğini gösterme
7. Kendine ve başkalarına ait farkındalıkları dikkate alarak çözüm yolları önerme
8. Alınan kararlara bağlı kalma
9. Gerekli durumlarda nezaket sözcüklerini kullanma

Ek 4: Sınıf-içi Aktivite Örnekleri

DUYGU SANDVIÇLERİ

Materyaller: Tost ekmeği, krem peynir, sosis, salatalık, marul, domates, havuç vb.

Uygulama:

Bu etkinlik için ocuk sayısı kadar tost ekmeği, krem peynir, sosis, salatalık, marul, domates, havuç gibi malzemelere ihtiyaç vardır. Çocuklar öncelikle tost ekmeklerine bolca krem peynir sürerler daha sonra diğer malzemeleri kullanarak sandvilerine yüz ifadeleri yaparlar.

SURAT TABAKLARI

Materyaller :

El işi kağıdı, makas, küçük kağıt tabaklar, yün, kağıt, yapıştırıcı veya tutkal, mum boya veya boya.

Uygulama :

- 1)Çeşitli el işi kağıdından farklı duyguları beraber yansıtmada kullanılabilecek gözler,kaşlar,burun ve ağız kesin.Bunları resim köşesinde kağıt tabaklara yapıştırıcı veya tutkalla boya veya mum boyayla yerleştirin.
- 2)Çocuklar geldiğinde hangisinin göz kaş burun ve ağız olduğunu tanımlamalarını söyleyin. Çocuklara kâğıt tabaklar verip bu parçaları kullanarak suratlar yapmalarını söyleyin.
- 3)Bitirdiklerinde yaptıkları suratın gösterdiği duyguyu tanımlamaları için onları cesaretlendirin. Çocuklar bundan sonra suratlarını mumboya veya boya ve çeşitli materyallerle tamamlayabilirler.
- 4)Bütün suratları toplayın ve bir duvara asın.Çocukları hangi suratların mutlu üzgün ürkmüş veya korkunç ve kızgın görüldüğünü tanımlamaları için cesaretlendirin.

Tabaklardan birini kaldırıp çocuklara aynı şekilde görünen bir surat yapmalarını söyleyin.

AİLE KATILIMI:

Ebeveynler ve çocuklar evde surat tabakları yapabilirler.

BAZEN MUTLUYUM

Uygulama :

- 1)Çocuklara size söylemeleri için mutlu olmanın ne anlama geldiğini sorun.Çocuklara kendinizi mutlu hissettiğiniz bir zaman hakkında gerçek bir hikaye anlatın. Grubunuzdaki çocuklarında içinde bulunabileceği bir şeye benzer bir tecrübe tarif edin. Ne çeşit fiziksel hislere sahiptirler? Gülüyor muydun ürperiyor muydun kalbin hızla çarpıyor muydu? Sana bu kadar çekici gelen neydi?Sen ne yaptın?
- 2)Çocukların sırayla gruba kendilerini mutlu hissettikleri bir anı anlatmalarını sağlayın.
- 3)Aşağıdaki şiiri onlara öğretin

Kendimi mutlu hissettiğim zaman(gülümse)
Dünya bir manzara gibi(eller gözlerin üstünde bakılır)
Güneş ışığı kadar parlak gülümser(eller açılır)
- 4)Gruba aşağıda ki soruları sorun

Çocukların kendilerini mutlu hissettikleri şeyler nelerdir?

Başkalarının mutlu etmenin yolları nelerdir?

Çocuklar mutlu oldukları zamanlar hakkında resim çizebilir yada hikaye oluşturabilir.

AİLE KATILIMI:

Şiiri çocukların ve ebeveynlerin birlikte öğrenmesi için eve gönderin. Ebeveynleri olgunlaştırırken yaşadıkları mutlu deneyimleri hakkında konuşmaları için cesaretlendirin.

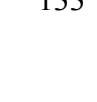
Ek 5: Aile Katılımı Aktivite Örnekleri

Aktivite Takip Formu

	Aktiviteyi Yaptık	Aktiviteyi Yapamadık	Yapmamızın nedeni
AKTİVİTE 1			
AKTİVİTE 2			
AKTİVİTE 3			
AKTİVİTE 4			
AKTİVİTE 5			
AKTİVİTE 6			
AKTİVİTE 7			

Ev Aktivitesi Örneği

		BUGÜN BEN KENDİMİ NASIL HİSSEDİYORUM?						
PAZARTESİ								
SALI								
ÇARŞAMBA								
PERŞEMBE								
CUMA								
CUMARTESİ								
PAZAR								

Çocuğunuz sizi anlıyor?

- Mümkinse eşinizle beraber ya da ayrı ayrı çocuğunuza o an kendinizi nasıl hissettiğinizi anlatın ve duygunuzu beraberce işaretleyin.
- Şu an mutluyum çünkü seninle beraberim.
- Şu an üzgünüm çünkü bir akrabamın rahatsız olduğunu öğrendim.
- Şu an kızgım çünkü komşumuz müziğin sesini fazla açıyor, rahatsız oluyorum gibi....
- Bu hafta gün içinde yaşadığınız olaylar sonucunda sık sık çocuğunuza kendinizi nasıl hissettiğinizi anlatın.
- Örneğin çocuğunuz dikkatsizlik sonucu düştüğünde kızmak yerine gerçek duygunuz olan ona bir zarar gelmesinden korktuğunuzu ona söyleyin.
- Ya da istediğiniz bir davranışı gösterdiğinizde ona ne kadar mutlu olduğunuzu anlatın.